Acc. 174

1

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव: पु० १

ॐ श्रीमते रामानुजाय नमः हयग्रीवाय नमः यस्याङ्घ्रिद्वन्द्वक्रमाः प
रिषयाः परस्यातं विष्णाभिप्रपद्यन्ते भजतो विष्णुको नंतमाश्रये १ श्री
शौनकाद्य ऊचुः सर्वधर्मार्थतत्त्वज्ञ सर्वशास्त्रविशारदः तत्त्वार्थ
विदुषां श्रेष्ठ सूत नद्विपायनप्रियः २ यानि कर्माणि लोकेषु। चरित्रा
णि पि शार्ङ्गिणः नवप्रश्नप्रसादस्माभिः श्रुतानि वदतो वरः ३ कृत
कृत्याश्च वयं स्मामः पवित्रा कृत चेतसः योगिनां तु चरित्राणि भगवद्
स्य योगिनां ४ नो कान्यमृतकल्याणि तथा धर्मोपदेशना नतृ
प्यंति चेतांशि तस्मात्तानि वदस्व नः ५ सूत उवाच साधु पृष्टं
स्मिन्मुनयो भवद्भिर्मोक्षकांक्षिभिः चिरकालादिदं वक्तुं भवतां वह्नि मेम
नः ६ भवंतः एव पश्यंति मामिदं मुनिपुंगवाः आसीत्परमहर्षो यम
धुना मम चेतसि ७ वक्ष्यामि सर्वमेतद्वः शृणुध्वं तत्समाधिना लो

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गवः
पु० २

2

महायशाः १६ तेनवाक्येनसंहृष्टः प्रत्युवाचनरंहरिः श्रीनारायणो
वाच: एवमेवपुराप्रश्नंवैकुंठेनारदोहरिं १७ सर्वेश्वरीजगन्मातापं
द्मकमलालयाः त्रिपाद्विभूतौवैकुंठेविरजायाःपरेतटे १८ या
देवानांपरमोधामग्रामतेनारजापुरी मणिप्राकारपरिघासंदैर्मणि
मयैर्गृहैः १९ हर्म्यैर्विमानैःप्रासादैःतोरणैर्गोपुरैःशुभैः तस्यामंत
रवरंकोटिसूर्यसमप्रभं २० तन्मध्येमंडपंदिव्यंमाणिक्यस्तंभ
शोभितंतस्मिन्बालार्कसंकाशेदिव्यसिंहासनेशुभे २१ कमलेदल
गात्रस्थेशोभितेसूर्यसन्निभे कर्णिकायांसमासीनोदेवदेवोजना
र्दनः २२ विश्वस्यपालिताराजतेशःश्रीमन्नारायणःप्रभुः श्रियाभूम्या
चसहितोलीलयासहदेवराट् २३ तदंभोरुहसाहस्रदलाग्रेषुसमा
श्रिते विमलाद्यैसमाहृश्वेतच्छत्रचामरैःपरिवीजितः २४ नित्यमुक्तैर

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

केस्थितानां सर्वेषां क्षेत्राणां मुत्तमं वरं ८ बदर्याख्यं महापुरायं स्मरणा
देव मुक्तिदं सर्वर्तुकुसुमोपेतनववनराजिविराजिते ९ प्रफुल्लस्वर्ण
कमलसरोवरविभाषिते तस्मिन्दिव्याश्रमे रम्ये चंद्रकांतशिला
तले १० समासीनौ जगन्नाथौ नरनारायणावुभौ भूलोकजन
रक्षार्थमवतीर्णौ महामुनी ११ नानाविधाः कथाः सर्वाः ब्रुवंतावा
सतुस्तथा तस्मिन्काले महात्मानं नारायणमुनीश्वरं १२ तपैर्णम
हतायुक्तो नरो वाक्यंतमब्रवीत् नर उवाचः नारायणमुनिश्रेष्ठ त
वसर्लंमम: १३ रहस्यं परिपृच्छामि लोकानां मुक्तिसिद्धये अस्मिन्मा
यामये गतैर्भूमंते जीवराशयः १४ तेषां प्रतिक्रिया नास्ति मुक्त्यर्थे।
सुलभा भुवि समस्तजीवकोटीनां मग्नानां भवसागरे १५ मोक्षमा
र्गेत्सुसौलभ्योपावेतिचेत्त्वं वदः प्रभो श्रुत्वा नरस्य तद्वाक्यं मामपृच्छ

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

नंतस्यैरनंतैः परिशोवितः एवंस्थितेमहादेवेकदाचिद्गिरिसुमी।
श्वरे १५ पप्रच्छकमलादेवीसर्वजीवदयापरा श्रीदेव्युवाचः त्वमेव
सर्वलोकानांसृष्टिस्थित्यंतकारणः १६ चतुर्मुखःसंकरश्चत्वदा।
ज्ञापरिपालकौ त्वत्कटाक्षवशादेवप्राप्तौसृष्ट्यंतकर्तृतां १७
सर्वासांजीवकोटीनांविकर्मफलपाकतः सृष्ट्यादीनांश्चदेवादीन्
कर्मोचितस्वरूपाहरे १८ तेषांविज्ञानसिद्ध्यर्थंशास्त्राणिकृतवा।
3 नसि श्रुतयश्चोपनिषदःस्थापितावत्सलत्वया १९ एतेषु
नादरास्संतोज्ञानेहीनाभवंतिये तेषांसंरक्षणार्थंत्वंरामकृ।
ष्णादिरूपधृक् २० एवंहितकरोनृणांमतितोलभ्यभावतः
नदात्वेवत्वंसदैवजीवानांमोक्षप्रदेनवे २१ मुक्त्यर्थंसर्वजीवानां

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

मेवंसंकल्पितेनत्वयिसंसर्वैर्भुवांबुधौमग्नामुक्ताजीवाश्चकेचित्क्वचित्
३२ एषमायाप्रभावस्तेप्रार्थितःकुरुतेकृपांत्वमेवसत्यसंक
ल्पःसत्यकाम इतिश्रुतिः ३३ नदन्यथाभवत्येवश्रुतीनांमन्या
तोकुरुः त्वत्प्रसादाद्देवदेवप्रार्थयेपरमंपदं ३४ अशेषजीव
कोटीनांददस्वममकांक्षितं किमेषाभेदबुद्धिस्तेश्रीहरेसर्वसे
श्वरः ३५ केचिद्बद्धाश्चलोकेस्मिन्केचिन्मुक्ताश्चकिंवदः एवं
मात्कृतदेवेशासर्वेषांमुक्तिदोभवः ३६ एवंसप्रार्थ्यमानोतांश्री
पंहृष्टाजगत्पतिः अत्यादरेणकृपयातामुवाचपरात्परः ३७।
लोकेपितुर्दयामातुरधिकाहिप्रवर्तते तस्माद्दयाधिकातेस्त्री
जीवेषुममनास्तिसा तदुक्तंसत्यमेवैतन्नमेभेदःकदाचनः ३८

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव.
पु. ४

जन्योविवेकेनोममप्रियः अनंतोगरुडश्चैववसुमुदायाममप्रियाः
४६ एवंसर्वासभावेनभूर्लोकेसचरिष्यथ जनित्वायोगिवं
शेषुनराणांसर्वाधिकारिणां ४७ सकृन्निष्ठावशादेवसुलभंमे।
ष्टदंभुवि रहस्योपनिषत्प्रोक्तंगुह्याद्गुह्यतमंशुभं ४८ पर्मेन्मा
सयोगंचरहस्यत्रयसंस्थितं उपदेश्यापथसर्वेषांसर्ववेधवि।
मुक्तये ४९ सर्ववर्णाधिकारार्थंसंगृह्यनिगमाद्यान् करिष्य
त्यपूर्वंधीश्चभाषयाद्राविडाख्यया ५० दुर्मतेश्चदनेकेनाप्र।
वंधैस्तैर्महागुणैः स्वाश्रितान्सात्विकान्रक्षन्नामन्नत्वंबोधयिष्य
सि: ५१ एवमाज्ञापितेदेवेश्रीभूर्लीलादयस्तथा अनंतायाश्च
रिषदोवसुधायांप्रजज्ञिरे ५२ जनित्वासर्वदेशेषुहरिवाक्या

5

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

तेषांतेषांकर्मगत्याभेदधीर्ममवर्त्तते येजीवापितदारभ्यकीर्त्ति।
येत्तिगुरुणांस्तव: ३९ अहंतेभ्य:प्रदास्यामिक्षिप्रंमुक्तिंनसंशय:
विकर्मपरिहारार्थंजनानांममशेवया: ४० रामरूपादिरूपा
णिधारयामियुगेयुगे श्रीरंगादिषुदिव्येषुक्षेत्रेषुचवसाम्य
हं ४१ ग्रामेग्रामेप्रतिगृहेअर्चाविग्रहरूपवान् मय्येवंसंस्थि
तेदेवीभुविकर्मवशाजना: ४२ मत्पदंनोभिगच्छेयु:किंकरोमि
गुरुणालये सर्वांशांजीवकोटीनांसुलभंमोक्षसाधनं ४३ यदा
चेन्मन्यसेत्वंहिप्रीतिरस्त्वंतिकाममः सर्वलोकोपकारार्थेत्वद्गु
रुशिनेक्षणे ४४ वर्त्ततेपरिचोद्यापंवक्ष्यामिशृणुतत्त्वया ।
त्वेचमूर्तिमिष्टलीलाचचक्रंशार्ङ्गंचनंदक: ४५ कौमोदकीपांच

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव·
उ ५

वादेमहायोगीमहात्म्येप्रथमोध्यायः १ इतितद्वचनंश्रु।
त्वानारायणंमुनिस्तदा तेनसंहृष्टसर्वांगःप्रत्युवाचनर
वचः नारायणउवाचः श्रृणुकालेगतेतस्मिन्कृतादौवैवस्व
तांतरे द्वापरांतेसमारभ्यभगवत्यंचहेतवः श्रीश्रुभूमिश्च।
लीलाचःशेनेस्सार्धमज्जीजनत् रम्येद्राविडदेशेषुमोक्षसा
धनहेतुषु कांचीपुरीतिविख्याताभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी दि
व्योद्यानयुतैःस्वैःपैरगाधैश्चोपवेष्टिता सौवर्णैर्वप्रसंयुक्ता
सर्वासांसंपदांनिधिः सुमेरुतुल्यैःप्रासादैःसर्वतःसंयुता।
5 ज्वला तस्याहस्तिगिरीरस्यपुरतःकमलाकरं हंसांबुरुह
संकीर्णंद्विजालिकुलनादितं तस्मिन्सरसिहेमाब्जेवालसत्।
र्यांसमप्रभे अभवत्यांचजनन्यांशोमुक्तापंचसर्वदेहिनां प्राविशत्

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

नुसारतः सर्वेषामुपदेशार्थं न्यासयोगमनुत्तमं ५२ नरहस्य
महात्मानो मोक्षदास्तु भवन्भुवि एवं प्रतिष्ठापरांतेरतेषु तिः
महायुगे ५४ जायंतेवकुधाम्भौ जनानां मुक्तिहेतवे नत्त
क्तं न्यासयोगं तेयेगच्छंतिजनाभुवि ५५ सकृदुच्चारमात्रेण
२ योन्नेवपर्मभाजिनि नदारभ्यतुलोकेस्मिन्न्यासयोगं प्रकाशि
तः ५६ वर्तंतेभगवद्भक्तैः सर्वेषां मुक्तिदो हरिः एवं नारायणे
नोक्तं वचः श्रुत्वा मनोपमं ५७ नरः प्रीतिसमायुक्तः प्रणिप
त्यतमब्रवीत् नर उवाच यत्र यत्र यथा लोके संजातिनिन्य
सूरयः कथं कुर्वंतिवर्त्तंते कथं मुक्तिं दिशंतितो महाभागव
तानां तु चारित्रमघनाशनं विस्तरेण समाचक्ष्व परं मोक्षसाध
नं ६० इतिश्रीमद्भागवतोपपुराणे अष्टत्रिंशे नरनारायणसं

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गवः पु ६

नामधेयं ततः कृत्वा महायोगी त्रिलोककृत् । बाहुभ्यां संपरिष्वज्य
प्रियायै प्रददौ प्रभुः । साध्वी वात्सल्यभावेन तत्तन्यं सुस्तनाविरतं ददौ
पुत्रभावेन तं दृष्ट्वा पुपोष प्रीतिसंयुता । सोऽपि संवर्द्धितो भूत्वा तत्तयो
रंघ्रितल्लांबुजे पूजनं सदंडवत्कृत्वानुष्ठावजतां पतिं । तेन संतो
षमासस्थानं सुप्रीतो वरदस्तदा । तं समादिश्य देवेशो न्यासयोगमनुत्त
मं । निश्रेयसदं नित्यमनामयमधियोगिनां । दिदेश मुनिवर्याय सर्वो
भूतो यथायोगिने । सोऽपि तद्दिव्यपादाब्जे नमस्कृत्य विनीतवान् । सा
ष्टांगहृदंभोजाभ्यासेसंग्रहसपाम्बुतः । कृतार्थं मन्यमानः सन्
म्रात्मानं मुनिसत्तमः । कृतांजलिपरो देवं न्यासार्थं कांक्षितोब्रवी
त् । नारदमुनिरुवाच । त्वयोक्तन्यासयोगस्य नात्यल्पं बहुविस्तरं
सरहस्यं समाचक्ष्व सर्वं तत्त्वकरुणानिधे । श्रीभगवानुवाच ।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

रिपादाब्जमकरंदनिष्पानात् सद्योवर्धितसर्वांगः प्रजज्ञे भग
वतः प्रियः आश्विने विष्णुनक्षत्रे द्वापरांते शुभे दिने देवदुंदुभ
योनेदुः पुष्पवर्षो महानभूत् ननृतुश्चाप्सरःसंघास्तस्मि
न्जाते महात्मनि तदा सर्वेश्वरो देवो वरदः सर्वभक्तकृत् पुं
डरीकविशालाक्षः शंखचक्रगदाधरः नीलमेघनिभः श्या
मः कोटिसूर्यसमप्रभुः दिव्यपीतांबरधरो वनमालाविरा
जितः हारकेयूरमुकुटकंकणांगदशोभितः कांचिगुणे
नमहतानूपुरैश्चापशोभितः पन्नगासनमारूढलक्ष्म्याहृजे।
गत्पतिः श्वेतचामरपर्यंतःश्वेतच्छत्रविराजितः दयार्द्रमा
नसो भूत्वा सरस्तीरमुपागमत् तमादाय शिशुं प्रेम्णा शिरस्या
घ्राय देवराट् वेदरूपैः स्वनिश्वासैस्तस्मै वेदान्प्रबोधयत् ॥

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव
पु. १

तधाहंकारमुत्तमं श्रद्धां चन्द्ररूपेण मनस्तत्त्वं महामुने इंद्रिया
णि दशैमानि वायुरूपेर्भूतानि च विद्यामयं तनुयक्ष नेमग्निरूपे।
णामे धृतं अविद्यामयमज्ञानं चर्मसूत्ररूपेण संभृतं धृतानि पंच
भूतानि वैजयंतीस्वरूपतः ॥ प्रधानं बुद्धिं च भूतानि सखि।
लात्मके इंद्रियादिमहंकारं मनःसर्वेंद्रियाणि च विद्यावि
येवंभूम्यादिभूतानि मुनिसत्तम: एतानि मत्कराब्जेषु संन्यास
ज्ञानचिंतया आत्मसंन्यास इत्युक्तो न्यासयोगविशारदैः एवं को
लुभरूपेणस्वात्मानं मम सर्वरूपिणि संन्यास्य च द्रव्य स्यानंदसुधा
रसमहर्निशं पिबन्परवसो भवाननैरपुनर्धरूपकैः समहस्ता।
समाधुर्यमकरंदनिषेवणं वहिर्विषयवैमुख्यमात्मन्यासरः
निरतः ज्ञात्वा समग्रं सर्वमेवं सोपि सर्वेश्वरेश्वरे समाधीना

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

न्यासस्तु द्विविधः प्रोक्तो वाचिको मानसो मुने सम्यगुच्चारितो वा
चा वाचकस्त्विति कीर्तितः भरन्यासस्तु तत्राद्यः स्वात्मन्याशेषि द्विती
यकः भरन्यासस्तु पंचांगस्तस्यांगानि वदाम्यहं संकल्पश्चानुकू
लस्य प्रातिकूल्यस्य वर्जनं रक्षिष्यतीति विश्वासो गोप्तृत्ववर
णं तथा कार्पण्यं चैव येऽगाङ्गः पंचांगान्यनुक्रमात् स्वात्म
न्यासो गुरुस्तस्य शेषत्वमिति निरूप्यते भोगः शेषत्वमिति प्रोक्तो भोगी
शेषीति कथ्यते जीवात्मानमहं देवं निर्लेपमगुणामलं श्रीभर्त
कौस्तुभमणिस्वरूपं भूषणप्रियं तस्माज्जीवस्वरूपं भक्तस्तु हरेः।
स्थितिर्विशुद्धतः श्रीमान् कौस्तुभस्थितिन्यसनमयमवस्थापति स्वात्मन्या
सस्मृतिप्रोक्तो मुनिभिस्तत्ववेदिभिः प्रधानं बुद्धितत्वं च गदारूपेण धा
रयते भूतादिभिर्द्विधाऽहंकारं शंखचक्ररूपमधारयत् स्वमंशार्ङ्गरूपेण

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

दिव्यनीलोत्पलश्यामसुभगे कोऽप्यस्मादभवद्धास्तलसत्ताम्नाधिको
मानात् प्रविश्य हरिपादाब्जे ध्यानात्संतविवर्धितः पवित्रात्म।
भार्गव: पुत्रैर्मासेप्रजज्ञे वैशाखे शुभे सर्वैस्तदा देवः कोटिसूर्यसमप्र
७८ भः कोटिकंदर्पसौंदर्यः कोमलावयवोज्ज्वलः चतुर्भुजश्शंखच
क्रगदापद्मविराजितः सुनासस्सुमुखस्सुभ्रूः पुंडरीकनिभेक्षणः
विद्रुमोष्ठः सुदंताढ्यः सुश्रोत्रस्सुललाटवान् सुगंडश्चिबुकग्री
वः सुवक्षास्सुविभूषणः दिव्यचंदनलिप्तांगः पुष्पमालाविरा।
जितः दिव्यपीतांबरधरो जगन्माता श्रिया सह नित्यमुक्तैः परि
वृतः सरस्वतीरमुपागमत् नीलोत्पलांतरस्थं तं रहीनाभिस्सुमु
नमं प्रियायाः हस्तकमले ददौ सपोषितुं हरिः सा च समादाय तं
मीचूर्णमलं सन्निहितमानसा ददौ तनमसुधां देवीसापिसद्यः प्रव।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

रमस्व त्वं सर्वदानंदवन्नं मुनिः सत्त्वमुक्तासंवीक्ष्य करस्थलाद्दं।
त्रिलोकनैः सन्निवासविलसन्त्रयाणांकुरमहामत्ते तत्रस्थि
तानां तं स्तुहुं चेतनानाम स्तुत्तमं न्यासयोगमुपादिश्यमवेषा।
मासदेमव एवमात्मात्मयोगींद्रं प्रियपादसदेवराट् स्वनेत्ता
यो र्मि त्वमुक्तैः स्वस्थानं पुरागमत् एवंगते देवराजे सयोगी
योगिनां वरः प्रहर्षमतुलं गतः क्षेत्रेयाग्रापरोभवत् इति श्रीभ
गवत्पुराणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महायोगीमहात्म्ये द्वि
तीयोध्यायः २ ततो मल्लपुरे रम्ये स्तुत्ये भिन्नवनान्विते दिव्ये सरे
खिक निस्मृज्ञा जहंस विनादिते इंद्रनीलोत्पल × सौधप्राकार लो
लिते पद्माकर शोभिते मुक्तामणिशिलामाकीर्णे पुष्पिते सर्वदे
हिनां विपुलांबुजकह्लारकुमुदोत्पलसंयुते नीलोत्पलदल

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गवः
पु० ९

त्वभुञ्जे ह्रियेभिर्विषयात्मकैः तद्दारीत्याववेनत्स्मिन्विप्रहन्तुं।
भवन्मम कुर्वन्ति संस्थिता यद्वृत्तत्वात्त्वं ज्ञानवानसिः एवं सर्व
धर्मविज्ञानं सर्वं धर्मान्निसत्तमः ममस्वरूपानुभवरूपानुभवम्
त्तमं मद्भक्त्यानुभवं चापि विभक्त्या तु भवेत्परं कुरुष्व प्रत्यहं यो
गीन्द्रस्य रोगस्तु समाधिना संसाराधिनिमग्नानां देहिनां कृ
पया मम: तेषां संबोधय सदा त्वा मद्भक्त्यानुवर्तते ये क्षेमाशिमम
हिताभिसंवरस्य यथा सुखं भूमौ संचरल्लोकं कुर्वन्न त्वा दुस्थ।
र्दितानद्भुतं पवित्रां कुरु योगीश्वरत्वं गत्स्य शंकातुना: मद्भक्ताभिमु
रतास्सर्वे भवेयुस्त्वा समाश्रिताः इत्येवं द्वचनं श्रुत्वा तानुनिर्भगवत्तस्त
दा विनयावनतो भक्त्या प्रणिपत्य जनार्दनं तेन सम्यगनुज्ञा
तो याज्ञां प्रति ययौ मुदा: इति श्रीमद्भार्गवेयपुराणे ऽष्टत्रिंशोऽध्याय

9

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

ह्रितः तदा स देवप्रवरो भक्तनामा स्तात्करोन्मुनेः स्पासारस्वं योगप
रमं सरहस्यं सविस्तरं भुक्त्वा यथा योगिवर्याय तस्मै उपदिदेश सः
विदित्वान्यासस्योगस्य रहस्यं मुनिसत्तमः संबंधज्ञानभेदांस्ता
न् पप्रच्छ मुनिपुंगवः श्रीभगवान् उवाच संबंधज्ञानभेदेषु सर्व
धो भर्तृभार्ययोः श्रेष्ठः प्रोच्यते लोके तस्मात्कुर्यात्तं मुने मम।
रामावतारस्य चरित्रं परमाद्भुतं एतद्विज्ञानसिद्ध्यर्थं तेषु एवं प्र
वर्त्तते ननु रावणनामायं मेत दुःखमानसे रामोहं परमात्मा
त्मा वै सीता जीव इति स्मृताः अयोध्या मम वैकुंठं प्रपंचं दंडका
वनं तस्मिन्प्रविश्य मम ले लीलार्थं परमात्मनः शीलसहस्रमा
त्मान मुनः खरदूषणरावणाः मत्सीकामादयो हृदयप्रकृत्यामगग्न
पयाः देहाध्यासं कामादि विश्वं वने विज्ञानसंज्ञिके वधात्तु राजे

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भा०गं०
पृ १०

चिदचिदीश्वरश्चेति त्रिधा तत्त्वं प्रवर्त्तते । चित्स्वरूपमणुर्ज्ञेयं निर्वि-
कारं निरंजनं ज्ञानानंदमयं शांतं प्रत्यक्तत्कृतमव्ययं स्वसे-
त्वयंप्रकाशं स्वेच्छाव्याप्तशीलं च निर्मलं । अरूपमणुं च निर्लेपं सदास्वे-
कप्रियं सदा । भिन्नत्वेन प्रतिक्षेत्रं गतं मत्सगुणात्मकं । अचित्तं नि-
त्यमव्यक्तमिति चिद्रूपमुच्यते । पंचभूतान्यहंकारो विषयात्मकं ।
च पंचकं इंद्रियाणि दशैकं च बुद्धिरव्यक्तमेव च । चतुर्विंशतितत्त्वानि
प्रोक्तानि मुनिपुंगवः अचिद्रूपमिति ज्ञेयं त्रैगुण्यं विषमं जडं । ईश्वर-
स्त्वहमेवात्र सर्वेषां तु सनातनः सर्वव्यापी विबोधात्मा आनंदाकार-
संयुतः अनंतकल्याणगुणो वशी शास्ता सर्वस्य धारकः स्वाधीनसर्वव्या-
पारः श्रीमल्लीलाधिपः प्रभुः दिव्यलावण्यसौंदर्यसंयुक्तः शुभविग्रहः
अस्मिन्पदार्थत्रितये त्रिपदार्थात्मकं जगत् । सशरीरमिति ज्ञेयं शरीरी

10

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

नारायणसंवादेमहत्ययोगीमहात्म्येतृतीयोध्यायः ३ ॥ ततोमथुर
नगरेहेमप्राकारवेष्टिते प्रासादस्रातसंकीर्णेदिवःखंडमिवस्थिते
कलहंससकुलानैश्चमत्तभृंगनिषेविते तत्राहृदाखास्यरघोघर
वैश्रवणप्रभे प्रविश्यतंदकस्याशक्तमासेषात्तभेशुभे संजातो
दिव्यवपुर्घाम्नुमल्लग्नेशुभेदिने तदासश्रीसुरोदेवःश्रियाकारा।
णवशीलया ततेनीलांबुदश्यामप्रादुरासीत्कृपानिधिः तंदृष्ट्वा
तदहसानवक्षिनःश्रियोबालार्कसंनिभे भासारकतणावर्षेववा।
षौपूर्यसमह तेनसंवर्द्धितस्तनुःसघोषोवनमागतः दृषेण
तंपीरिष्टजन्यमहतोऽत्वंमहानुभवः इतितस्यमहेन्नामचक्रेसपु
त्रस्योत्तमः एवमनवयंनामस्रुश्रीकांतस्यमहात्मनः उद्दिश्यकृष्णा
धायोगेभगवानपुनरब्रवीत् ततत्रयंप्रवक्ष्यामिशृणुष्वमुनिपुंगवः

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव.
पु ११

भिन्नाः स दृष्ट्वा तं महाह्लादपुलकीकृतविग्रहाः अन्योन्यालिंगनं कृत्वा
आनंदाश्रुविलोचनाः पुनःपुनः प्रकुर्वाणा हृष्टिमानिमिषं चिरं यौ
नं प्रपंचा जलि महाविनम्रीकृतमस्तकाः धन्योस्मीति वदंतस्ते निषि
दंतस्समीपतः धीहीने विनयोपेताः पृच्छंतः ते परस्परं परतत्वं भग
वतः साक्षात् शेषशेषित्वलक्षणं नामयोगं रहस्यं च एवं तत्त्वपरस्प
रात् अन्योन्यसत्संगवशात् परमानंदसंयुताः पुनःपुनः प्रणमिन्नाश्रुरं
तो वसुधां सदा कदाचिद्वामनः क्षेत्रे संप्राप्तास्ते यदृच्छया तत्पुरस्योपकंठे
तु संप्राप्तेषु च योगिषु भगवानपि सर्वात्मा हृदि योगीश्वरः स्वहः जित्वा
श्वंकरणानि तेषां विदित्वापि सदंपतिः अकालवृष्टिमहतीं सचकार निरंतरं
विद्युद्भिरे खनीभूश्च सर्वेषां त्रातिभयंकरीं नदाश्चनिविडध्वाते कासारो वर्षपी
डितः पुरं प्रविश्य देहल्यां कस्यचिन्मुरराभाषिणः प्रविवेश महायोगी भग
वध्यानतत्परः अनंतरं भक्तयोगी देहलीमेव तं गतः तस्य संकुचिते हृष्ट्वा ब
हिर्वस्थितो मुनिः नंवहिः स्थित मां स्वास्य वर्षेणात्यंतपीडितं स्थलं ह

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

चाहमीश्वरः पुण्यहेतन्मुनिवरसंबंधज्ञानमुत्तमं एतज्ज्ञात्वाजनाःसर्वे प्रा
प्स्यंतिपरमंपदं एवमुक्त्वारहस्यार्थंसर्वंतस्मैमहात्मने संबोधयन्निदक्षा
नंसर्वेषांत्वंसरीरिणां कुरुभवःचरणौनित्यमेवमाहात्म्यकेशवः तस्य ह
त्कर्णौकामधेनुप्रविवेशश्रियासह ततस्तेयोगिनस्तेसरोभक्तोम
हात्मापि हरेराज्ञानुसारेणचरंतःएवंविसदाः ।पवित्रयंततापोनि
क्षेयास्वद्भिर्निकेतनाः धरित्रींयावयंतस्तुकीर्तयंतोहरेर्गुणान् भग
वदास्यभोगैकभोगप्रसत्संगकांक्षिणः एकाकिनोभिन्नमार्गोन्यासयो
गानुभाविनः नित्यमुक्तैकभोगश्रीश्रीशांघ्रिहृद्यभावनाः विनिरक्ताः।
नयानापाःस्तुतद्वंद्वमविवर्जिताः पुष्पांगास्तुष्टहृदयाः पवित्रीकृत
भूतला निसंसारोग्रहास्तुल्यः शीतोष्णसुखदुःखिनः शरीराद्बुनि
मोहाभगवच्चरणाश्रिनः भोगासक्तजनाद्दीनाभगवत्प्रियबांधवाः कौ
नेमिलितास्सर्वे परमानंदसंभृताः प्रणामानंदवन्तस्ताहरंतोभुविसं

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

सुहृत्कोशं वर्तिं कृत्वा समाधिना स्वज्ञानदीपं संकल्प्य सुचित्तस्तैः समर्पयत्
तेन दीपप्रदानेन सर्वं नष्टं मम भूत्तमः तोषितो हरिर्देवदेवः प्रादुरासीन्महात्मनः
पुरतो मन्दहास्यास्यः श्रीया भूम्या सह प्रभुः तमपश्यन्महायोगी शंखचक्रगदाधरं
सुजानुबाहुं सुमुखं वृत्तजानु नवजलदप्रभं दिव्यपीताम्बरधरं दिव्यचंदनलेपिनं दि
व्यस्रग्मालिनं सर्वं पीनवक्षो विराजितं पीनवृत्तायतभुजं पुंडरीकायतेक्षणं ।
कोटिसूर्यप्रतीकाशं कोटिमन्मथसुंदरं किरीटहारकेयूरकुंडलांगदधारिणं ।
स दृष्ट्वा परमात्मानं महायोगी प्रणम्य तं विनयावनतो भूत्वा संप्रहृष्टतनूरुहः
आनंदोद्गीर्णबाष्पांबुलोचनः सत्कृतांजलिः पुनः पुनः प्रणम्याह हर्षगद्गदया
गिरा भुजे हिरण्मयीं लक्ष्मीं महीं वामे जगत्प्रभुं भजामि विमलां सृष्टिं कोटिसू
र्यसमप्रभां करद्वलांबुजाकारैः रत्ननूपुरशोभितां शंखचक्रधनुर्भोजवज्रसु
धांकुशांकितं भजामि चरणद्वंद्वं जगतां शरणं वरं वात्सल्यांकुसंकाशं भजा
मि कलकांबरं दिव्यरत्नोज्वलत्कांचीं भजे किंकिणिनिस्वनं वात्सल्यनतं
श्रीवत्सं भजामि तव वक्षसि शंखचक्रगदापद्मधरान्करीकरोन्नमान् बा

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

दीसरो योगी सर्वजीवदयापरः तस्मिन्संकुचितस्थाने स्थितवान्तौ मुनिसत्तमौ
श्रीशपदाब्जध्यानसंलग्नहृदयौ स्थितौ तदा महामुनिस्तत्र वर्षवारिपरि
प्लुतः तां देहलिं समागम्य तौ दृष्ट्वा विनिवर्त्तितः गच्छन्तं महदाख्यं तौ दृष्ट्वो
त्थाय कृताञ्जली बलाद्गृहीत्वा हस्ताभ्यां देहलीं विविशुस्त्रयः एकस्यावा
समात्रयोपरद्वः स्वामहिस्मकः देहल्यां योगिनः सर्वे परं संकुचिताः स्थि
ताः निरुत्कामास्तेष्वलमानिष्ठदाभूशाकधीनाः तत्सीमत्पुर्हरिध्या
नामृतयन्तु तु निर्वृताः तदा विष्णेश्वरो देवः प्रहसन्देहलीं गतः तन्मध्ये
निप्रवष्टो भूतत्तन्मानत्वलनेछया तेन संवर्द्धमानेन जगन्नाथेन योगि
नः दारुयंत्रेणासंपिष्टाः स्थुवेदाःइव स्थिताः तदा ते विस्मिताः संतो नाप
श्यन्तत्कौशकारिणं तेनु येनतत्र संविवेशानदृष्ट्या समीक्षतु भगवानिति वा२
ज्ञात्वा सरोयोगी हरिप्रियः स्वालिं कृत्वा तदा भूमीमान्यमधिजलां मुदा
त्रेष्टुसंतं ज्वलद्दीपमेवं नाराजनं हरेः कृतवान्योगिनामिंद्रः संतुष्टो भूय
जनार्दनः भूतयोगीतपापेमस्यालीकृत्वा कृताञ्जलि भक्तिमाञ्ज्ञो

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव०
पु १३

ऋक्षयच्चरपराक्रमः जयसर्वजगद्व्यापिन् जयवेदांतगोचरः जयपद्मास
हायत्वं जयकृष्णजनार्दनः वयं त्वदंघ्रिकमलं व्रजामः शरणं परं एवं स्तुत्वा
हृषिकेशं महायोगीश्वरेश्वराः जीवन्मुक्तं ध्यानं तच्चक्रुर्वेदसारार्थसंग्रहम् ।
मुक्तिमंडपशोपानान्मुक्तिचिंतामणीन् शुभान् ततो विश्वमयो देवो वेददे
वो हृपापरः तेषां योगीश्वराणामनुहत्य वै पुनः सदावसत् योगिनां प्यात्तयोऽदि
व्ययोगसाम्राज्यं वै ध्रुवं संभुंज्ञानाः सततं चरंतो भुवि संस्थिताः इति श्रीमद्भाग
वेयपुराणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महायोगीमहात्म्यवर्णनं चतुर्थोध्यायः ४ ॥
ततस्ते योगिनः सर्वे चरंतः पुण्यभूमिषु एतदस्त्रमसमोगत्वमसमांतीकमुपागताः
नत्वा मां संस्तुतेर्दिव्यैश्चाक्षिरैस्ततो प्रमुत्तमं स्थितं कंचित्कालं तेमम सृजापा
रायणाः सत्रस्थिता नाम मद्यानां तत्र सर्वमनुत्तमं विज्ञानमुक्तं दिव्यपापयो
गार्थं चक्रिरे ततः मनोहरविशालासु गुहासु निःस्पृहस्थिताः सम्यकासाप्य
सनासीनाश्चैलाजिनकुशोत्तरे श्वासनं प्रांजमुखाः संतः प्राणायामपरायणाः
प्रत्याहारेण मंत्रेण रेचकं पूरकं ततः कुंभकं च ततः पश्चाच्चक्रुः मंदमध्यमनुत्तमा
न् हृन्मध्ये मन्यवेके न्यकुंभकोद्भवपाठनाः संपुलयंतस्तत्वार्थंविज्ञानर

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

हृत्स भजामि देवेशाङ्करालंकरणशोभितान् धारवंडुलसंवक्त्रं भजामि स्मितशोभितं
बिम्बाधराम्भोजविस्तीर्णभुजेलवविलोचने चंचलत्कुंडलस्थले विद्युच्चलत्कुंडलमंडिते ।
माणिक्यमुकुटं दिव्यं भजामि महदुज्ज्वलं दिग्गन्तलग्नकोटीरमणिकान्तिविराजितं ।
भजामि मे पूर्वजन्मकृताशेषतपःफलं लक्ष्मीशं सर्वलोकानां प्रभुं मुक्तिनके हरिं भ
वाब्धिलंघनोपायमचिन्त्यं गुरुमव्ययं धन्योस्मि कृतकृत्योस्मि चरणौ शरणं भजे
मुकुंददर्शनाह्लादपरिपूर्णरसात्मको आनंदगद्गदस्त्रीवो वाक्यमेवमुदीरतः का
मारोभूत्तथोपीचतौ हृष्ट्वा जगदीश्वरं तद्दर्शनामितानंदः संभृतांगुरुहा चितौ
प्रियमेनं हि संस्मृत्य पारंवशंगतो मुनी । तथा पूर्णो धियां तेषां त्रयाणां सर्वगो ।
हरिः अचिंत्यमप्रमेयं तद्दिव्यं रूपमदर्शयत् जयतत्सर्वमयं रूपं दृष्ट्वानंदमयं प्रभे
पूर्णमप्यानंदमग्नास्ते तुष्टुवुर्योगिशेखराः जयाद्विलमलोकस्य शान्तराज्यस्य धुरंध
रः जयसर्वेश्वरसोम सर्वमोमाखिलेश्वरः जयभक्तजनालोकतापत्यमय ।
विग्रह जयनीलघनश्यामजय रुक्मांबराचितः जयपद्मापदन्यासचारुवक्षस्थ
लप्रभो जयसर्वाघहरणनामसंकीर्तनाच्युतः जययोगीहृदम्भोजकर्णिका
मध्यसंस्थितः जयामलधियाम्भोजपत्रविस्तीर्णलोचनो जयरत्नेडितत्तं

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भा०गी०
पु १९

धिनायुक्ताः कृतैनयोगमुत्तमं चाहंप्रपंचविस्तरं चिरकालं समं स्थिताः
स्वाश्रितानां सदा तेषां समीहितप्रदा नरोः मत्तविश्लेषा सामान्ये वै समद्भक्ता।
एवमेषु प्रियाः कदाचिद्धिस्वरत्नुसारं द्रुप्रमुखैर्जनः सुरकोटिभिर्मुनिवरैः समा
गमनमुपागमत् नत्वा मां स्तुतिभिः स्तुत्वा विनयेन समन्वितः उवाच प्रांज।
लिर्भूत्वा वाक्यं वाक्यविशारदः ब्रह्मोवाच: अत्र स्थिता ते किमर्थं त्वमुपस्थितस्त्वं
यदेतितत्व श्रीनारायण उवाच: अथैते मद्भक्तवर्याः ध्यानयोगमनुत्तमं वस
न्ति मत्स्वरूपमप्राप्तास्तस्मादत्र वसाम्यहं एतेषां दर्शनं ब्रह्मन् योगविद्यानुकारि
भिः आवश्यकं मया चाधिकं तेषां सुसमागमः तस्माद् देववसाम्यत्र सर्वदा हि
मानुषोत्तमः पावनं मम भक्तानां संगमं मोक्षसाधनं ब्रह्मोवाच: कथमेते।
योगसिद्धाः त्वद्भक्ताः पुरुषोत्तमः मा चैते नावलोके ब्रह्माण्डमपत्र वदस्व किं।
श्रीनारायण उवाच: ब्रह्मानंदानुभाविनां महाध्यानयोगध्यानात्मनां प्रपंचानी
नदृष्टीनां किमर्थं वोवलोकनं ब्रह्मोवाच: परीक्षे विविधोपायैरेतेषां यो।
गनिष्ठत्वं सत्तुष्टो दर्शयेदेव पश्चात्स्वं भवतु प्रभो एतेषां तु महात्म्यं च प्र
गटीकर्तुमिच्छामि प्रहृष्टो धर्षयामि एतेषां मनुजानां सदा महं मयैवं समनुज्ञा

314

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

विरणहृदि नत्करिणिकोपरिस्थितलेन मजां दूनंदप्रभे वामांकारूढश्रियासार्द्धं
विभ्रत्तं शृंगारशोभया भ्रमिलीलासमायुक्तं नरूरणत्केसमप्रभं किरीटिनं
बहिरण्मयाकृतिं पीतांबरं चंदनदामभूषितं सुपीनरत्नापत्नबाहुभीःशुभैः
केयूररचितांगदकंकणांचितैः श्रद्धादिखेटसगदेषु शार्ङ्गैः केतुनेर च भिर्भुजे
र्जितांगं बालार्कमरणुज्वलमणिप्रभाभिर्होरेश्च विभ्राजितविलोचसस्थं
वज्रेंद्रनीलादिमणिप्रभाभिकांचीगुणैराजत्स्यकटिप्रदेशं कांचिद्रहस्तप्रति
मोरुयुग्ममादर्शरम्याकृतिजानुयुग्मं रक्तारविंदोचितपादपद्मं विद्युच्चल।
कुंडलकर्णयुग्मं भ्रूयुग्मसौंदर्यतिरस्कृतश्रीपद्मनयापंसुकपोलयुग्मं स
स्मितस्मेरलोलविनीतसुधूतारांविशालायतपंकजलोचनं सुनासिकंसुंदरदंत
विस्फुरत्प्रवालशोभाधरं श्रीविंदुमोष्ठं चलत्करचंद्रलसत्मुखं वातुनं गुप्तिस्मितं।
सांद्रकृपावलोकनं एवं ध्यात्वा हृषिकेसंतत्सादेवस्यवक्षसि पुरस्फुरन्मानम
स्तंभलत्कौस्तुभं रूपिणं कृत्वा नवस्यनद्धस्स्थलानंदाब्धिसंततनाः पादार
विंदमाधुर्यमकरंदरसाप्लुतं अधिकानादिदं यन्मोहदापरवशंगताः तदैरत
लवत्पैरत्नाकरपद्मे तु संस्थिते मकरंदानंदरसमालेदानंददनिमेषः एवं समा

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव पु० १५

योगधर्ममनुत्तमं समागम्य नमस्कृत्य तेषां योगस्य लक्षणं पृष्टवान् प्रार्थ
यामास स योगो दीपतामिति ततो हृदत्तं तस्मै प्रोवाच शेषितं लक्षणं योगमु
त्तमं लोके देवानां योगिनामपि ततो ब्रह्मा प्रपृष्टो देवेन्द्र महर्षिभिः ।
मन्नुतो मया प्रोक्ता सर्वधामसु परमं ययौ ततः कालेन बहुतिथेन यतयो योगि
सत्तमाः समाप्य योगनिष्ठां तां समीपमुपागताः प्रणम्य स्तुतिभिः स्तु
त्वा मयाहं प्रेषिताः प्रियान् सद्गुरुरूपमेनं वारणं प्राप्य गुरुमूर्तिं गताः तत्र
स्थितो हरिदेवेशो दृष्ट्वा कृतवन्दनाः तत्र स्थानं च सर्वेषां ज्ञानं योगमुपादिशत्
हरिः स्तोत्रं ततो गत्वा सालग्रामं हरिं विभुं कृतकृत्या वयं स्थामेत्युक्त्वा तेन प्र
णम्य च सुप्रयातास्तमनुज्ञाप्य तेन प्रसन्नो रघूत्तमः श्रीभवं दृष्ट्वा तं सुहृष्टास्ता
ते चक्रुर्मुनीश्वराः तत्रत्यानां गुरुत्वं यो प्रददुर्योगिनां वरो उरुं मम ते
भार्यायाः संबन्धज्ञानमुत्तमं वासं च चक्रे चिरकालं सुरश्रेष्ठ पूजनं दरिद्रा
द्विजाया यापश्रीनिन्ने तत्र वाशिने कस्मैचिद्याचमानाय प्रददुर्वहिसंपदः
ततस्ते मथुरां प्राप्ता बालकृष्णं हरिं प्रभुं संस्तुत्य प्रणिपत्याथ मायापुर
मधिष्ठितं मधुसूदनदेवं ते पूजां कृत्वाथ यथाविधि ततो वाराणसीं गे

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

तः परमेष्ठी चतुर्मुखः आहूय तु सप्तधन्वानं प्राप्तरोगगणामब्रवीत् वेगत्वा
म्यदनामीषां योगाग्निं प्रयत्तुवान् अप्सरोभिः कन्दर्पतेनैव संप्रचोदि
तैः ताभिः परिवृतो गत्वा योगिनस्तान् दृढव्रतान् नृत्यैर्गेयैर्मुखस्वरैर्नृपापै
विविधैरपि न शेकुस्ते मीलयितुं नेत्राण्येषां महात्मनां पुनर्विसृष्टज्ञेनाताय
वृत्तमन्यवेदयन् ततः शार्दूलसिंहादीन् गजांश्च घोररूपानपि सृष्ट्वा स ततः श्रृ
क्रोपि कौचवकरकैस्सह: वर्षभयंकरे तस्मिन् सप्तगाववर्षे तापीडिताः नद्यरण्यरितः
प्राप्य निविडाः सर्वतोभवन् गुहास्तु नागास्तु योगस्थान् शिलाम्बुतान् मुनीश्वरान् ।
सम्यास्ते मर्दयामासुः पादस्तैः पैः सुदारुणैः तेषां तु केचित्तद्रभाः स्वधास परिपी
डिताः वमेदस्तु योगीवर्यास्तान् दन्तपदनपीडनैः ततस्तु कोपसंस्थितास्सर्व धाना
मतस्तम्बरिताः तेनैव योषिताः संततः सूर्येनैवोपतस्थिरे अजीर्णंहारदोषेण घोर
भाः बोधिताम्भसा रुधीभत्सानिरुद्धासाः प्राणान्तिकमुपागमन् एवं सप्तगान्ह
तान् हृष्ट्वा निश्चलान्तान्मुनीनपि ब्रह्मा तु विस्मितो भूत्वा प्रशंसतान्मुनीश्व
रान् दिव्यज्योतिर्मयान्देहान् तेषां दृष्ट्वाग्रे संभवः प्रदक्षिणान्नमस्कारान्कृत्वा
देवैर्महर्षिभिः योगप्रभावं तं ज्ञात्वा प्रसशंसाग्र पुनः पुनः एवं ज्ञात्वा ततः भावं

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गवः
पु० १६

16

ज्वलन्मुकुटं रत्नाचितदशांकारांगपादपद्मोपशोभितं दिव्यांगंधविलिप्तांगंवै
नयनत्वाविराजितं कौस्तुभेनविराजंतंश्रीवत्सकृतलक्षणं वलभद्रसुभद्रा
भ्यांसमुपेतंजनार्दनं सर्वेश्वरंजगन्नाथंपुराणंपुरुषोत्तमं तंप्रणाम्ययथावि
नयावनम्रतमीश्वरं दृष्ट्वाप्रणम्यविधिवत्स्तुत्वावेदांतगैःस्तवैः तत्सेवासक्त
मनसःकंचित्कालंसमावसन् ततउत्पद्य[illegible]तांतुष्टःश्रीमहद्भास्वरंस्मृतं ।
प्रदर्श्ययोगवैयासिक[illegible] — — राधिकोचिनान् इतिश्रीमद्भार्गवेपपुराणेउत्त
रखंडेनरनारायणसंवादेमहायोगमाहात्म्येपंचमोऽध्यायः ५ नरनारायणा
महायोग्याद्युःसिंहाचलंवरं नत्रस्थित्वेममहाविद्रुपजपित्वाजनार्दनं ततः
संतुष्यगच्छिनेतुलसीवनसंस्थिते ततःपरंपापहरंकृष्णवेक्षितहरिं हरे
[illegible]नाथमनुपुण्यंसेवनार्दिपरमेयद्युः नृसिंहतुपितोदेवंपिवंतेनगुडोदकं ।
सनमत्वातुतिमिन्नेतुनाहर्षेनिर्मेयमानसाः द्विजानिकंतिसंस्थितामत्स्योनान
त्रवाशिनाः स्थित्वाहंसहस्टाभक्ति श्रीपतौप्रितवत्सलो ततःपरंपावन ।
न्नोक्षोत्रेगोग्धिवनानतरे समरणान्मुक्तिदंदेवंवेदत्रासिनारायणं हरिंपु
रामेनुस्तुवंतस्तोकीर्तयंतोहरेर्गुणान् महायोगपरायणाः चिरकालंस

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

माहस्यात्तु भुजगेशायं उपदिश्य न्याशयोगं तत्रस्थां तत्र निवासिनं सुवं श्यामव
नीनाथं हृष्टात्स्मं प्रत्यभक्तितः द्वारावत्यां स्थितं देवं पादवेंद्रम प्रजर्पन् ततो
नंदव्रजेन्तोगोजनशालं हरिं पश्चाद्वृंदावने नंदतन्त्रमभ्यचयोगिनः प्रेमम्भे
त्रमेघरंगोविंदं कालियहृदे गोवर्द्धनाद्रिशिखरे गोपवेषं विनम्यते भवेद्भभ
तुनेत्रस्य शेषां कृत्वा ततः परं गोमंतपर्वते रम्ये शोभते तत्र यत्ततः श्रीम
चैनं हरिद्वारे ज्यान्त्वातिमनेन रं प्रयागे देवदेवे शमात नत्वेमां पवंमुदा किंचि
त्काले स्थिताः तत्रगायां प्रतिप्य सुस्ततः तस्यामदापरां तु तां गंगासागरसंग
मे विसृज्य प्रणम्य तत्रस्थां न्विसृभक्तिः परायणात् कृत्वा स्थिता चिरंकाले
चित्रकूटस्तु पागताः उपास्य राघवं तत्र नंदिग्रामे मनोहरे राघवसघुनमस्कृ
त्य प्रभाते शर्वं पावने विष्णुरूपी लभम्यर्च्य श्रीकूर्मे कूर्मं तु पितः देवसेत
च्चानदमुनीनीलाद्रिं जगन्नाथं हृतः शिरवरं हृष्टोप्रणामंतो मुहुर्मुहुः तत्र
सोमं संप्रविश्य कायत्रद्दृष्टः पुरुषोत्तमः इंद्रनीलमणी श्यामं पीतकौशेयवा
ससं किरीटहारकेयूरकंकणगदशोभितं ग्रैवेयकांचिकटककुंडलाद्यैर्विभू
षितं पुंडरीकविशालाक्षं पीनायतभुजद्वयं विशेषं विपुलोरस्कं सारवंद्रो

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्ग० पु० १७

17

लाभिमः श्यामः कोटिकंदर्पसुंदरः स्फुरत्पीतांवरधरः कांचीगुणविराजितः शंख
चक्रधरो देवः कोटिहस्तेन संयुतः वैकुंठपदमेवेति संदर्शितकरांबुजः हारकेयूर
कटकैः कंकणांगदशोभितः किरीटकोटिमणिभिः रंगाभ्राजमानदिगंतरः स्फु
रद्दिव्यशुभांबुजः कुंडलद्वयमंडितः दिव्यांबरेण लसितः श्रीवत्सेनविराजितः
सस्मितास्यमलं स्मेरमुखपंकजशोभितः मकरध्वजचापाभ्रूयुग्मेन विराजितः
कृपावलोकनेलोलपुंडरीकायतेक्षणः तिलपुष्पसमसौंदर्यनिरस्तशुभना
सिकः चलत्कुंडलविभ्राजगंडमंडलशोभितः बिंबविद्रुमसंकाशसुंदरोष्ठ
शुभांचितः कुंदकुड्मलसदृशः दंतपंक्तिविराजितः कर्णावतंससंयुक्तसुभासमु
ज्ज्वलः दिव्याङ्गुलिद्रव्यविलसत्त्रिकस्वेनसमन्वितः मणिग्रैवेयकाश्लिष्टकंबुवं
धुरकंधरः श्रीमद्विपुलोरस्कोबालार्कनिभकौस्तुभः विपुलोदरोमहाबाहु
र्नाभिसंस्थितपंकजः रंभासंचितोरुद्वियाः सुजानुद्वयशोभितः सर्वाधिकातिकु
लभः शरण्यांघ्रियुगांचितः सुपर्णपक्षविक्षेपचलत्सुकांचनांवरः हंसा
भचामरसंचलत्कुंतलमालिकः अनंतविश्वस्रष्टानादिर्निर्गुणःसमात्म
नः ब्रह्मरुद्रादिभिर्देवैर्मुनिभिः पारिषदैर्वितः सर्वेश्वरोजगन्नाथः प्रादुरासी

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

साहिताः मुक्तिमार्गं दर्शयंततः तत्र सान्नं तल्लोमशः ततः श्रीकाकुलाधीशमां
ध्रनायकमच्युतं प्रणिपत्य स्तवं कृत्वा ततो धर्मपुरीं गताः योगानंदं श्री
नृसिंहं तस्यां नत्वा प्रणम्य च ः अपश्चिसमुपत्येलक्ष्मीनारायणमजं विभुं
कृष्णं च तत्र वा स्तुतिभिस्तुत्वा सप्रश्रयभक्तितः पश्चादहोबलं गत्वा नृहरिं त्वपश्य
दस्मदंतं हि चिंतापाण्डुरंगेण विह्वलं परिपश्यते अनंतरं महात्मानो जग्मुः श्री
वेंकटाचलं दृष्ट्वा वेंकटशैलेंद्रं सुवर्णमयमुज्वलं सपतंतशिखरै रत्नैर्वि
चित्रैस्तमनोहरैः नानामृगगणाकीर्णं वनराजिविराजितं अशेषान्तरसह
शैलं तु पुरमपतीर्थैर्निषेवितं पंचयोजनविस्तीर्णं शतयोजनमायतं सर्वपाप
हरं नृणां भुक्तिमुक्तिप्रदं शुभं सर्वतीर्थाधिपत्वाम्नि पुष्करिण्या विराजितं ।
शेषस्वरूपमीशं कल्पपुरगामिरभिशोभितं यत्रास्ते निवासो वैकुंठं तत्र भगवतः
प्रियं प्रणामं विधिवच्चक्रुः कीर्तयंतः पुनः पुनः शेषाचलारोहणार्थं संचि
ताम्मुनिसत्तमाः तेच प्राप्ताप्राभक्तितीर्थे चिरकालं समवासन् योगं धृत्वा महात्मा
नः समाधौ योगवित्तमाः श्रियः पतेरनुभवं कृत्वैतेः संस्थिता मुदाः श्रीनिवासं स्वयं
देवोमुनिनामग्रतः तथा कोटिसूर्यप्रतीकाशः कोमलावयवोज्वलः इंद्रनी

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गवः
उ १८

19

तत्पादसेवनं अकरोद्ब्रह्मसिद्धार्थं भक्तिश्रद्धासमन्वितः तस्मात्सर्वं तद्ज्ञात्वा यो
गितत्त्ववेदिनः श्रीनिवासस्याकृपयैव दुर्लक्ष्यपात्रकं दृष्टार्थधनपात्रस्पद
दुग्धकंस्य दर्शनं वंसस्यापारपर्यन्तं नवात्र्यर्थं मेदिन्युद्ये उत्तरेच प्रदत्तवेमे सपद
द्युतिश्रुताः अभितोऽप्येव योगिभ्यः संप्राप्य भुविमस्तुराः श्रीरंगादिषु दिव्येषु
सर्वक्षेत्रेषु संस्थिताः यत्र यत्र हरेरर्चा संस्थिता तत्र तत्र हि महाभागवतेभ्य
सः सत्त्वान्वि विधिपूर्वकं तक्षेषु सर्वजीवेभ्यः प्रादात्तद्दक्षिणोऽथ्या तद्धितव
वक्ष्यहं सुसाधारणावैभवं धर्मस्य कीर्तनादेव पुरुषाज्ञानवान्भवेत् अन्नंच
तुर्विधं नित्यं कारयित्वा सवैस्तवः वस्त्राणि गंधपुष्पाणि सुवर्णाभरणानि च
अससत्त्वामेतान्सपाद्यहरेः कृत्वा समर्पणं तच्छेषं हरिभक्तानामादेदत्ताय पयाकम
ब्राह्मणानां क्षत्रियाणां विट्शूद्राणां तथैवच अन्येषां सर्ववर्णानां प्रत्यक्षा
सर्वभेदतः चतुर्विधं [illegible]न्नं वस्त्रं च गंधपुष्पं च भूषणं भक्ष्यपानादि सर्वं तत्परजा
वेदनपूर्वकं ददौ नित्यं विप्रवर्याः सर्वाभिष्टानशेषतः हरेरर्चाविग्रहेषु तत्वेषु
प्रत्यहं हि जः नित्योत्सवानि नवाभिल्लपापक्षोत्सवानि च प्रत्यब्दमुत्सवं चे
वकारयामास भूसुरः देवालयेषु विशेषाणि सुविस्तराणि सर्वतः त्वरिता[illegible]

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

त्प्रियःपतिः तथामुनीनांहृत्पद्मेदृश्यमानोजनार्दनः सदृश्योभक्तसंचारा
वोन्मीलितनाक्षुषः मुनीश्वराः तेदृष्ट्वादेवदेवेशंप्रणमन्तोमुहुर्मुहुः तुष्टुवुर्बहु
धास्तोत्रैः प्रबंधैःश्रुतिगोचरैः श्रीनिवासःसंप्रहृष्टः स्वहस्तेनाभिसंस्पृ
शन् विलोकयन्दयापरोलोकनैःप्राहतान्मुनीन् भक्तायोगीश्वराएवं
मत्प्रियाममसत्त्वयः भवन्तोएवत्तोयास्ववत्सेगौरीवधावती समस्तजीव
लोकानांमुक्त्यर्थममकांक्षितं उपदिश्यन्यासयोगमतलंबोधयिष्यथ ।
अथप्रभृतिलोकेषुयुष्माकन्यपेवेसमाश्रिताः तेषांमुक्तिंप्रदास्यामिकामंप्रा
पितलंतयः एवमाज्ञाप्यदेवेशोवेंकटाद्रिविवेशसः अयोपियोगिवर्याश्च
भक्तातीर्थसमाश्रिताः तत्रस्थानांचागतानांन्यासयोगमनुत्तमं सर्वरहस्य
सवदन्नमुमुक्षूणांविशेषतः तदानुतत्त्वजिज्ञासुः कश्चिद्ब्राह्मणपुंगवः सं
बंधज्ञानमाकांक्षन्तेषांपादन्समाश्रितः उवाचतस्मैयोगिवर्योजीवात्मप
मात्मनोः संबंधज्ञानमनलंदेहदेहीत्वरूपकं शरीरंतस्यजीवात्मापरमात्माहर
रुच्यते शारीरिकः शरीरस्यभजनेमोक्षसाधनं एतद्विज्ञापितेज्ञानंसदाभा
गवतार्चनं कर्तव्यंविहीनोहंवक्ष्यमेतदितिब्रुवन् … हंसदासतः पुन

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव॰ मकुंडलप्रभाभिर्विद्योतितगंडमंडलं सुभ्रूललाटोच्चितनीलकुंतलं ग्रैवेयक
पु १२ भ्राजितकंबुकंधरं विशालवक्षस्थलशोभिकौस्तुभं चराचराश्रितसुंदरो
दरं विश्वहृत्सद्भ्राजितनाभिपंकजं कांचिगुणावेष्टितपीतवाससं करींद्र
हस्तप्रतिमोरुयुग्मकं कंकणोज्ज्वलद्दर्पणजानुयुग्मं रत्ननूपुरोज्ज्वलचा
रुजंघं शारदरक्ताब्जपादयुग्मं किरीटहारांगदकुंडलादिस्फुरल्लसद्भू
षणभूषितांगं श्रीभूमिलीलापतिमादिपुरुषं श्रीवैजयंतीवनमालसो
19 भितं तेऽवीक्ष्य नीलांबुदकोटिसुंदरं प्रणम्य रानंदजलाकुलेक्षणाः पुनःपुनः
प्रणम्याथ कृत्वा शिरसि चांजलिं संस्तवैः स्तोत्रपाठैस्तु वेदवेदांतगोचरैः
तस्यैवाम्नभिकांक्षंतस्तत्रैवोपतस्थिरे ततः कांचीपुराधीशो राजराजो
महाबलः विष्णुवर्धननामासौ हरिभक्तिपरायणः तेषां मंत्रिकृतामाग
त्य प्रत्यहं मुनिसत्तमान् स्तुत्वा सर्वोपचारैस्तान् पूजयित्वा भक्तिपूर्वकं तदा
स्वराष्ट्रवाऽसंख्याः तत्पुरं ते रुरुधुर्भृशं तान् दृष्ट्वा द्राविडेस्तस्तु पुराणि गत्व
कुंजरैः रथैरश्वैर्बलैश्चैव चतुरंगेण सेनया तया संरक्षितामाशु गोपुरं च
बलेषु नरेश्वरः स्वयमेवाकरोद्युद्धं शत्रुभिर्बलवान्नृपः चतु[illegible]लं सर्व
रंगव

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

न्मकानि सर्वाणि कृतकानि भक्तिभावनात् एवं कृत्वा चिरं कालं महाभागवतार्च
ने सर्वं पुण्यानि सिद्धो हि मोक्षं प्राप्य सुदुर्लभं हरिदासाभिधानस्तु वै सर्वस्या
गुजन्मनः वरिष्ठं [illegible] पालयेत्सुसोऽन्नदानपरो भवेत्॥ ॥इति श्रीमार्कण्डेय
पुराणे उत्तरखण्डे नरनारायणसंवादे महायोगीमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः॥ ६॥
अथ त्रयस्ते योगीशाः प्रणम्य श्रीनिकेतनं गिरिं प्रदक्षिणीकृत्य प्रजग्मुर्यो
दवाचलं नारायणं नमस्कृत्य पूजयित्वा यथाविधि तस्माद्विगेन्द्र दृ
ष्टुः घटिकामात्रपूजनात् सप्तर्षीणां चतुरतः प्रादुर्भूतं महापदं ततः कौ
शिवपुरीं गत्वा तं दृष्ट्वा वारणाचलं प्रणम्य प्रीतिहृष्टाङ्गा गिरिमारुरुहुस्तरात्
विमानैः पुष्पकोद्यानैर्दिव्यमाणिक्यशोभितैः तस्मिन्सिंहासने दिव्ये ति
ष्ठन्तं वरदं गुरुं देवराजं विराजन्तं ददृशुर्मुनिपुङ्गवाः ते हस्तिशैलेन्द्र [illegible] भुजग
स्यातिरमापतिं सर्वजगत्करीं गिरा चराचराणां हृदयाम्बुजे कर्णिकामध्यसं
मानं दमयन्तिपद्मपंकजं सौशील्यसौलभ्यवात्सल्यादिगुणार्णोदमारस्वाभिवि
भक्तियुग्मं प्रसन्नवक्त्रं [illegible] विशालनेत्रं शुचिस्मितं विंबफलाधरोष्ठं प्रज्ञान
बाहुं सरविंदमण्डलस्फुरत्सुवर्णाभारहृद्दीपिताभिराकं सुदीप्तकौस्तुभज्ज्वलन्।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

चिरं कालं कांचित्पुरनिवासिनो. परं तत्त्वं बोधयंतो न्यासयोगमुपादिशन् ।
भार्गव० ततः कांच्याः विनिःक्रम्य गतास्ते मुनिपुंगवाः श्रीगंधसरसस्तीरे स्थितं वि
पु २० जयराघवं । अभयं सर्वलोकेभ्यो दीक्षारूपं ततो ययुः हृत्तापनाशनसर
स्तटस्थं वीरराघवं आनंदं तत्र वै दृष्ट्वा प्रणम्याथ पुपुंगवं तुष्टं ततस्ते
[illegible] आरोप्य [illegible]
ल तत्र दृष्ट्वा गजाद्रिं तं ततः प्राप्य बलित्पुरं महाबलं समभ्यर्च्य भक्ति
सारपुरस्थितं जगाम [illegible] ततः [illegible]
20 [illegible] उपास्य गोपपुत्रं च [illegible] श्रीमु
ष्णमुत्तमक्षेत्रं प्रविश्याह्लादनिर्भरात् महावराहसंसेव्यादर्शनान्मोक्षदा
यकं [illegible]
[illegible] ततः श्रीरंगमाशुरुः [illegible]
रं तं विमानं महोन्नतं [illegible] रंगसंज्ञिकं कांचनाद्रिवत् संस्थि
तं दृष्ट्वा प्रणेमुर्भुवि दंडवत् प्रविश्य विनयोपेतास्तद्विमानमनु
त्तमे श्रीरंगनाथं ददृशुः पुरुषं भुजगेशयं इंदीवरदलश्यामं कोटिसूर्य

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

मत्स्यरूपमवधीद्विभुः ततोराजाभरद्वाजोयुद्धेभीमविक्रमैः चिरंसंप्रयुद्ध्यतैः
सार्द्धंप्रहारीममरीकृतैः विरोधाभीमुखोमत्वाचपुरींप्रविवेशसः प्रवि।
श्यसोपिवर्षाणांकामसाराद्यमहात्मनां पादारविंदमारंगजगामारीभयात्
स्तुनः तस्मैतेप्यभयंदत्वाप्रार्थयांचक्रिरेहरिं रक्षणेनैरमाद्विदितमितितेः
प्रार्थितोहरिः चक्रंसंप्रेषयामासतत्शत्रुवधकांक्षया तेचक्रंचरितंग
त्वाविद्रावेनपदभुंगवान् तस्मैराज्ञेजयंदत्वास्वस्थानंपुनरागमत् एव
विनाशानानराज्ञामोक्षमार्गेसुनातनं ज्ञात्वातेसमनुज्ञातःस्वराज्यंप।
र्यपालयत् मुनयस्तेनतत्सर्वंतस्यांकमललोचने संशेवयोगिनंस्तुत्वा
भगवद्दर्शनोत्सुकाः यथोक्तकारिणंपश्चात्तंपूजाविधिवत्ततः इशानन
गरस्थंतंहरिमभ्यर्चयभक्तितः ततःपरंपाडवानामानंप्राप्यविनम्रचः।
त्रिविक्रममयोपास्यमहात्मानंमहोन्नतं कामाशिकायांस्थितदेवंश्रीनृसिं
हंकृपानिधिं भजित्वातेनतोन्यायेनतांस्वभुजसंज्ञिकं मेषाकारेततोनत्वा
शुभाकारंतपेवचः शेषाकारंततोप्राप्यस्तुवंतःस्तोत्रमुत्तमं प्रवालसंगमा
नम्याश्रियया [illegible] रंवंस्थित्वा

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarayu Trust / Sharada Peetham

भार्गव: ७२१

सयोगमनुत्तमं सरहस्यंसतात्पर्यमधिकारानुरूपतः श्रावयपाहिवान्नी
नाहं ज्ञानाहं तल्लक्षणं ध्यानंच ध्यानकामानांयो जीतंयोगकांक्षिणां ।
तथाचोपविशंतंतस्तरंगेषानुभवेषवः कावेरीतटसंफुल्लवनमध्येनिवासि
नाः तत्रकुष्ठित्कुष्ठरोगाक्षत्रियः स्तुत्रपीडितः विप्रोऽपमानासर्वांगप्रचा
रक्षोमवर्जितः तेषांप्रभावंसंपश्यन्तपाजनपरंपरैः तानुवाचवचः श्रीगु
तद्गत्वाहंप्रमानसः योगीश्वराणांमहतामाश्रमस्यांतिकेशुभे तत्पाद
लांछितभुविस्थोपविघ्यवमाजनाः तस्यतद्वचनंश्रुत्वावसंनिक्षिपत्तो
जना यातिनामाश्रमाभ्यासंनिलुत्तत्वाद्लांक्षितं शोपितत्वाद्रजसा
मवेषत्तपुनःपुनः तेनवेषनमात्रेणसयोगीहिसमंयुतः तस्मादियचवु
भेत्वावमौकंदपोसंनिभः गत्वातिकंततस्तेषांपुण्यातभुविपादयोः पुनःपुनर्यो
त्यायहत्वाशिरसिचांजलिं तुष्टावयोगिवर्यास्तानवाष्पपूर्णाकुलेक्षणः ।
ऊवाचहृष्टमनसोनत्वादासनलोचनः युष्मत्पादाब्जरजसांप्रभावोमहदद्भुतः
नाहंकुष्ठीतदेहंमेदिव्यतनमकरोनक्षणात् तस्माद्भगवतांपुत्ररजःसर्व
पापनं [illegible] परंपावनंमहत् तदेवमुक्तिदंलोकेतदन्यन्ना ।
सर्वाघनाशनकरं

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

सप्रभं प्रसन्नसुमुखांभोजं पुंडरीकायतेक्षणं किरीटकुंडलोज्वलमुक्ता
हारविभूषितं सुपीनविपुलोरस्कं कौस्तुभेनविराजितं वक्षस्थलस्याभांतं
तसविद्युनीलमेघवत् दिव्यकांचीगुणाधरं तनचामीकरांबरं प्रयत्नपारि
जातैर्धृत्रसूत्रेणशोभितं हस्तोपधानंविंबोष्टं प्रस्तुतान्यकरांबुजं
दक्षांसंदीर्घतनुंकोमलालावण्यवोज्वलं स्थिरस्थित्वंनकर्त्तारमजमव्ययमव्य
यं प्रसन्नमवहृत्धाम्नमानुसृत्युगुहशायिनम् ॥योगिनउचुः॥ नमस्तेनमस्ते।
महारंगशायिन् नमस्तेनमस्तेनमोविष्णुदेव नमस्तेनमस्तेनमश्चक्रपाणेन।
मस्तेनमस्तेगुणाब्धेरमेश नमस्तेनमस्तेचिदाकारईशनमस्तेनमस्तेमहेश।
सुरेश नमस्तेनमस्तेभवेशापरेश नमस्तेनमस्तेनमःपद्मपाणे नमस्तेनम
स्तेनमःपद्मनाभः नमस्तेनमस्तेहृदंभोजवासिन् नमस्तेनमस्तेनमःपद्मने
त्रः प्रसीदप्रसीदप्रभोरंगनाथः प्रसीदप्रसीदप्रपन्नार्तिहारिन् प्रसीदप्रसीदप्र
सन्नाननाब्ज प्रसीदप्रसीदप्रभोयोगिनांग एवंस्तुतादेवदेवेनस्वरूपारुह्यसं
स्तुताः नक्षत्रैःपूजितास्तेनःकेचित्कालमवस्थिताः नक्षत्राणांसवेसंगत्या

च

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव०
पु० २२

22

संस्थितः सराजाजातवैराग्योमुमुक्षुस्तान्हरिप्रियान् स्वस्वधर्मात्ततंदे
हान्तेमोक्षमालभेत् योगिदासस्ततस्त्रीभिः पुरीप्राप्यवलैस्सह राज्यभोगांश्च
बुभुजेचिरकालंमनोहरान् कदाचिद्योगिशेवार्थंयोगिदासोहरिप्रियः श्रीरं
गंप्राप्ययोगीशपादप्रान्तानिकंगतः योगिनः कुशलंपृष्ट्वायोगिदासस्यचिं
तितं अनपत्योद्भवंज्ञात्वातस्यपुत्रंसतंप्रहत् विष्णुभक्तिरतंभक्तंपादशेवाचे
नेरत दत्वासंप्रेषयामासुस्सचस्वानगरींययौ ततः पुत्रशतंयत्तेयोगिदास
स्यधीमतः अचिरेणैवकालेनयौवनंप्रतिपेदिरे वेदवेदांगविदुषोधनुर्वेद
विसारदाः विष्णुपूजापरानित्यंतदीयाराधनोत्सुकाः राजापुत्रशतस्यापिप्री
त्याराज्यंशतंददौ स्वस्वराज्यमुपागम्यराजपुत्रामहावलाः धर्मेणपृथ्वीस
र्वांपालयंतोहरिप्रियाः विष्णु... कानांकुर्वंतोनित्यपूजनं प्रजाभिःकार
यंतश्चसंस्थितास्तान्पनंदनाः योगिदासस्ततोधीमान्मोक्षार्थीनिरपेक्षकः ।
योगिनांसंनिधिंगत्वातेषांरंगक्ष्मातले स्वस्वधर्मात्शतंतेकृपालोकनवी
क्षितः संप्राप्यन्यासयोगार्थंतेभ्यस्त...दिरेकः दुर्गमंपरमस्थानंतत्र
सादाजगामसः जयंतेयोगिदास... पासदा इहलोकेसुखंप्रा

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

स्तिसाधनं एवं स्तुवंतं तं दृष्ट्वा संस्थितानां कृपयार्द्रया अवलोक्य महात्मानः स्पृशंतः
करपंकजैः महाराज्यपदं तस्मै प्रददुस्ते हरिप्रियाः ततः स पुत्रं पप्रच्छ योगी
दासानुग्रः शुचिः तेषां शुश्रूषमाणः सन् सदा तत्रैव संस्थितः ततश्चोलाधिपो
राजा चतुरंगबलैर्युतः भार्यया सहितः श्रीमान् पुत्रिकाशतसंयुतः श्रीरंग
सस्य शेवार्थं तत्क्षेत्रं समुपागमत् श्रीरंगनाथसंशेवारत्नानि विविधानि चः
विचित्राणि च वासांसि स्वर्णोच्चरजतं महत् प्रयत्नोपार्जितं वस्तु समर्प्यास
ख्यमुत्तमं तद्भक्तानामपि स्वर्णादिव्यरत्नांबरादिकं ततो योगीश शेवार्थं तेषां
माश्रममागतः तान्दृष्ट्वा प्रणिपत्याथ तस्य स्थानि स्पृह्य योगिनः भार्यया पुत्रिकाभिश्च
तेषां पूजामकारयत् तस्य राज्ञस्तथा पुत्र्यो योगीन्द्रं तं मनोरमं कंदर्पसंनिभं दृष्ट्वा
स्मरनिर्भिन्नचेतसः तस्मिन् विलग्नमनसस्तत्र चैवोपतस्थिरे तेषां तां तां मुनि
राजा तं दृष्ट्वा नगरं दूरं योगिनस्तान्प्रमत्त्य विनतः सन् कृतांजलिः ततस्स यो
गिंद्रास स्वकुलं गोत्रं सविस्तरं ज्ञात्वा तस्मै ददौ प्रीत्या कन्यास्ता समनुत्तमा योगि
दासस्तु तत्तासां पाणीन् जग्राह पाणिना अनपत्यस्तदा राजा स्वराज्यमखिलं
महत् तस्मै दत्वाभिषेच्याथ चतुरंगबलैस्सह तां पुरीं प्रेषयामास स्वयं तत्रैव

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव
३२३

त्तमायामनुत्तमं मत्वा ततः परं श्वेतपर्वते पद्मलोचनं अर्चयित्वा यथान्याय
मथ पार्थस्थलं गताः ततो पार्थपरं ब्रजन्रुक्मकोष्ठमनंतरं मधुद्विषं भक्ति
त्वा पपरिपूर्णमनोरथाः महानंदमनो ध्यात्वानंदपद्यामहाद्रियं ब्रह्मपुर्यां प्र
विश्याथ चाश्रयेषु श्रेष्ठाश्रयं ततस्ते संगमग्रामे श्रियित्वा संगमाद्धयं शार्ङ्ग
ण्याः पुरी गत्वा शारंगपाणिं पप्रुः सिंहक्षेत्रस्थ पापमाध्यम हासिंहमुपाश्रय
न महद्वारिमभि वंद्याथ मालिमंडपसंस्थितं निविडक्षेत्रमासाद्य निवि
डोंकारमाश्रिताः जगदीश्वरमभ्यर्च्य धनुर्वेकेतदनंतरं मोहनाख्यपुरे र

23

म्ये कालमेघमथार्चयेन्नाशा श्रीसाद्यमधुसंपुष्या सुंदरस्य पदांबुजं समा
श्रित्याथ योगीशाः परमस्वामिसंज्ञिकं रघभाड्डीसमभ्यर्च्य ततो नाथमु
पास्थचः श्रीमद्वरगृहक्षेत्रे प्रेमाश्रमज्जमानसाः नाथमभ्यर्च्य चिंदिविदा
नंदाश्रुपरिप्लुताः कायकाख्य महापुर्यां समाराध्य रमासखं गोष्ठीगोष्ठ
स्थलयति मभिवाद्य मुदान्विताः दर्भसंस्तरमागत्य सयानं वंदनं कृताः ।
प्रजया चक्रिरे शौरीं धन्वामंगलकेतने बलाद्यमपि संप्रज्यातिषत्तम्रम
स्थले कुरंगेपूर्णमाराध्य ततो विष्णु नटीस्थले संतुत्य संतवैर्दिव्यैः

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

प्य देहांते परमश्नुते ॥१॥ इति श्रीमद्भागवते पद्मपुराणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवा
दे महायोगिमहात्म्ये सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ एवं स्थित्वा चिरं काले श्रीरंगे योगिसत्त
माः रंगपुर्या विनिर्गत्य गछंतो मार्गमुत्तमं श्रीरामक्षेत्रमध्यस्थमानंदु
जानकीप्रियं अनंतरं श्रीनिवासस्थले पूर्णमुपास्य ते ततः सुवर्णभवने
सुवर्णमभिपूज्य चः अथ व्याघ्रपुरे पुण्ये महाबाहुमपूजयत् पश्चाद
काशानगरे हरिमाराध्य भक्तितः उत्पलावर्तके शौरीमभवोप ततः प
रं मणिकोट्यां पुष्पवत्यां मणिवक्त्रं महाप्रभुं ततः कृष्णपुरीं गत्वा महा
कृष्णं प्रपद्य चः विष्णुस्थानमथ प्राप्य पूजयित्वा तु मुक्तिदं ततः श्वेत हृ
दे पुण्ये शांतमूर्त्तिं समर्चयत् अथाग्निपुर्यामाविश्य समाराध्य हरिप्रि
यं भोगं वै भार्गवस्थाने संशोध्य तदनंतरं वैकुंठाख्ये माधवस्य निपत्य पद
पंकजे पुरुषोत्तमं प्रपद्याथ कृत्वा भक्त्या स्तवार्चनं सुदर्शने चक्रतीर्थे प्रप
द्य सहस्रां ततः कुंभकोणे महापुण्ये शार्ङ्गपाणिपदांबुजे कृत्वाभिवंद
नात्तस्थाऽनुमिस्थानं समाश्रिताः शार्ङ्गिणो भजनं कृत्वा कपिस्थलमुपे
त्यते ग[illegible] प्रपद्याथ चित्रकूटे नमो हरे दृष्ट्वा ध्यात्वा च गोविंदम

Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

२४ स्तोत्रैरनुत्तमैः ततः क्षीराब्धिमासाद्य पन्नगाधिपशायिनं दिव्यालंकारसंयुक्तं र
श्रियाभूम्याविराजितं विलोक्य वंदनं कृत्वा विनयेन समन्विताः कृतपूजाः
भार्गव कृतस्तोत्रास्ततो मार्तंडमंडलं गत्वा हिरण्मयं देवं पद्मासनं पद्मिनायुतं दिव्य
७ तेजोविराजितं दिव्याभरणभूषितं सर्वरश्मिपंकजासीनं सर्वमंडितं दृष्ट्वा
24 प्रणामादिकं कृत्वा हर्षसंफुल्ललोचनाः निर्गमार्थैः स्तवैः स्तुत्वा ध्यात्वा तत्पा
दपंकजं सत्यलोकं ततः प्राप्य विरिंचं विश्वेश्वरं प्रभुं सावित्र्यं वल्लरुद्रा
दिसेवितं दिव्यसुंदरं सर्वालंकृतिसंयुक्तं संवीक्ष्य प्रणतिं गताः स्तुत्वा स्त
वैर्दिव्यैर्योगिनस्तदनंतरं शाम्भोदलोकमासाद्य तेऽनिंद्यमुमापा
तिं नमस्कृत्य स्तुतिं गत्वा मंत्रहृष्टतनूरुहाः महाशाम्भोदलोके वृषभ २४

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

प्रणामं तो मुहुर्मुहुः तुष्टुवुर्नयां समाविश्य पूजयामासुरच्युतं अनंतशयने पुण्ये
पद्मनाभं जगत्पतिं प्रणम्य स्तुतिभिः स्तुत्वा परमानंदनिर्भराः एवमादीनि दि
व्यानि क्षेत्राण्यगणितानि वै विष्णोर्निवासभूतानि मोक्षदानि समानते
चरंतो योगिनो नित्यं संसारध्वांतवर्धिनो तत्र तत्र निवासिनां दर्शयतः के
पालयाः स्वासयोगाज्जदिपेन मुक्तिं ब्रह्मादिदुर्लभां निर्धू तत्तत्र तत्रायकं
चित्कालं प्रदक्षया ततः कदाचिद्वृद्धोपि वै कदाचिद्मुपागताः भक्तातीर्थपुनः श्रा
पस्तमासीना यथासुखं सर्वेषक्षेत्रयात्राद्याः कृतास्ताभिरनंतमाः श्वेत
द्वीपादियात्रा न कृता मे इति विचीत्यते माहायोगं समास्थायवेन दीपम
पागमन् तत्र स्थितेपरं ब्रह्मदृष्टा तारकसंज्ञिकं प्रणामं दंडवत्कृत्वा तुन्वा

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्रीभा॰ वी॰ मैः सेवितः सततं भक्त्या मोक्षमार्गान्नसौशुभृत्तमं वद्रस्याश्रमे पुण्ये सर्वमौनींद्रसेविते रम्ये भक्ति
व॰ २५ प्रदे द्विजसर्वभक्तहृत्सेविते कश्चिद्ब्राह्मणो धर्मिष्ठो वेदशास्त्रार्थविशारदः तपश्चकार सुमहत्तत्राश्रमे
पंचाग्निमध्यगो हिमागमे जलस्थायी वी सुगंधेरमले ग्रस्थंडिलेशयः गाऽश्नन्निमेषेनानतः जपन्नष्टाक्षरं कुर्वन् भक्त्या श्रीहरि
पूजनं एवं तपस्तप्यमाने दुःसहं घोरमद्भुतं तेन संतप्यमानस्तु दुःसहेन तपोग्निना वास
वस्तस्य तमसो हि श्रृंकतः शचीपतिः आहूयाप्सरसां श्रेष्ठां कनकांगीं शुभाननां घृतस्यैवाच
पत्न्याह्मीभार्गवो ब्रह्मा विन्नमः तपः करोति सुमहत्तद्विघ्नं कुरुत्वं तु
२ दरि एवं सा प्रेषिता तेन शक्रेण सुमहात्मना भार्गवाश्रममा
गत्य स्मरेण सह कामिनी तं दृष्ट्वा भार्गवमुनिं कन्यारूपमनु
त्तमं मुनिवर्यस्य पुरतो वीणाकलितनिस्वना गांधर्वं गायमाना सा चकार बहुचेष्टितं तां दृष्ट्वा
मुनिराविग्नः श्रुत्वा गांधर्वमुत्तमं स्मरबाणेन निर्भिन्नस्तस्यामासक्तमानसः तं पारेमे मुनिवरः २५

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

स्नमभिवंद्यच संस्तुत्य दिव्यस्तुतिभिः पृष्ठ हृष्टा योगिनो वराः तदन्वामोदकस्थं संककर्ष
णमजं विभुं विनम्य लोचनाभ्यामास परिपूर्णमनोरथाः ततश्रीवैकुंठलोकमानंदनिचयमहत्
दृष्ट्वा सिंहासने दिव्ये वासुदेवं सनातनं कोटिसूर्यप्रतीकाशं कोटिकंदर्पसन्निभं दिव्यपीतां
बरधरं दिव्यसंलस्रक्चंदनांचितं श्रीभूलीलासमायुक्तं छत्रचामरशोभितं अनंतविहगेंद्राद्यैर्नि
त्यमुक्तैश्च सेवितं पुनः पुनर्नमस्कृत्वा हर्षेण परिपूरिताः वेदांतसंमितैः स्तोत्रैः स्तुत्वा पूजादिसत्कृ
ताः स्तेषां च स्थितं दिव्यं भूरंवति भ विष्णुनराः आपुरात्म्यमैश्वर्यं माप्य ते परमायुषः इति श्रीमन्नार
दे उपपुराणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे माहात्म्ये अष्टमोध्यायः ८ ततः कांचीमहापुर्याः
शान भागे स्थितमनोहरे पूर्वार्धे पश्चिमे भागे नानारत्नोपशोभिते महाहारेति नगरी ख्याता देवपुरोपमा
पुराणत्रयं भर्गवन्तू विश्वस्य चतुराननं त्यति माह तोन्यत्सर्वक्षेत्राणि चैकतः सारं विज्ञाय
तत्क्षेत्रं महासारं भवति प इतिनामा श्रीतारकं संज्ञितं स्मृतं तच्चाम ध्येय विख्याता पुण्या
केवल्यदायिनी तस्यां वसति देवेशः भार्गवाधीनहृषीमदं ते ब्रह्मपुराण

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

यस्यापरमं दृष्टो इति निश्चित्यमनसा गृहीत्वा शिशुमुत्तमं वज्रस्याभ्यमर्थी नमस्य बुद्ध्या हृद्गमानसः वेत्युकुंता
ष्टुनिष्क्रम्य हर्षाश्रुव्याकुलेक्षणः गत्वा गत्वा भार्यायै प्रददौ वेणुलवकः सा स शयो देवं सहृष्टा पूर्णचंद्रमिवो दि
तं भ पुत्रं गृहीत्वा वत्तौ नर्मध्योनि दिव्य हर्षिता सुगंधैरमलैरद्भिर्नत् संसं निरस्तात्तु तस्यो दीयमानं तथावि
वं श्रीधरं जगतां पतिं दृष्ट्वा तत्याद्कमलध्याताऽभूतनिवेश्य दिने दिने शुनिखिलाजनाः तं दृष्ट्वाहृष्टपुष्टा
यात् नापि वत्सलनं जंसौरभ्यहृत्यवर्द्धितः एवं गतेषु बहुषु तः कश्चिद्विजो धकुत्सनस्य प्रियपाश्रह
गवर्धमानं दिने दिने विस्मयं परमं गत्वा तं देवमिवमेनेरे तं ईनमिवद्विज प्रभावनस्यसंश्रुत्वा को
सुतिर्थंतन्यमानःमनु नीलार्कसदृशं शिरसं वटपत्रशयानं तेजनतं वेणा लाविकोहेतं वृद्धियाभां येयाम
हाविदु स्तनोन्नमः तं देवं मन्यमानस्तन्नगृहीत्वाङ्गगवांयच्यः तं तेज्जनाहृनमिवद्विजः दृष्टा सत
ह नमु हेरम्ये नीलापावालार्कसदृशं शिरस्ये वटपत्रशायीः न्यपयः पुंसःस्वर्ग गहा गणे तीद्र
योगहेद्योगानिद्रापराबुधो प्रणम्यपाद यो नस्यनिधायः मको द्विजवरो योगी सकरणानि
भक्तवांच्छाफलप्रदः कपेल दन्तपद्युकजसा निमिश्चरोयथा एवं ध्यामचिंतामितिपूर्वकं पिवेतक
धिःसमस्यकाशासनासीनः यथावाद्यसयमः प्रिय एवमिति दिनं तदा
तविद्योगीशामुक्तेशवतयोद्दृशे गहहीवा सुद्धक्त्वामुक्तशोधमहोनैनः स जाप्यदंपतीसद्यो २६

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

ततस्सोऽभ्यस्तुरवैतः पश्चात्तापेन दीनात्मा तपोपहरणान्मुनिः गतेनशोच्यमित्युक्त्वा निवृत्तोकृत
निश्चयः भगवत्पादकमलशरणागतमानसः आत्मन्येवाविनीतात्मा सर्वभूतदयापरः तस्मोद्दनात
द्विनिगत्यतिर्थयात्रापरोऽभवत् तथैवकनकागोचरसंकल्पाखाइंधन्वनः सयोगगर्भेणानपुपंचमोः
७४ शंयोगीतंव श्रीपतिध्यानपीयूषपानसंसक्तमानसं कोलिबाधस्थौःसंध्योर्कल्पेपरमशोभनं पौषमासे
मधोद्देसालनयत्सुभसुत्तमं लतागृहेयकस्मिन्श्चिन्निर्खिद्यमतिमद्वराः कार्यसिद्धिस्तु यागम्यदेवलोकमु
पागमत् ततस्त्रिन्लतागृहेमरुगेदाभ्रकोत्तम सामवेदस्वरोगायमहिसारमुरेश्वरः श्रोत्रमिसहितः
श्रिगंवासुदेवोऽखिलेश्वरः तमिकुंजसमासाद्यसंतुष्टः प्रियपंसहकंठाद्वीद्गणसुधाधाराभिस्तत
धं श्रिमं संतर्पयंतार्हितोदेवःसोपिसंतप्तवानभूत् ततस्तुरितासाध्यावेणुलादिकडत्तमः अ
तपत्सोविस्मभक्तस्मद्धर्मधाविसमः वेणुसंगाहरणंकुर्वंतर्वेकुंगहांतरे वेणुकोवनसायूलंतंकु
मारंकनकप्रभं विद्योतमानंत्रम्भयादिव्यलक्षणलक्षितं ज्ञात्वाविस्मितोभूत्वाश्रुपयोकुवि
रेश्वरः त्यक्त्वाचतद्वेवनंदिव्यमंगलविग्रहं मातावास्यपिताक्वाकथमत्रस्थितः विसुकेनतीव
तपेवालक्ष्मिंतथाम्नतिमहृते विविनसमापिपिन्नादिनरवूसानहमितः मनपस्यस्यमेदेवम

CC-0 Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

एवं गौर्य्या गाढमाश्लिष्य तन्मुखं वीक्षितस्तूर्यानन्तरं हालां च पिबंश्चलाञ्चवान् सुवेषयित्वा नैपुण्या
त्सुषुम्नाधमनीपुरी ग्रंथिचयमनि भेदयंश्च ब्रह्मबिलं शिवाङ्कं एकविंशन्महारत्नमिलितं वज्र
वक्तुं विनिर्भिद्य तत्रत्यस्योपरि संस्थितस्तत्र दिव्यसार्धसहस्राम्भोजं कृत्वाधोमुखमीक्षितं त
दम्भोरुहमध्यस्थं सुधारसमत्र तत्र स्नापयित्वा स्वहृत्स्थे पुरस्थिताय याम्युनिः योगसाम्राज
शोभाय्युक्तगणेन्द्रसम्भूषितः हृत्पद्मस्थहरिध्यानसमाप्त्यवसानतः तत्पादपद्मे संलग्नचित्तो
ऽसौ सम्मतविवर्जितात्मरूपं च विस्मृत्य कृत्स्नानेन्द्रियगणः एवं समकुलमावयुह्याठच पृथक्
पृथक् शतेशतेन तु वर्षाणां सयोगी योगमार्गनिरतः स्थितवान् तेन तीर्थगोविन्दनिलयान्तनिशं
चरन् विलोक्य सर्वसिद्धानां तस्यात्रादिविविधाभिः आलोडयन्मनसा तु छित्त्वा संज्ञाः
...करोन्मुनिः विष्णुसिद्धान्तमाम्नायपरिपालनवान् भवन् एवं स्थिते मुनिवरे केशव इन्द्रि
याश्च हरिः तस्य भक्तिरसावेशान्महाद्भुतभावनात् भक्तिशार इति ख्यातो वसुधायां
तले तदा कदाचित्कस्मिंश्चिद्दिने मध्ये महात्मनो देवः पादज्योतिषप्रधानं संतुष्यमानसं स्थि
ते स्निग्धमहाकाशतनः स्कन्दे स्थितो हरेः एवमेव गमनं ... पार्वत्याश्रिय पार्श्वे सह अपश्यद् २

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

महदाद्भुतमाश्रित्य न्यासयोगार्थमुत्तमं तस्माद्विज्ञाय योगार्थं विवेशाद्रिगुहांतरं ॥

नवयौवनमापन्नः ततो वरः प्रभावेण चक्रस्य परिचारकः पुत्रो भवतयोः प्रीत्या विनिहरः इति श्रुतः स
मादिगुणसंयुक्तो वामदेवांघ्रिनम्रकः तद्विपञ्चाग्निरतो वभौ विद्याविशारदः ततो भार्गवयोगींद्रः सप्त
वर्षाणि तद्गृहे स्थित्वा तस्माद्विनिर्गत्य योगी शीलशीलपरो मुनिः तत्र यमासनासीनो यमाद्यष्टांगसंयु
तः कपालभातिवस्त्यादिषट्कर्मपरिशीलतः जालंधरादिमुद्राश्च दशकृत्वा यथाविधिः इष्टदायं
तसमुनिस्थ तद्देशं विलोकयन् शीतला भ्रमरी चैव भस्त्री रामस्रे केवले ज्ञानता चरती चैवनभे
देसप्तधास्मृताः रेताकुंभकभेदाः स्युस्ताः कृत्वा सपपाक्रमं केवलंकुंभकं कृत्वा तेन संरुद्ध्वा
ग= पुनः न्यासने लिंगसंस्थाने हृन्नाभौ मालालुम्बके ललाटमध्यमे संस्थान्याधाराद्यान्यवंतिच चतु
षड्दशद्वादशले षोडशद्विदलानि च षट्पद्मान्युद्बोधयित्वा योगी शङ्करसमाहितः ततो नाभ्यब्द
दस्य ह्यधोभागे घिकुंडलैः निवासे नासिकानेदेकोणत्रितयसंयुते पूरयित्वा यतेनैव वायुना धः
स्थितस्थले स्वाधारपद्मेन मध्ये त्रिकोणांतरमध्यमे कफाद्वरांतनियमभग्निं त्वज्ज्वालयामनः वा
युवामेलनं कृत्वा तस्याधोभागसंस्थितं सप्तमात्रादि संवेष्ट्य तत्कुंडल्यवाकिछराः स्वकीयपर

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarayu Sharada Peetham

श्रीभार्ग शांतिप
प. २८

पिविस्मयंगत्वासर्वोऋषिर्ब्रवीद्वचः पश्यतं देविमाहात्म्यंवैस्नवानांमहात्मनां
ऋस्यसर्वयज्ञात्रुतदोषं ...लोमन्त्रभावाधिकोमहान् हरिदासामहात्मानो गतमोहंकारमत्सराः विशुद्धसा
त्विकगुणाः पूजनीयाः प्रयत्नतः यशोनाविमलात्मनः सर्वलोकेकथावनाः तेषांनसंतिसदृशास्स
र्वत्वायद्भिन्नतले देवैश्चपार्थिवाप्यलोकेसर्वलोकोत्तमोत्तमो स्वमुक्ताद्रिपामीशोभक्तिसारंत्र
सामस्य जगामवैस्नवकथाः कथजन्नसिताचलं नदाश्रमातिलोकेस्मिन्भक्तिसारोमहामुनिः
ख्यातिसंजननात्पादेह्यस्यपावइतिश्रुतः इतिश्रीमाद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखंडेनरनारायणसं
28 वादेमहायोगीमहात्म्येनवमोध्यायः ९ ॥ श्रीनारायणउवाच ततःकदाचिद्योगीन्द्रोभगवत्पा
दपंकजे विनिक्षिप्यमनास्सम्यकुसन्नेनोचारशोरतः छिद्रकंपदृढीकुर्वन्संस्थितोह्यन्तरे नदा
कश्चित्सिद्धवर्यो महाशार्दूलवाहनः उत्तरांदिशमागछन्सचरंसुरवर्त्मनि भक्तिसारोपरि पं ८
नलेस्तंभितस्तस्यतेजसा आंघ्रोप्यमोचगमनस्तेजस्तन्महदद्भुतं उद्वीक्ष्यचिन्तयमशक्तस्तन्पुनः
पश्चादुतिगतः सोप्यमोचगतिं वायूंकशाद्यातेजोपीमन् तिर्यक्चोर्ध्वमधोवीक्ष्यभूमि स्थं
योगीपुंगवं दृष्ट्वतीर्थतनौनेः पादपंकजराम्यच संस्तुत्यदिव्यस्तुतिभिः वाक्यमेतदुवा
चसः योगीन्द्रत्वमहाभागप्रभावस्तेऽतशोमहान् मध्यस्तकृतमत्तातात् ... मेनवोपरि ॥ २८

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

ध्यमानं तं तत्रैवाचेष्टलिंगं अस्मिन्वनेयोगधरो मीलिताक्षः सुनिर्भयः ९ एकाकी तरुणाकारो भस्मत्यक्तावा-
स्यमयं मुनिः तिष्ठत्यस्य प्रभावं च चरित्रं वाधुनाधिय ज्ञात्वा ततः प्रयास्याम कुरुष्वेतन्ममप्रियं इत्युक्तायां
नु पार्वत्यां संतुष्टः स महेश्वरः वनं प्रविश्य योगीन्द्रप्रभावं ज्ञातुमब्रवीत् शिवोहं तं महाभाग वरो ब्रूहि वरमु-
त्तमं शिवं मद्दर्शनं पुण्यं नवद्यास्यात्मनीश्वरः मद्वाक्यं मुनिरेकर्ण्य विलोक्योन्मील्य चक्षुषी पुरःस्थितं म-
हादेवमिदमाह वचो विविन् निःसंगोहं सुरश्रेष्ठ निरपेक्षो भवत्वया वक्तव्यं नास्ति यत्किंचित्तस्मान्नं गम्य-
तो हर तच्छ्रुत्वाह शिवो वाक्यं पुनस्तं निरपेक्षकं निस्पृहा योगिनो ह्येव न तु कुर्युर्दैवदर्शनं यदृच्छया-
गतं मा त्यज त्वं चाव स्वमुनिश्वरं इत्युक्तः शंभुना तेन स विप्रो वरयोजनं कंथोपरि स्थितां सूचिं गृहीत्वास्य वि-
लेखयं निष्पत्तेन त्वत्तः मे बंधये वं वरमपभ्यच्चत् तदाकर्ण्य विरूपाक्षः क्रोधसंरक्तलोचनः कालाग्निरिव ज-
ज्वाल जगाद च महाद्भुतः किं मया परिहासोयं महात्मंमे महाद्भुतं वरविज्ञानासि किं मोनेत्र भावं पश्य मेद्भुता
समर्थो पद्दिव्यस्वत्वमात्मा नभि ती यथा तृतीयचक्षुषा पश्यत्कोपाग्निसमेतं तत्रसा तदेव स्वलनं ज्वालाय
स्वर्गं सम्भ्रमाज्जगाम भक्तिसारवता योगीन्द्रो निश्चलो निर्भयात्मकः भयंकरो घोरकीलं नो यपादं संप्रसा-
रयन् ... महाचक्रं गंगोदं ... महात्मनः अनेककोटिसूर्याग्नितुल्यवर्चं समुद्भुतं तत्पाद-
लोच... ज्वलनं हृत्वा ... योगीन्द्रे वो वह्निलोल

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

कुतोपि दिव्यं ज्ञानं तु देशे भवत् सुमेरुसंनिभे देवा इव विस्मयमागताः तथा समस्तमुनयो ध्यायन्ति योगि
श्रीभा० ग० ध्यानतः तथा विनाशं विज्ञाय कोचनापेक्षया भुवि तं गीर्यो गमहात्म्याद् ज्ञातले स्थाप्य महं तं तत पुनः
च० २९ मंत्रिसार्थं ज्ञात्वा तस्याद्यं कजे निपत्य पुनः स्थाय कल्मषि शिरसि चोद्धृतिः लोकपामास योगी ह्यतिक्ष्म
वशात् भसः सोऽब्रवीत् त्वयाद्य पक्षः असौ महात्म्यमतुलं भवि स्पर्शात्सर्वं नश्यं गास्ति सोवशात् भवतु
तणान् विष्णुर्वै सर्वलोके शस्तो भक्तानामेव पावनाः तेषां पादरजः पुण्यं भोगमोक्षैकसाधनं सर्वसिद्धि
करं पुंसां सर्वपापनिकन्तनं अहल्या शापमुक्ताभूज्ज्ञानी पृष्ठे स्पर्शनेन किल त्वत्पादरजसः स्पर्शात् ते
लोकान् बूतदःखतः तस्माज्जगति लोकेभ्यः भक्ता एवाधिकाः स्मृताः इति स्तुत्वा ज्ञात्वा समस्याच सह तावैच
२९ देहितां अनुज्ञातेन सम्प्राप्य जगाम स्वाश्रमे केतनं ततो योगी द्वारं रसौ भक्तिपारो महाद्युतिः योगं धृत्वा
गुहामध्ये चिरकालं समास्थितः नदत्काशार योगी च भक्ताख्यो महादकृतः नतु हासीत मार्गे तंगतं नेतो यो
गी पुंगवाः गुहाया निर्गमं तेजो दृष्ट्वा बालारुणसमं अत्र कश्चिन् महायोगी योगमास्थाय संस्थितः इ
ति मत्वा तरो या द्वे भक्ताख्ये महदाकृतो गुहामध्येशि कश्चिद् गतः तत्रोपयेष्टतः एकश्चैव ततो योगी गुहायां
योगी स्वमतं दृष्ट्वा कामो गुहां ज्ञाय तत्राम स्वविदूरतः योगदृष्टा नमास्ते ताव तत्र तुरं नील्य भाग वः पापा
कासा २ नदं इवतु माकुस्याप च पुनः पुनः प्रणामे पि नमस्ते सेवते देवं च पुनः पुनः अन्यान्यं सं परिष्वज्य योगी विद्र १२
शरीर रतो तिमि शिलो भक्तो ऋकाद्वानेशं भुविलोचनो देवसं पूर्णे हृदयो नमस्ते लोचनो मुनिः संप्र
त्य कुशलं पृष्ट्वा वर्त्तनं च यथाक्रमं सो हार्दिभाव हृदयो अन्योन्यं भनेपापिनो आमन्त्र्य स्व॰

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

महात्मनस्तस्य शिष्यस्य धिक्कृतं कथायदि धार्यतां। नयोग्यस्य महायोगीन मयासंपादिताभिमां
अमूल्यरत्नस्वचितां कंथां को शयतां नवां गुटिकां चरसां द्दृ तां बगहाण मयार्पितां इत्युक्ता पुरतस्तस्य
निवधेसु समाहितः दृष्ट्वा तं गुटिकां कंथां एताभ्यां किं फलं भवेत् इत्युक्तो योगिना सिद्धस्तस्सर्वं वक्तुमा
रभेत् एतां कंथां महाभाग यो योगी बिभृयाद्भुवि तस्य मृत्युभयं नास्ति सो मृते मवाप्नुयात् गुटिका प्र
यारवस्य संगमाहो योगिसत्तम वद्धायामः पुरा दृष्टो मलैः शरीरगजो यो पारदं मुखमंगलयुक्तो घृधेसै:
पृथक् शोधयित्वा ततस्तस्य रसपंचक्रमेण च तथाश्च सर्वगं च धृति वीर्यमनुत्तमं पक्कात्वान्यज्वलानि
रसं दत्वाथ संगतः मूर्च्छासुशस्कारैस्तपोभिश्च दृढव्रतैः रसस्य गुटिका मे तां प्रा प्रो हं भूमि दुर्लभां ग
तस्याः स्पर्शनात्सद्यः कोटिलोहमनुत्तमं जंवनदं भवेद्विप्र मत्युक्ता विरराम सः तच्छ्रुत्वा म्य यमानस्तन
स्वाग्रे बालार्कसंनिभं कंचुकं दर्शयित्वाथ तमहन्निदमब्रवीत् महान् कालः श्रयात स्तेक श्रेनरसमाधने हा
कष्टमिति वोक्त्वाथ भक्तिसारो मुनीश्वरः स्वपादरेणुमुद्धृत्य गुटिकां कंथसादरं तस्मै दत्वाश्व भावंच पचवदे
योगीपुंगवः अचलो यस्य संस्पर्शाद्भवेत्सद्यो हिरण्मयः एतस्य धारणान्मर्त्यो नवयौवनमव्ययं विचित्रसंचर
त्वं च वस्य मारोग्यमेव च विद्याश्च सर्वकामांश्च निर्जरत्वमनुत्तमं भवत्यन्तरगांश्चैव वशामुपधरे तालतो नकु
ला सिद्धवर्यो विरहित्वा पादमंतिकां श्यामं दंडवत् कृत्वा प्रसन्नस्य च पुनः पुनः ततस्तद्गिरिगो कत्य यातुमा
रुह्य सत्वरं चित्रकूटस्य मार्गेण [illegible] तेनैव चित्रः

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

जिह्मपाङ्गविडाकृतिनात्तथा कृपावलोकनेनैवीक्ष्य परमप्रेमसागरम् तत्कटाक्षवशाद्भक्तः सर्वैर्निद्रामुपेयुषा
श्रीभाग मारुतिना स्वजिह्वाग्रं तस्यात द्वारवर्तिनी ततो वेदमयो दिव्यो हरिः किंचिन्निमिताक्ष निरवद्यो योगीश्वर
वं०३० विद्यांस्तत्वपुरस्कृतो. इति संचिंतयन्योगी योगनिद्रामुपागतः निद्रामुपगतेतस्मिन्प्रादुरासीत
महाद्युतिः इंद्रनीलमणिश्यामः कोटिकंदर्पसुंदरः रत्नारविंदसदृशपादयुग्मविराजितः स्फुरत्सपदविद्योत
नपुरत्कणशोभितः लसद्बालातपश्लक्ष्णपीतकौशेयवेष्टितः नानामणिविचित्रत्तत्कलतां[illegible]वी
गुणान्वितः मुक्तामणिगणललितकठारविलसत्कर सौंदर्यविलसद्दामकटिस्थकरशोभितः सेवास्पद
सरशासंदर्शनकरांबुजः उद्यद्बाहुयुग्मविलसत्संखचक्रविराजितः विशालोन्नतपीनोरःस्थूलवक्ष
स्थललक्षितः स्फुरत्कौस्तुभविलसन्मुक्ताहारोपशोभितः माणिक्यग्रैवेयललितकंबुग्रीवविराजितः
स्मरचंद्रशतिकाशमुखपंकजशोभितः बिंबो[illegible]मृदुविलसन्मधुभमंदस्मिताचितः उदारनासि
कागंडफललाटविराजितः स्फुरत्किरीटमुकुटकुंडलद्योतिताननः कृपाकटाक्षविलसत्पुंडरीका
यतेक्षणः वेदैः सिंहासनासीनप्रियासहविराजितः श्रीवेंकटाचलाधीशः स्वहस्तेनाभिसं[illegible]राज उवा
च मधुरं वाक्यं कृपया ह्युपलालयन् मनोज्ञयास्मिन्सरसि स्नानधवलमतिकां देवानामप्यल
भ्यापाप्यमनायाद्य [illegible] मुने धारणादस्मात्त्रस्य लभ्यते मामकं पदं इत्युक्त्वा वर्ति देवेशस्तत्रैवांतर्दधे विभु
गवः स्तुतिभिर्दिव्यरूपाभिः सुगावश्रीनिकेतनं ततो वर्णीयस्सरसि मृदमादाय संभ्रमात् =

30

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

ध्यात्वमनसा ध्यानपरायणौ तत्कृष्णानुभावाद्यावस्मैतीतत्कौन्तेनेरतौ कंचित्कालंसमासाद्यपमपुरातयो पुरीम्
भां प्रवेशावारतारस्थौ ज्ञापयेमायविदेवबौ केरवारव्यसरस्यामुले केशवशापितः योगान्तवापिमगतौ तौ कु
चित्कालंसमुपगतः ततः कासारयोगेंद्रस्तीर्थी नरसामानसः आर्यमन्भार्गवमुनिं कृतांजलिरुवाचह हरे
रन्तौनिवासाभिज्ञेनाशिवमुनिपुंगवः ग आदिष्टोहं भगवता त्वंमाज्ञापितः पुरा दर्शनादेवमहतांस्वतेजः
स्यचिवासनात् शताधिकफलेमाकुलत्वयापालरमापतेः कर्तव्यासर्वलोकेषुकेनचिन्तोवमानि
ता तस्मात्वमपियोगीन्द्र मामनुज्ञातुमर्हसि संज्ञार्थयुक्तमेवंतंसततंद्विकालमपकाण्तरः कथ्यातंत्रप्रया
मासङ्गेम्याचिरकालतागतः योगनिद्रामुपास्थायपुनस्तत्रैवभार्गवः अतिहृष्टमनाबुध्यतस्तान्या
स्वपुराणस्य च यावदालक्षते तावदालोक्य पुनरागतः योगनिद्रामुपास्थायपुनस्तत्रैवभार्गवः चिर
कालसंभवसन्नू भगवत्ध्यानमानसः ततः कश्चित्कदाचिद्दिविवस्पमुक्तिदायवनभूतिका नास्ति
तस्यार्थस्वरूपंतुार्थभक्तिमारस्पयोगीनः [illegible] विहीनस्वच्छकुर्यात् वैनयादिकं सर्वधर्मकुलमरेवा
यत्र कुत्रापि नासिका [illegible] योऽद्य ज्ञातिभिर्नित्यं सर्वाभीष्टप्रदोत्तमौ ज्ञातो तलोकत्रितयगतागतः
नेनात्मा सभवत्पुरी सूक्तत्रयपत्नेजननतोभीष्टदाभवम्भरहो भक्तकामदुहोनम जननचिन्तामणीवरो भूप
भेदभेदेशरणौ ज्ञानलौ प्रपद्ये [illegible] प्रपद्ये [illegible] ध्येसरणंय प्रपद्येस [illegible]
CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham [illegible] निनः यथावर्तते न
उपेयसंस्तत्वतीनेहरि: काम्यस्तपसागरः सर्वशास्त्रार्थ च नाभ्य [illegible]

सर्पकांतं न्यसमं मंत्रराजमनुत्तमम् भववरोदधितरोतस्य स्वरवैराग्यसंयुतं श्रीमद्दधीचिस्तस्य मंत्रोपदेशं
श्री स्यागे० चकारसः योगमप्युपदिश्याथ तिष्ठमानसमसगुरुः श्रुकरोद्विष्णुभक्तपनो वात्सल्यं परमाद्भुतं स च सत्सु
३,२७ लितं विद्मो वीतसल्यं न नृता दृशं कृतकृत्यस्ततः शिष्यस्तत्पादाब्जं प्रणम्य सः सुस्तु यस्मात्सततं तत्सीनि
गं धोसद्दावसत् अथ भार्गवयोगीशः तत्सामीप्यगुहांतरे योगनिष्ठामुपास्थाय स्थितवान्स्वचलीकृतः ततः क
३ दाचिद्वृद्धा सा नारी जनपरंपरे भक्तिसारस्य महात्म्यं श्रुत्वा गुहामुपागता अत्यंतं तद्गुहां मध्ये गोमये
नोपलिप्याथ रंगवल्ल्या स्वलंकृत्य गंधपुष्पाक्षतादिभिः धूपदीपफलैः सम्यगर्च्चयित्वा यथाविधि स्तो
त्रजनार्थेनुतिभिः प्रणामैर्भक्तिपूर्वकं दिनानि कतिचिद्विज नमुपास्ते फलार्थिनी भक्तिसारो विः
31 स्मयाविष्ट समाधियुक्तया चक्षुरुन्मील्य तां दृष्ट्वा जगाद कृपयान्वितः तत्सेवयाहं संतुष्टो वृणीष्व
त्वमुत्तमं यद्दुर्लभं त्रिलोकेषु तद्दास्ये न संशयः एवमुक्ता प्रणम्याह वृद्धा पलितमूर्द्धजा निकृष्टे
हे यद्वृत्तं जरा मे तां व्यपोहय सौंदर्यमतुलं देहि यौवनं चादेहि ममः तच्छ्रुत्वा भक्तिसारस्त्वस्त
वाभिलषितं यथा तदेवासि निसर्गात्महात्म्या भक्तवत्सल तथैव वरदानेन वयोवनमागता दिव्य
सौंदर्यसंपन्नात न्याप्तानेमुर्मुहुः प्रणम्य दृष्ट्वा संस्तम कृतांजलिपुटाभवत् स पुनः परमेश्वर्य्यो रा
जपत्नीत्वमेव च दत्तोनस्य मुनिः श्रीतो यथोसापि महं पुनि तदा कांचीपुराधीशोमृगयार्त्तमान
सः प्रभुतमार्गे समायातां तामपश्यन् मे देवयोदन्मत् दृष्ट्वेव स्मरनिर्भिन्न हृदयस्तामकामयत् शि 37

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

^नामभिर ^२१

अत्यंतमद्भुतांमभ्रांतरणांपरमपावनां सरस्वतीमुपागम्यपुराणवद्रुमुपाश्रितः पुनःपञ्चाग्निनातीनो
द्वादशांगेषुपारंगतः केशवादिद्वादशाभिर्योगीसत्तमः सम्यग्ध्यातोऽर्द्धपुंडरीकाजयन्तप्रद्युम्नं स्थित्वा
त्रकतिचिन्मासान्ततःकांचिमुपागमत् तस्यांभोगीद्रपर्यंकेशायिनंपुरुषोत्तमं दृष्ट्वाप्रणम्यसंस्तु
त्यतत्रक्षत्यायोगिसत्तमः योगानंदपरोभूत्वाचकारवसतिंमुदा इतिश्रीमद्भागवतेउपपुराणे उत्त
राखंडेनरनारायणसंवादेमहायोगीमहात्म्येदशमोध्यायः ॥१०॥ ततस्तुखनिकस्ताख्याविप्रोवे
दांतपारगः नारायणपदांभोजमकरंदास्वादषट्पदः पर्यटन्तीर्थयात्रायांभक्तिसारस्ययोगि
नःश्रुत्वातानिचरित्राणिस्तुत्वाजनपरंपरैः तत्सेवासक्तहृदयोमगमुपागम्यप्रणाममकरोत्सेदः
पुनःपुनःसप्रणम्यहर्षबाष्पाकुलेक्षणः स्तोत्रैश्चगद्गदगलैःसंप्रहृष्टःतनूरुहः मूर्द्धीकृतांजलिपु
टोवाक्यमेतदुवाचह: भक्तिसारगुरुश्रेष्ठ महायोगीश्वरेश्वरः इदंतस्यविप्रस्यजातस्त्वद्दर्शनेन त
खनिकस्याख्याताऽसोऽहंधन्योस्मितवदर्शनात् अद्यमज्जन्मसफलंमद्भाग्यमतुलंस्थितौ त्वत्पाद
पद्मदासंमेदेहिहेकृपयानघ स्तुवंतमेवंविप्रंतं कटाक्षैर्वीक्ष्ययोगिराट् एतेनसकलाञ्जीवाल्लर
रतिचिंतयन् हेमारविंदसरसिस्नानंकृत्वाद्विजोत्तमं सम्यकपद्मासनासीनमकरोत्पुरतोमु
नि त्वस्य [illegible] विश्रम्यसनके स्वह
[illegible]

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

योगीमहात्मयाः को पूर्वं ही पूर्वदत्तो गुरुं आयेदमब्रवीत् सुखराजो धर्मो बुद्धमन् भगवद्भक्तो दुर्लभं कृतवानस्यमेदिनां न

श्रीभा॰ग॰ स्यामत्वं कदाचन धृत्वा वह्नौ कामेनस्य महायानकहेतुकं देशांतरं गमिष्ये हमात्मा देहं धनोद्भवो भक्तिसारोपि तत्र त्वा

व॰ ९ अ॰ त्वा विना नोत्सहे हं त्रां स्थातुं मत्रानुपास्येह मपिते दृष्टते द्विज भुजंगेन्द्र रूपाणे नो तेजोज्ञापयानुयाम्यहं इत्युक्त्वाशेषम

९ श्रीकशायिनमस्मिन्नि धिंगतः अशाम्य विधिवत्स्तुत्वा प्राह देवं कृतांजलिः श्रीपते सर्वलोकेश संततास्त्रितवत्सल गोविं

गें द कृपया भक्तपरतंत्र हरोत्तम ७ भुक्तिमुक्तिप्रद जगन्मोहन नाकारकेशव भुजंगभोगशयन पुराण पुरुषोत्तम :

३ त्वद्दास दासदेवेश कृपया योगी महामना: राजा पुत्रस्य मुक्त: स देशं प्रतिगतो धुना न मम हं चानुगच्छामि हातं त्वां नु

त्सहे स्त्रां निमिषं निमिषार्धं वा त्वद्वियोगं च नोत्सहे तस्मात्वमपि सर्वेशभोगी इ शयने न च श्रीपाभव्या चा

32 सहितो भाषयन्नुद्धत्वं इत्युक्ता वचनेनक्षात्वा तथेवा निकुतूहलात् भक्तानित्यानयापि त्वाद्भगवान्मनो नुत्स

लः भुजगाधीशतल्पेन श्रियासह परिच्छदे गच्छंतो गुरुशिष्यौ तावन्वाग च्छ निर्भिन्नौ तमस्यादेवतास्सर्वो स

स्सैवासह्कामान्नसाः स्वस्थानानि परित्यज्यान्वेजग्मुः कमलापतिं तदास्मिन्नि श्रभात्यर्थं पुरी देव विवर्जिता त

दा चकंपे पृथिवी ससागरधराधरा आदित्यो निष्प्रभश्चासीत्तमसा चावृता दिशः स्त्रीनैत्यात्तकार्त्तस्य भवि

नाशसंशकान् राजामयाकुलमनाः भगवद्भक्तो हे लनात् अस्माहेतुरिति ज्ञात्वा मंत्रिभिर्नागरैर्जनैः अनुपादं क्षिकें

गत्वा निपत्याचरणां बुजे भक्तिसार महायोगी न्नुशात्नागतवत्सल त्वत्प्रभावमविज्ञाय महद्दाग: कृतो मया ता

मस्मै कुरु हं करो राज्य श्रीमदं विज्ञ अहंदुरात्मा दुर्बुद्धिः कृपां धेशांत विग्रह स्वमिताम कृत मिदं पुनरागच्छ मित्सु

रिं इत्युक्तं स पुनः प्राह मत्प्रियं कृपया योगीनं दोषयित्वा नयस्त्वं क्रोधो नास्ति मम त्वयि तत्कृत्वा त्वरितं गत्वा

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

विकाशानयारोप्य स्वमांपिसव मंदिरं नयामहं चिरंकालं रामस्य जितमं नृपः नराधिप ततो गत्वा नवमे वनरूलिनो
विस्मितः पर्यपृच्छत्तां सुहृत्तोलोकनायकौ आवां चानुल्पवयसौ पाणिं गुणेऽपुरा तपस्तपं वयो हे वनेभक्त्याववहत्सुं
नास्मिन्नकारणो बुद्धिहिविस्मयो भवतीह मे एवं दृष्टान्नवचो गांभक्तिसारस्य तेवया भक्तं पयो व नेत्राभ्रमितिसर्वमेव
दपत् विष्णुभक्त्याश्रिता नां तु किमलभ्यं नरेश्वर पहिकं वाय वर्गावान किंचिद् यदिच्छसि तस्मात्त्वमपि राजेन्द्र भक्ति
सारं मुनिश्वरं खनिकुंभेन शिष्येण सहितं योगिसत्तमं आराधय महाराज श्रेयः परमवाप्स्यसि इत्येवं वाक्यमाक
र्ण्य सभां गत्वा नरेश्वरः दूतानाज्ञापयामास तुरहंकारसंयुतः आलये शेषपर्यंकशायिनो ब्रह्मणा स्थितं स्वयैव खनि
कुंभास्यमाचपियश्यमहं तिके ते दूतास्त्वरितं गत्वा निशम्य नृपतेर्वचः खनिकुंभं महात्मानं नेतिनुस्तद्वज्ञसंसदं
न दृश्च विधिवत्पूजां कृत्वा महामुनिः स पप्रच्छ तिः त्वद्गृहं द्रष्टुकामोऽहं महात्मानं महाशयं महाकविनाप्यवरं तामाहुः कवयो
मुनिं मामेकोतिकमाचक्षु गं भो राधय पदे पुत्रं दृष्ट्वा स्य वसु निवसन्नान्याभरणानि च इत्युक्तवंतं राजानं कुलयोगी
महातपाः कोपसंरक्तनयनः तूष्णीं कृत्वा वचो ब्रुवीत् गुरुर्मे भगवत्यादयस्य ध्यानेक मानसः तूष्णीं कृत्वा ब्रुवो न्यादि
वक्ष्य मम खनिजः नाहं शो भक्तिसारस्यो महायोगीश्वरेश्वरः कथमायाति दुर्बुद्धेन कीटस्य तवांतिकं किमर्तिह्यपः
नाथस्य कीर्तये पंक्तिगुणान् बहून् मम वाणी तु मर्हां धंगं वा दुरात्मान कथं वदेत् त्वपादानं यद्वस्तु निशि लालोह
मयानि ते भगवानेव महात्मानं विप्र तिद्य पमुत्तमं दास्यते खलदाशाय किंचिदास्यंत वा धम तदुक्तानयतिवाक्यं मे
कुटिकुटिलाननः उरुषाणि वहून्युक्ता न निःश्चेतां पुरं मम निर्गतोत्तरां मिस्युक्ता विवेशांतः पुरं नृपः इति श्री
मद्भागवते उपपुराणे [illegible] ॥ ३३ ॥ तस्य तद्वचनं श्रुत्वा खनिकुंभ

CC-0. Lal Bahadur Shastri University Delhi, Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

तदंतिकस्थं लक्ष्मीसंनारायणमनामये इत्यात्म्यहृदयेस्याप्यसिंधेरासहयोगीरह कोंच्यानिर्गतसमयोदक्षि
णेदिस्यमुत्तमां सर्वनानिनदीस्रोतांसंत्रापूकनकायगा हंससारससंयुक्तोज्ज्वलशैकमूलोत्पलो भुक्तिमुक्ति
प्रदानघ्नां सर्वपापविनाशनं नित्योदीतक्रियाः कृष्णकुंभकोणमगात् ततः तस्मिन्नन्तरे त्वे च गोपुरावरणे
श्रीभा॰ पुत्रोदेवेभोगीरह तस्यमायिनं कोटिप्रसारितानं नंबीर्य हैत्नमहाभुजं उपधानीकृतोज्वलत्कंकणान्विक
नि॰ रांबुजं अतारिशं विसंशोभिहलयुगमयोरहं श्रीकंकमागतकस्तूरीप्रसारितपदद्वयं दिव्यपितांबरधारि
३२ णमभूषणभूषितं दिव्यस्रक्चंदनोपेतं दिव्यतेजोविराजितं सुप्रसन्नं मरविंदोभोजपुंडरीकायतेक्षणं विशालव
क्षसांकं पाणिं वृत्तावेष्टितं ध्यायमानात्महृदयांबुजपरिपूरितलोचनः कृतांजलिपुटः प्रहृष्टः स्तोत्रयामास भाग
३३ वः नमो नमस्ते पुंडरीकाय पक्षीशवाहनाय रक्षणंमत्रे ये आम्नायचोरहरणाय मत्स्यरूपायते नमः नमः कमठरूपाय मंदरा
चलधारिणे त्वयाक्रांतविश्वाय वामनाय नमो नमः जामदग्न्याय रामाय पृथ्वीक्षत्रियहारिणे नमः नमस्ते
रामचंद्राय दशकंठशिरश्छिदे सीताप्राणरूपनदये वलरामायते नमः नमस्ते जादवेंद्राय गोपकन्याविहारि
णे च्छारवारोहणाहेलाय कल्किरूपायते नमः इत्येकं स्तुतः अमंगलानि येन केशभ्रिवहृदर्शनेन एवं स्तुवंतं तं दृष्ट्वा शार्ङ्गपा
णिः कृपांबुधिः मेघगंभीरकिंचिदुन्मयसल्लापैः समनोहायपत् भक्तिसारमुनिं दृष्ट्वा चकारकृतिमत्तमां सर्ववेदा
वतनशरीरहस्यकथनांचितो तत्रैवयोगमास्थायसहर्षं च चतुःशतं समास्थितवान्योगीन्द्रः शार्ङ्गपाणिहृदं ३२
बुजे विधायतत्र निर्गतस्तद्दुलपुरमागमत् ततस्तेनजसं क्षिप्यजदुलमधिगताइति योगीश्वरेभक्तिसा

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

पादयोः कृष्णयोगीनः निपत्य दोर्भ्यां संगृह्य हृष्टं तत्पादपंकजं दीनः प्रसंगच्च त्वेकृ शिष्य आह गद्गदया गिरा स्वपदाधम
हन्ता शिष्यसुभगे स्मरणागते: महात्मा त्वादृशा लोके शरणागतवत्सलाः स्वमस्वाद्यपराधं त्वं शरण्यात् त्वं भगवन् स्यमे नि
वर्तेय पुनः काञ्चीपुरे मां परिपालय इत्युक्तस्तेन संहृष्टः कृष्णयोगीन्द्रमानिनिपि: निवर्त्य गुरुमागम्य मार्पया
सभक्तितः सं[illegible]नुष्टो भक्तिसारस्य शिष्येण सह धर्मवित् राज्ञा निवासदासेन पुनरपात्सुरेन्द्रभं शेषपर्यं
कं चापि च निवर्त्य रमया सह स्वकीयस्थानमागम्य वसंपूर्णियथे वगो: निवर्तयेद्देवतान्याप्यसि स्वस्थानमुपा।
गमत्। नारायणेति कौ[illegible] भक्तिसारो महामुनिः बहुधा संस्तुतिं कृत्वा आह वाक्यमनुत्तमं स्वसंख्यातं दुसंज्ञा।
नित्वक्षुसंज्ञा स्वलीलया। भ्रमंतिता हृत्त्वं देव भ्रमसे भाषितेन मे स्तोष्यामि त्वत्पदं देवमनोवाक्गतिगोचरं शे
षपर्यंकशायनं [illegible] शाश्रितवत्सल मामिभं मा च लोकेस्मिन् कार्यं बहुगौरवं भक्तवाक्यानुसारेण सततं
वर्तनेतव नास्तिवसदृशं लोके देव मन्ये जगत्पते शेषभोगींद्रपर्यंके यथापूर्वं श्रिया सह शयित्वा पालय
भक्तान्वसाक्षगुरुदक्ष जनयसाज्ञाप्यदेवेशं राज्ञानं राज्यपालनं निपम्य हरिः सान्निध्ये निवासमकरोन्मुनिः
अनेन हेतुना लोके शेषशायी जनार्दनः यथोक्तकारिनाम्ना वै प्रख्यातो भगवान्प्रभुः ततस्तत्सन्निधौ तत्र ताः
भक्तिसारो महामुनिः वेदांतसारतत्त्वार्थप्रतिपादकमुत्तमं प्रबंधं कृतवान् लोके सर्वोद्धारपर्णं जनानां क
लौ वहापयतां नृणां सद्गुरुसंततेयोगविभूतिना शिष्येण सहितस्तत्र खेचरो युयुभिर्द्विभि: ततो दक्षिणदिशः
णपयाभ्यासं सत्त्व[illegible] ततः [illegible] कावेरीसरित्[illegible] दृग्वसारिणं

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

यथाविधि ब्राह्मणा ह्ययोगींद्रं हर्षपर्याकुलेक्षणाः योगीश्वर महाभाग भगवन्नियतव्रत अद्य मे सफलो
भा०गे०व० यज्ञस्य अद्य मे जन्म पावनं पुण्यदोऽसि गतश्चासि मित्र तवागमनतोऽधुना कल्माषीयज्ञशालायां येति ब्रुवति द्विजोत्त
३६ मः एवं ब्रुवंतं तं दृष्ट्वा सदस्याः कृत्विजस्तथा ते अप्यसहंतस्तस्य पूजां क्रोधेनाविष्टचेतस ऊचुर्युतपादं तं
मालोक्य क्रोधपूर्णया वेदवेदांगविदुषः सर्वशास्त्रविशारदान् एतान् व्यासमानन्हित्वा विष्णुचिन्हा
भिमानिनं कंचित् त्वं सभामध्ये कुर्युःपुजाधिकं कथं महतामपमानेन [illegible] दुरात्मन् ब्राह्मणाधमः
वाह्यक्षानस्त्वमेतेनैन्युक्त्वा सर्वे विविधेंगताः नदाप्यवर्णावदनो दीनो भगवन् मनोरथः अहं पादमुखं यस्य न
कर्म्मो मासोऽद्विजोत्तमः अक्षपादस्तु तं विप्रं सांत्वयन् भक्तवत्सलः हृत्पद्मसंस्थितं देवं हृष्टो न प्राब्रवी
त्स्तुवन् यद्भूतोऽस्य यस्य संतानज्ञानाधितनयाय ते त्वद्भक्तद्वेषकान् विप्रांस्त्रीमदगर्वितान् एतान्नि
34 रासयन्देव त्वं च हिंसेन्नकोऽशय इत्येवं प्रार्थितस्तेन पुरतस्तस्य योगीनः कालोदरकृत्ता थीयपर्यंकशयनो
हरिः श्रीमत्कारुणामिन्दुर्दीप्य दंष्ट्रहृद्यां भुजः स्फुरत्कठिनताहृदिचं मांचूनदां वरः धारितं देवसूस
गेदायुक्ता कराभुजः श्रीवत्सभाणिहारस्त्वकचंदनांविदूरस्थले गंडमंडलसंसर्गोज्ज्वलत्कुंडलमंडितः
हारोहीरोज्ज्वलद्गंडमंडलो दीप्तकुंडलः उदाराननलविक्षोतचंचापेयनिभनासिकः आकर्णविस्तृतोन्मुक्ता
न्तो विशदंवजे लोचनः मुग्धमंदस्मितज्योत्स्नापुष्टविंवाधरोचितः सरस्तु धास्तुरंकाशमस्वराजी
विराजितः श्रीहीवृषीदृसेनेंद्रमरवेः सभ्रूलतानितांकुंचितालकाश्चकाकालकः किरी
38

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

रेकस्मिन्ब्राह्मणपुंगवः शिष्यान्वेदमध्यापयन्स्तद्वासभार्गवात्मजं तुष्टं मेधातीतमप्रभावसंविज्ञाय समभ्रमरः तस्मै
ददौ च गुरुपुत्रो वक्तुमारभे । शिनयहमभक्त्युतिस्तस्मिन्भगवद्भक्तोहेलयात् पप्रच्छ तेन तेषां तद्वेदे न शोभवत्तदा ३
पाध्यायस्तत्र शिष्यैर्विचिंतयामास मानसः ऊर्ध्वपुंड्रधरः कश्चिद्दितनौ पुरुषोगतः तत्प्रभावमविज्ञाय तत्रावज्ञामथा
द्विजाः भहिम्ने वाधुनातस्यश्रुतिर्नेयाभवन्मम विष्णुपादाब्जभक्तानां यत्किंचिद्देहमाचरेत् किं न सर्वं न भवेत्त
स्यशाश्वतं स्थानमच्युत इत्युक्त्वा ध्यायकैः शिष्यैस्तत्रतस्यांतिकं गतः निपत्य पादयोस्तस्य संस्तत्याह द्विजैः सह
त्वमस्यापराधंमे बुद्धयोगीन् कृपानिधे अस्माकं निगमानद्यदोषारण्यागतवत्सलः एवं संप्रार्थ्यमानेन भगव
द्भक्तसत्तमः श्रोतव्यं न तत्तन्मे नेशस्यामस्तकावसानयः कृतार्थहिं नखेभित्तौचिदेपवद्धरोयुजनः पुनस्तभा
वा द्विजाः सर्वे स्वां स्वां श्रुतिमुपागताः ते प्रणम्य परिक्रम्य गता स्वस्वनिवेशनं इति श्रीमद्भागवते उपपुराणे उत्त
रखंडे नरनारायणसंवादे महायोगीमहात्म्ये द्वादशोध्यायः ॥ १२ ॥ श्रीगतेमुते पुविप्रेषु भक्तिसारो महामुनि
र्नतस्तनगराधीशस्य संदिशोवतिमंदिरं कुर्वन्प्रदक्षिणं योगी यात्रांदिशमुपागमत् लक्ष्मीभ्याभिनंदनपरिवर्तित
कंधरः स्मितावलोकनैः स्निग्धैस्तोनादिरामवैष्णवः तस्माद्देवस्य पुरतः कश्चिद्ब्राह्मणपुंगवः हरिपादभक्ति
स्थास्तोयोगारंभकर्तोत्तमः स्थितायद्भावान्कुर्वाणोभ्रामयमाणोमुरवहरेः स्वस्थविस्मयेगतावहिः सं
तोमे कमीच्छ्येमहात्मानम्भिसंचितयन्द्विजः तिनापयागरस्यांतेयोगींद्रमिति मातसः तस्याभ
द्धासनासीनं कथानन्यादयंकरं सर्वगपार्श्वे विशिष्टगंधैर्विमलैर्दिरे ग्रहात्यांगे धनुषा चेर्येपिता
CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्रीभाग
व०पु३५

135

तो योगी मिलं हृदि स्थितः श्रीरंगादिषु दिव्येषु क्षेत्रेषु सततं चरन् भक्तिसारो महायोगी स्थितो योगसमाधिना एवं त
द्भक्तिसारस्य चरित्रं कल्मषापहं शृणुयात्कथयेद्भक्त्या पठते शृणुयात्तेपि वा सपुत्रपौत्रसंपद्भिः संप्राप्य परमं तम
देहांते ज्ञात्मुयान्मुक्तिं योगिनामपि दुर्लभां इति श्रीमद्भागवते उपपुराणे उत्तरखंडे माहायोगी महात्म्ये पादशोध्या
यः ॥१२॥ नारद उवाच ॥ नारायण मुनिश्रेष्ठ नमस्ते विश्वपावन भक्तिसारस्य माहात्म्यमद्भुतं कथितं
त्वया पवित्रं परमं श्रेयस्कारणमुक्तिदायकं भगवतो योगी चरिते तृप्तिर्मम न विद्यते भूयः कथय देवेश भगवद्भ
क्तवैभवं इति पृष्टो ब्रवीति नरेण भगवानविभुः श्रीनारायण उवाच साधु पृष्टोस्मि योगीश चरित्रं परमं त्वया
भगवद्भक्तचरित्रश्रवणादन्यसाधनं संभवत्यपवर्गस्य सम्यगेतद्ब्रवीमि ते श्रीसाधुभक्तचरित्रं कथयिष्या
मि तेनघ ताम्रपर्णीनदीतीरे पांड्यदेशे मनोरमे पुंडरीकेति नगरी सर्वसंपत्समृद्धिनी अपरेकुरुणा राज्ञा पालि
ता कुरुकेत्यभूत् तस्यामासन्नुमानाढ्याः पापपाथोधिजालकाः सर्वाभरणभूकटमणिराज्यस्य दानुजः तत्रत्या
मानवाः सर्वे भगवद्भक्तितत्पराः तेषां कश्चिन्महाभागो महाभागवतोत्तमः इंदिरानाथसद्भक्तो योगी द्वियो
गिपूजितः वल्लधारीति विख्यातः परतत्त्वविभागवित् तस्य धर्मपरो जज्ञे चक्रपाणिसुतो भवत् चक्रपा
णेस्तु संजातो ब्रह्मधामा ह्यपसुतः तस्माद् जातः श्रीमान्पुत्रपाटललोचनः तस्मात्तु जज्ञे सत्कारीति सुपुत्रो
महामनाः सत्तेभगवत्कार्यकारी कारीति नामतः सत्य एव द्वमानोभूत् कृष्णनामाकरो महान् ख्यतापुत्रैसमा
लोक्यतनयानाहर्षसंयुत कर्तुं तद्राज्ञियां तस्य चिंतयामास धार्मिकः ततस्स भक्तो वर्णयस्स माये त्वामवासिनः कं
जाख्यवक्ष्यमपत्नीश्रीभक्तो नाथमनाथकी विवाहमकरोत्स्त्रीमाहात्म्यशालिनः कारिर्भगवद्भक्तो

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

तोंगदमंजीरकंकणादिविभूषितः अहो दृष्टो इसेनेंद्रमुखैर्नित्यसूरिभिः पद्मासनवेंद्रादिविरिंचेशेंद्रसेग
णोः सविश्वाक्स्वाल्मीकीमुख्यैर्भगवतां तमैः सनकाद्यैर्योगीभिश्च सेवितो जगदीश्वरः कोटिसूर्यप्रतीकाशः
देवा मरसो मिनाः अद्भुतासितस्माभमध्ये संदेवामेव पश्यतां तदा हि नोत्तमाः सर्वे विस्मयाविष्टमानसाः शंकापिता
भीतिभीताः सञ्जरोमहृष्टमहृष्टः भक्तिसारं चलद्भक्त्या संनद्धत्वाप्नुदेव नागगणान् संलभ्य शरणं गत्वा कृतांजलिपुटाः
जाः अस्माकमपराधानि क्षमस्वेति ब्रुवन् इति विज्ञाप्य ते प्राप्ततो भार्गवनंदनं दृष्ट्वा निद्रागारिकं तं प्रणिपत्य
पुनः पुनः चरणौ शरणं गाद्य ऊचुः ब्राह्मणपुंगवाः यमस्माताननो हीनधियो दुरभिमानिनः संमत्सराद्भुमेदाः प्ताप
राधैकभाजनाः महिमानमविज्ञाय तव योगीश्वरेश्वर दीनस्याच्युतपादस्य तेऽभावाविदोमुने अपराधः कृतोऽ
स्माभिः क्षमस्व नतवत्सल धीरहृस्वामिसंतप्तभवांबुधिनिमज्जतां पारंगतमशक्तानामस्माकमधुनाधुना त्वया
दत्तरिपोलब्धा नरिष्याम सुखेन वै एवं संप्रार्थितो विप्रैः कृपापूर्णावलोकनैः नातिस्मस सर्वदेवानां पश्यतां
योगीसत्तमः परिवारयुतं देवं हृदयांभोजमंदिरे निहित्य संमहर्षेऽभवत् तान् प्रसादे देवताः कथयन्तस्तत्प्रभावं तं
स्थानमुपागमत् हरिपादं नमस्कृत्य स्तुत्वा ब्राह्मणपुंगवाः तमस्वाश्रमे तत्र गाः सौत्युक्तां संप्रायं मस्तुराः प
श्रोतिर्वर्तयामासुः संप्रहृष्टा यथाक्रमं हरिपादस्तो विप्रैरप्य द्विनिवृत्तिश्रियः कृत्वा स्तवं भृत्यस्तान मभक्तिसारान्ति
कं गतः तत्यादत्तिर्थ परमं प्रीत्या द्विजवरैः सह तत्र स्नात्वा स्वमुनेस्तस्य पूर्वं कृतां तपोद्भुते सर्वे विज्ञाय संस्तुत्य तत्सर
समकरोत्कृत्ते तं परिषिच्य योगी कृतस्याभिषेकं वरं एवं त्वं विष्णु विज्ञायम तिमुश्चरः खनि करेण सहि

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्रीभाग
व०पु३६

पादिश्यायज्ञेमभगवान्हरिः तथैवभुजगाधीशस्सिंधुकंन्यापवाङ्मयी हरिर्गृहांतरेचिंचामूलमहाकृतिनावस
न् सवालोहरिकाकोपलब्धस्तानामृतंपिबन् नपिबत्तजननीस्तन्यंतद्देवोवलोकयन् मुकुर्वन्हस्त
पादाब्जप्रसारांकुंचनेस्तदा संस्पृशन्सर्वगोत्राणि विरामंत्रोगतक्रमः अम्लानकोमलतनुर्निस्पंदन
इविवर्जितः शंखचक्रांकितभुजोहरिपादार्पिताशयः स्थितमेवंमहाभागमलौकिकगुणैर्युतं तंदृष्ट्वा
पितरौपुत्रंविस्मयाविष्टमानसौ काश्यपोवाक्यंतस्यचक्रेतुस्तुतकात्यरं ततस्तौकतिचिन्मासान्नीत्वा
तंपरंवत्स्थितं विलोक्यबहुधाहेतुंचिंतयंतौसुदुःखितौ बालंपर्यंकमारोप्यदेवदेवस्यमंदिरं गत्वादे
36 वस्यपुरतोचिंचामूलेमनोरमे विधायत्स्यर्णयंकंप्रशांम्याचतुश्चुतं त्वयाक्तमिदंवालमलौकिकमन
यमं त्वमेवपरिरक्षिष्वकिमर्थेस्तोस्तेतौलसः इत्युक्त्वाश्रुपरिक्लिन्नौविलयंतौसुतंप्रति उवाचभगवान्देवा
कर्दनपनीयपरिरक्षांत्वयपुत्रोयुवांमहायोगीजातस्मेनेश्वरोमम लोकसंरक्षणार्थायनैषमानुषमात्रकः
तस्माद्युवांभवःशोकेकुरुतंमोनघात्मजः इत्युक्तौतेनहरिणातंसमृष्ट्वोरसंगुः भक्तमप्राकृतंतनेतत्रैवह
रिमंदिरे स्थापितवालार्कसंकाशोवालपर्यकमध्यमे शयालक्ष्मीपादाब्जध्यानसंलग्नमानसः कालेनचक्र
मन्नूदेवमंदिरंपरितोर्भकः चिंचात्रोरुगतहरःसाधुःकोटरंप्रविवेशह वद्धपद्मासनासीनोनानिर्मास्यनपनद्य
यं इत्यक्षेपत्रपत्राशपादपञ्जंविलोकयन् सोहर्निशालोकयन्नूवासंतस्थौयोगसमाधिना एवमाषोड
शवर्षकास्तेकारिस्ततोवहन् हेरालोकनाह्लादनिर्भरःसंस्थितोभवत् श्रीइतिश्रीमद्भविष्योत्तरपुराणेउत्त

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्य्यया विष्णुभक्तया रेमे सुचिरं कालं हृष्टात्मा धर्मवत्सलः अनपत्यस्तथाकारिस्तु तदर्थे चिंतयंस्तथा आराध
यिष्ये तपसा पुत्रार्थं कमलासखं इति निश्चित्य मनसा भार्य्यया प्रययौ गृहात् पुण्यां जगति विख्यातां ताम्रप
र्णीं तरंगाढ्यां दर्शनात्सुवराञ्श्रेव मुनिजनाघनाशनीं गत्वा स्नात्वा यथान्यायं संपूज्य विधिवद्धरिं हृत्प
द्मे श्रीपतिं ध्यायन् मंत्रराजमनुत्तमं जपन्समाधीना नित्यं तताप परमं तपः एवं संतप्यमानेन भगवान्
भक्तवत्सलः सरमः कुरुकाधीशस्तस्य समागमत्पुरः तं दृष्ट्वा सहसोत्थाय संप्रणम्य पुनः पुनः प्रांजलिः प्रणतः
शकुह्नलुषवज्रगदाधरं नमस्ते कमलाधीशवात्सल्यादिगुणाश्रये नमः सहस्रशिरसे सहस्राक्षाय ते नमः
नमस्ते विश्वपतये नमः आर्तिहराय च जगद्गुरुशिरोभूष नमस्ते विश्वसंभव भूधराय परेशाय शाश्वताय नमो न
मः प्रपन्नपरित्राणाय भक्ताभीष्टप्रदायिने नित्यसंसक्तलोकभोग्याय भक्तलीलाधीशाय ते नमः भगवन्स्थव्यवा
साय प्रात्प्रदाय नमो नमः एवं स्तुवंतं तं दृष्ट्वा भगवान्भक्तभावनः कृपावलोकनैर्वीक्ष्य तं तपोनिधिमब्रवीत्
परितुष्टोस्म्यहं वत्स तपसानेन सुव्रत कांक्षितं तव सानोभिमतया दास्ये सुतं वरं अद्य क्रांतर्हिते देवे क्षारिसं। ज
हृष्टमानसः सभार्य्यः कुरुकेशः प्राप्य गत्वा श्रीशस्य मंदिरे रमासखं प्रणम्याथ गाम स्वगृहं पुनः गते भगवता
विष्णुः शेते शेषे भगवान्स्वप्न उदरं ताघनायकायाः अविवेश महाद्युतिः ततः संवत्सरे पूर्णे सा दशरथनामकी काले
राद्यौ हि नवतिवासरे युगे त्रेतायुगे च वैशाखमासे शुभगे विशाखायां कवेर्दिने लग्ने कर्कटके प्रासूत सुषु
वे पुत्रमुत्तमं तद्धि नाराशुभाद्देवो भद्रराहो रमाधवः स्वातिकायां महमासाधिपो श्रेष्ठो तस्य महात्मनः पितानमः

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्री भाग
व० १३५

रिः कारुण्यसागरः सर्वसाक्षी न्यनैताश्रवेसवैतस्यमोमिनः यथा वर्त्तेतिजिज्ञायाज्ञाविडाकृतिनातया
कृपावलोकेनैवीश्वपरमव्योमप्रसोगमत् तत्कोटात्तवसान्स्वयः सर्वविद्यामपीश्रुभाः भंरतितस्यजिज्ञापा
नस्थौतद्दृशवीतेनीततोवेदर्थान् दिव्यान्हरिभक्तिविवर्द्धनान् निरवद्यान्योगविद्यापरतत्वज्ञा
काशकान् श्रीधरांनंदकल्याणगुणरत्नाकरोनुयन् स्वच्युतांघ्रिजेगंगापाः जवाहृस्वयावनात् स्व
वंभान्मुक्तिदांस्वक्रेसर्वचेतनतूर्याचेनान् तत्कारिनंदनकृतांकृतिमोकास्यभूतले श्रावोवतार
रूपेणासंस्थिताहरिमूर्त्तयः सर्वात्मानं समागम्यचिंचीणीकोटराश्रितं तेनसंस्तूयमानाताः श्रवे
थैश्चपृथक्पृथक् स्वस्वधामपुनर्जग्मुर्भक्तदर्शनहर्षिताः तेषांशेषाचलाधीसंश्रीनिवासंजग
37 द्गुरुं प्रवंथैर्वकुभिस्तुत्वाहृष्टसंपूर्णमानसः तदंघ्रिकेजानिष्यंदमकरंदरसामृतं पिवन्तस्यगुणास्वा
दमन्नतस्यौसकारिजः तस्मिन्कालेताम्रपर्णीनदीतीरेशुभावहे कालग्रामेद्विजःश्रेष्ठः सामान्ना।
पयशयशाः पतत्वार्थविन्नाज्ञावादिकेसरिनोभवान् [illegible]पादपद्मौभोजध्यानोर्ध्वशिखंडनमः स
स्थितसर्वविज्ञाभाणामाचार्योविजितेंद्रियः तस्यत्वेवंप्रभावस्यसत्योपरमयो [illegible]
[illegible]
स्थिताः गोविंदः [illegible] विविधानिच [illegible] चेतसः [illegible]
गवद्भक्तं [illegible] समाधुर्यकविः श्रेष्ठः [illegible] तत्र विद्यामधीत्य [illegible] पद्मा
क्षति सेवेशस्यगणाध्यक्षः [illegible] भग
वद्यास्य १

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

॥ खंडे नरनारायणसंवादे महायोगी महात्मे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ततोस्य मौनं संभेत्तुमनीलयितुमस्तः
णि भगवान् गरुडारूढोऽत्यर्थमभिसलभद्युतिः श्रीभूलीलाभिस्त्रियाभूम्या च संयुतः शंखचक्रगदापद्म
धरस्वर्णांबरोज्ज्वलः किरीटहारकेयूरकुंडलांगदशोभितः कौस्तुभोद्भासितोरस्को वनमालाविराजितः मंजीर
सिंजितलसत्पादपंकजशोभितः आगत्य परमव्योम्नो नित्यमुक्तैर्महात्मभिः आविरासीत्पुरस्तस्य संश्रि
तामरभूरुहः तदेव नेत्रयुगलमुन्मील्यानंदसंभृतः समुत्थाय प्रणम्याथ पादौ संप्रणम्य पुनः पुनः मौनं विहा
य वचसा विभागाग्रकृतांजलिः प्रपद्ये श्रीशसर्वेश चरणौ शरणं तव कमलाहस्तकमललालितौ नूपुरो
ज्ज्वलौ रक्तारविंदसदृशौ पद्मरागमणिप्रभौ ध्वजवज्रांकुशांभारिकल्पच्छत्रादिलांछितौ चंद्रमंडलखं
डाभनखराजीविराजितौ सदन्तसुंदराकारसुचिरांगुलिशोभितौ ब्रह्मरुद्रेंद्रमकुटमणिनीराजनो
ज्ज्वलौ सर्वामरार्थितनलसत्कल्पवृक्षप्रसूनशोभितौ तुलसीकोमलदलप्रभावाखिलराजितौ श्रीवक्षो
जस्यकाश्मीरचंदनालंकृतौ शुभौ प्रत्यहं भक्तविनतशंकरौ लोकशंकरौ जयन्नार्तिहरौ सर्वशरण्यौ
लोकवंदितौ लक्ष्मीकलोललनेत्राब्जाधरवक्षोभिमर्शितौ महायोगीशहृत्पद्मस्थायिनौ सुसमाधिना
ध्येयौ ब्रह्मादिभिर्नित्यं सर्वाभीष्टप्रदौ नृणाम् आक्रान्तलोकत्रितयौ गंगाम्भःप्रभवौ सकृत् सकृत्प्रपन्न
जनताभिप्रदामरभूरुहौ भक्तकामदुहौ व्रजजनचिंतामणिवरौ प्रपद्ये भूधरारेऽपाङ्गपद्मे प्रपद्ये जन
न्यो जनन्यो प्रपद्ये प्रपद्येऽपराजितौ प्रपद्ये उत्तानार्तेऽपद्मपदे पदौ वेदवन्द्यौ खंडे त्वं वसलुजलेन्द्र

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

नेत्रा

जितं महाहंसतुंगस्कंधेकेवुवंधुरकंधरं स्मेरचंद्रिकाभास्वद्वक्त्रशुभ्रांशुमंडलं समानोदकं गरुपेर्णाविला।
लोलत्रिनयनं सह किंचिदुन्नतकुक्षिस्थनाभिगंभीरशोभितं समस्थिरोरुजंघाग्रं हस्तौ गोकटिस्थले स
श्री मार्ग व पुष्कर ज्ञानजंघायुगलं रक्तपाणितलांचितं कृपाङ्कामरविंदाद्यपादयुग्मविराजितं ज्ञानमुद्राधरं सम्यग्ज्ञा
मंडलमंडितं कृपालवालवृन्दचामरांशोकशाक्रभं समाधिना समापन्नो हृष्टानंदाकुलेक्षणः प्रणम्य
तत्पादयुग्मस्य [illegible] मभिस्पृशन् स्तुत्वा बहुविधैः स्तोत्रैः कृतांजलिपुटः स्थितः तेनैवसंस्थितो मौलि
नं कृपाङ्कविलोकनं स्वपस्य तत्प्रभावेनसोपि सुज्ञानवान् भूत् तस्य प्रभावं विज्ञाय जगदे देववचः परं नमो
गुरुणाधिनिरूपणुः स्वामी भवान्तहीरणो घनाभिधानचिन्तमुराटकोपयराकुरा महायोगीन्मरागुरोत्रपीसा
30 रानेन त्नमाभू तथा कृता न्त्रवंधान् स्नात शटकोपवदः स्वमे तवास्यदयदार्थम्मज्ञायत्वदयार्विन्धं एवंस
ग्राथितस्तेन तेः स्वाहपरांकुशः गुरुणानुस्व तमंचैव तयोक्तेशिष्यसत्तमः यथाक्रमस्महं वक्ष्येत्वमेकाग्रमः
नाः शृणु यानतं चतुर्व्यूहं विभवाम्नसनातनाः संतप्योमिश्रुभार्चाख्यहार्दे पर्याप्यविग्रहः एतास्तु
पुराणेतिहाससच्छास्त्रागमादिषु सर्वत्र प्रतिपाद्यन्ते मन्त्रवंधान्स्तथैव च उपदिश्यैवमखिलंसरहस्यं सविस्तरं
शिष्यं समानयामास शटकोपमुनीश्वरः ततो मधुरकव्याख्यः प्रणम्य यदपंकजं तस्मात्संप्राप्यसर्वार्थान्नत
मेवैकान्तमानसः सततं कीर्तयन्नाम्नाक्षिन्तियतसंस्थितः तिष्ठन् गुरुमते नित्यं संक्षिप्य कालं निर्वियत स
कर्मज्ञान भक्त्यादीन् विहायैकान्तमानसः आचार्याः परं दैवं स एव परमा गतिः स एव परमं ज्ञानं स एव परमं धनं

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

वैभवः योगिप्रभावविज्ञातपरतत्त्वविनिश्चयः शुकाख्यसरैकोऽभवत्पापसंक्रमनाशनः सदा कृष्णपादाब्जनिष्ठं दम
करेरास्वाद्यमदपदः रमास्मरणमाधुर्यकविताश्चेतोत्सुकः प्रेमामधुरकथाख्याः कवीन्द्रकरुणानिधिः सर्वात्मा
यद्भुतस्नातः सर्ववेदार्थतत्त्ववित् विरक्तः सर्वभोगेषु गुर्वङ्घ्रिकमलेक्षणः तत्र स्वयं शेषशायने ध्यानहृत्कमला
तरे भगवद्दिव्यगेहानि तीर्थानि नैमिषारण्यानि च सेवयन् वसुधामधिमेखलां सपरिक्रमात् कालिन्दीमथ सं
प्राप्य सर्वपातकनाशिनीं कृष्णपादाब्जविन्याससुलक्षिताङ्गतशोभितां अविद्याखंडिनीं विद्याप्रदां पुंसां स्व
भावहां स्नात्वा तस्यां यथान्याय्यं तत्तीरे समुपाहितः ध्यायन् श्रीकृष्णाङ्घ्रिकमलं तस्थौ योगसमाधिना अथ
काले गते तस्मिन् कदाचिद्यमराड्दिशि अन्ते कश्चिड्डिण्डीरसीतांशुसदृशोज्ज्वलं तेजोऽदेखत्सोऽद्भुतं दिव्यं
शरत्कोशस्य योगिनः विस्मयाविष्टहृदयः कस्येदमिति चिन्तयन् हरेर्विना न कस्यापि तेजः परममीदृशं ।
अथवा तस्य सदृशं किं नु द्रष्टा योगीश्वरः तत्र गत्वा तमालोक्य अप्येतन्मादृशं कृते इति निश्चित्य मनसा दृष्टिं निधि
प्य तेजसि ययौ वेगेन महता तां दिशं तां कविर्वरः इमां भूमिं सम्प्रसक्तस्य गच्छतः पथि स्थिताः गिरयः सरितश्चैव
वनानि विविधानि च पश्यान्तेऽद्भुतं तस्य तेजसैकाग्रचेतसः सहायकेन कुर्वन्ति भगवद्भक्तसंश्रिताः
समाधुर्यकविः श्रेष्ठः कुरुकाथमागमत् तत्र चिञ्चामहीरुहस्य कोटरस्थं महाप्रभं पद्मासनसमासीनं तपश्च
रणपरं तत्र प्रसन्नमुखाम्भोजं दीर्घबाहुद्वयान्वितं विशालफालफलकं दीर्घभ्रूयुग्मशोभितं गम्भीरनासा
ललितं बिम्बोष्ठद्वयशोभितं उज्ज्वलन्मुकुरसंकाशगण्डमण्डलशोभितं कुन्दकुड्मलतिरस्कारदन्तावलिविरा

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

षु राजधानि चोलपुरी त्रिषु लोकेषु विश्रुता गोपालपतिर्दुर्धर्षः सत्कुलीनो महाबलः धर्मात्मा वेदवित्प्रा
ज्ञः सत्यसंधो महायशाः तनयस्तस्य राजर्षेः कौस्तुभस्यांशसंभवः माघे च पुनर्वसौ जातो विख्यातकुलशेख
श्रीभा रः जन्मप्रभृति रामाङ्घ्रिराजीवध्यानतत्परः देवीं सर्वशास्त्रज्ञो धनुर्वेदविशारदः समस्तगुणसंपन्नो नीति
ग.व.पु शास्त्रविशेषवित् तेजस्वी बलवान् शूरो धर्मज्ञो धर्मवत्सलः मूर्ध्नाभिषिक्तः सर्वेषां राज्ञां चूडामणिर्महा।
३८ न् बृहस्पतीदिकें नित्यं वदान्यः सत्संग्रहः जोषकृपालयनिधिः देवताद्विजपोषकः एकपत्नीव्रत
धरः शरणागतवत्सलः धर्मेण पालयन्सर्वां पृथिवीमखिलां स्वयं अवतारान्हरेर्दिव्यान्भजन्नित्य
39 मतन्द्रितः सीतारमणपादाब्जसंलग्नस्वान्तषट्पदः सर्वेष्ववतारेषु समभक्तो विशेषतः रघुनाथे)
शतोषाच्चरणाब्जानि पूजयन् विष्णोर्दशावतारेभ्यस्तदर्चाभ्यो विशेषतः तद्भक्ताश्च भजन्नित्यं तच्चित्तस्तत्
न त्परायणः चित्तं शरीरं प्राणांश्च सर्वं तेभ्यः समर्पयन् तेषामधीनः सततं राज्यं चक्रे स भूपतिः सर्वं भग
वताधीनः कृतराज्ये महीपतौ कदाचिद्भगवद्भक्ता महान्तः करुणालयाः शान्ताः क्षमापराः सम्यग्वी
तरागा मलाशयाः ललाटमध्यविलसत्सितदीर्घोर्ध्वपुण्ड्रकाः तन्मध्यस्फुरद्रक्तरेखाभा हरिद्राचूर्णसं
युता तुलसीनलिनाक्ष्याणां मालिकालग्नकंधराः दोर्मूलाङ्कितवैकुण्ठशंखचक्राः शुभासनाः हृद्यमं
त्रानुसंधानविलसल्लालिताधराः अन्तर्दर्शनभवानंदसंजातपुलकोद्गमाः वशीकृतस्वान्तकरणा
दिचतुष्टयाः जितेन्द्रिया जितक्लेशाः क्रोधा पवित्रीकृतभुजनाः भगवद्दास्ययोगैकभोगिनो गुरु

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

म्या
सत्वपरमा विद्या सत्त्वपरायणा सत्त्वसर्वमित्यर्थविद्याः सम्यक् संपश्यन् तस्मिन्नात्मभरंन्यस्य त
त्रैवाहर्निशं स्थितः तेनमुक्तमुमोक्षाः सन्महायोगीगुरोः कृपा संतुष्टभगवद् कुलसम्भिक्षितः त
दा प्रभृति लोके स्मिन् वकुलाभरणाकृपः चिरंचाप्रहिज छायायां हठयोगसमाधिना श्रीशांभ्रिकमलध्या
नसुधामनुभवत्सदा तेषामपवर्गकुशस्यमुनिस्तारयन्निखिलान् जनान् प्रबंधान् तत्कृतान् दिव्यान् पे
पठंति नराभुवि तेशाप्नुवंति परमंपदं सद्यः सुदुर्लभं यश्चैतत्शठकोपस्यचरित्रमघनाशनं भक्त्या पठेत्
भक्त्या श्रावयेद्वापि सर्वान्नेयदि श्राद्धकाले नामधेयाद्याप्त्यैव त्रयोत्रोक्ष संपदाः सतेपरमवाप्नोति दिव्यं तद्वैष्णवं पदं॥
इति श्रीमद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महायोगीमहात्म्ये पंचदशोध्यायः नारद उवाच ॥ १५ ॥
नारायणमुनिश्रेष्ठः सर्वलोकैकपूजितः योगीशठकोपस्यचरित्रं कथितंमया मधुरंमधुरं दिव्यं विष्णुभक्त
द कथामृतं लब्धोदुग्धाब्धिजाते श्रोत्रांजलिपुटेस्थिर पिबतोमेनतृप्तिः स्यात्कौतुकंपरमंमम भूयः क मह
थयमोनिं शमगवद्भक्तसत्कथाः नरस्यैतद्वचःश्रुत्वा नारायणोमुनिर्मुनिः पुनस्तं प्रशस्य मधुरंवाक्यम
ब्रवीत् श्रीनारायण उवाच तुष्टोस्मि तेनवाक्येनसमुक्तोत्वयानर योनुगुणं श्रोत्रचेतोभिरामैः संता
रभेषजैः श्रोतव्यैमोक्षमार्गोक्तकीर्तिभिः पावनैः शुभैः चरित्रैर्विष्णुभक्तानांसुधानंदप्रदैर्वरैः कल्पय
ति पुमान्सम्यग्विनाम्बामिव भक्षणात् योगनिष्ठपराहेतेकामादिमनीश्वराः सेवयाविष्णुभक्तो
तो राजापि कुलशेखरः अगमत्परमंस्थानं वक्ष्यामि शृणु तां कथां चारुकेवलदेशेषु सर्वसंपत्समृद्धि

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

निक्षिप्य यदवल्लवान् सद्यो लक्ष्योदके भार्या कलस्य कलशाच्युतैः पितान द्वारि परमं पवित्रं कल्मषापहं

श्रीभाग प्रियया वंधुवर्गैश्च पुत्रैर्भृत्यजनैः सह । संतोष्य पित्वा मान्सवीतैः सार्द्धं कुलशेखरः श्वेत पुराद्विनिर्गत्य सं

कं.ब.पृ.४० भान्देवसमोपमं तेन विहस्य निषसाद यमद्युपदेरवलंवते: उपविष्टेषु सर्वेषु वैष्णवेषु महात्मसु तेषु

मानस निषद्य द्रुतो विरंचरितामत पिव [illegible] भरितमासध्यामं कुलशेखरः इति श्रीमहाभागवत उपपुराणान्

रनारायणसंवादे महायोगीमहात्म्ये षोडशोऽध्याय ॥१६॥ एवं राज्ञि स्थिते तस्य मंत्रिणो मंत्रकोविदाः

अर्थेतिवेद्ये तं सामकोंवेतः समयं पस्थितः सर्वे धार्मिगितेज्ञा तां कार्य्यं वूनारितिश्चेदिति जगद्गुरो

लक्ष्यचूर्मंत्रिणः पुनः सर्वज्ञस्त्वं महाराज भवानेवापरो हरिः अहर्निशं तव त्वत्स्तं महाभगवताचितं ।

40 तदेवं खलु कर्तव्यं मुमुक्षूणां महात्मनां उपापरहिता धर्मः सर्वं खलु कृत्ये नृपापि राजर्षेसनिश्चयः

प्रजापालेलोकभीरो सतांच संग्रहं कुर्वंत्सतां निग्रहं तथा प्रजानामभयं कर्मेतानासिसद्भूयया

विधिः कालेचन्तह पापन्नः शक्तिभिः निसर्गभिर्युतः पंचागनयविन्मान्नः षद्गुणाश्रयशीलवान्

समोगराज्यचतुरोदशदिव्पशः किरव भोगानभवन्तोषान्योवयन् ज्ञापितान्त्रजनान् सततेच

तरोवर्णास्तनतद्धर्मेणापालयन् कुर्वन्नवविधां भक्तिं भगवत्यं पुजेत्तेणगुरुन् वद्धानहिज्ञानवृ

वीन् वेदशास्त्रविशारदान् ननत्वान प्रजयकालेसंश्रापन् नन कृपाश्च भानानयन्मंत्रिणो मंत्रे

विदान् तु समधीमनः विज्ञापोनीतानादंडस्तनू मेकुजस्यवलावलं वलानां संग्रहं कुर्वन् न्याय

धनमर्जयन्नकालेधर्मार्थकामानां भजन्कोशं प्रवर्धयन् पोषयन्दारसस्यपत्नीसमाष

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

सेविनाः स्वपादकमलन्यासैः पावयंतोऽखिलं भुवं भगवद्दासदासस्य राज्ञस्तस्य महात्मनः तेऽत्र स
त्तमनसः पूर्ववद्धि विष्णुगृहं नद्वा द्वौ वारिकामंत्रि प्रेरितास्तान्स्वहस्तके ऽच्छावेत्रैरिदंडाकामं चुरुस्त्रा
निनोगराः श्रुत्वा वचो द्वे भ्रमीशः श्रीयया सहवर्त्तते यावन्नागच्छति बहिस्तावत्तिष्ठत वैष्णवाः इत्युक्तं
वचनं तेषां श्रुत्वा भगवतोत्तमाः तथा भवत्विन्युक्त्वा तान्वै स्मवासतद्गृहांगणे दण्डमात्र निवासोवा
श्य कीदृशमपि मन्त्रिणः इति ब्रुवनस्त्वन्योन्यं निषेदुर्वेदिकोपरि सात्विकानां कृतः क्रोधो भवगवद्दास्य
सेविनां ततस्स राजा तच्छ्रुत्वा वैष्णवानां निरोधनं परिचारमुखात्तद्धि समुत्थाय स्वपतापुष्मात् वैष्णा
न वानाम महोमान्तिकुत्राथ वै निरोधता सर्वे वैष्णवा निरुद्धास्ते ऽनिरुद्धा ओज्च चिंतकाः महद्दागमयाः
गाप्ताचिं तत्पश्चित्तिभ्रमिपः तेषामंतिकमागत्य साष्टमादतिके पितः पपात पादयोः दंडवत्कुलरोषरः
उत्थाय निम्नता ग्रकं अगत्यकरपंकजे राज्यश्रीमदमतस्याविज्ञातस्यागईहशं नमच्छमाश्च मासीरा
दासस्यशरणार्थिनः एवं संप्रार्थयंतं तं दृष्टो विद्रुमुखो बुजाः स्वयं तुभ्यं निवासस्थं वामिन्युचुनेत्र
लयाः द्वौ हि वारिकौ स्ता नो द्वाससज्ञासंरक्त लोचनः श्वानिर्हिंक्वृमयापूर्वं क्रिवै हमवनिरोधनं पुष्मा
भिरुक्तं तस्मद् दंडाही पापकारिणः इत्युक्त्वाज्ञाय भामासनीह्मांदंडदरात्मना तत्क्षु त्वा वैष्णवा सर्वे तत्र
तदमापत तज्ञानं ब्रार्थयामासुर्वै वारकविमोचनं भगत्सप्रार्थनीतेमांशिरसानम्रगवः विनिवर्त
तदंडो भूद्धि वैष्णानात्पुरं महत् तत्र सिंहासनासीनात्त्कृत्वा भगवतोत्तमान् हिरण्यमयेष्वपात्रेषु

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

का

राजिकैः सक्तविभिः परिवद्भिः सहस्रशः सभायां च शुभे राजानस्तत्रैव विविशुर्मुदा तथा भगवतश्चैव भक्ता हातराय।

श्रीभाग सैंधवः अनन्यदेवताभक्ता विशिष्टाः जनसंतु ः जगत्यविज्ञाः सर्वेश केंकर्यनिरताशयाः श्रीमद्द्वारी। ५

स्कं ५१ मंत्रपाय सक्तसमन्विता दमादिगुणसंपन्ना विष्णुतिबोधकाः शेषकेपिवन तस्ताजीवात्म परमात्मनो

स्वतरूपपरिज्ञानाः स्थिरचित्ता दृढव्रता आजन्म वैष्णवाः केचित्तत्र इक्ष्वाकुतिसिरवरः प्रत्युत्याय वरणम्या

यसंस्तुत्य विनयान्वितः पूजयित्वा यथान्यायं तत्ववेत्ताः सुमहोदधे इत्यानतरहस्यानि ज्ञातुं तेभ्यो हरेर्गु।

णांश्च श्रुतायामस्य परं जापरमाह्लादनिर्भरः स्नातकाभक्तास्ततः स्वांगभूषणानि विमुच्य सः सिंहासनेषु

४१ विनिवेश्य कथासक्तमनाः पुनः तेभ्यो गोविंदचरितामृतमुत्तमं पिबंस्तस्थौ महाराजा सत्तमा तापकुतूहल

ततः प्रसाद्य विधिवद्दत्वा च बहुसत्वरं विसर्जयित्वा सुप्रीतस्तत्र विवेश महायशाः इति श्रीमद्भागवते अथ

रात्यो उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महायोगीमहात्म्ये सप्तदशोध्यायः॥ १७ ॥ ततोऽमात्यगणाः सर्वे

समागत्य समाजते भेषगण्यान्यासनस्थानि दृष्ट्वा वसुधापतेः इमानि भूषणान्यद्य विनिक्षिप्य गृहे तरेः

जनयामो वयं देवे वैष्णवेषु महीपतेः इत्यामेत्य ततस्तान्यान्मंत्रिणः कुटिलाशयाः नाभिकोशस्थाप

यित्वा जग्मुः स्वं स्वं निवेशनं ततो नराधिपः स्नात्वा तत्परमसौ भूषणानि ततः रामं सह।

लक्षणं श्रुत्वा धित्वा यथान्यायं सर्वयात्राप्रिपूर्वकं अप्राप्य तानि पामात्तः सर्वेषां नसेहितेन ततो तं।

दूरस्थोऽपि तेसमभुक्तात निवेदितं सभांगतं समस्थितो जगाद परिचारकान् भूषणानि सभायां तस्या

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

विद्वन् तीर्थाभिचारैरन्योन्यैर्विद्वानस्त्रिभिः स्त्रिभिः वर्जयन् राजदोषांश्च नास्तिकादींश्च लक्षणं
वपंचतुस्सप्तत्रिवर्गांश्च तत्परः तदा विंशतिवर्गांश्च तस्य मण्डलं तिमंडले देवं ब्रह्मानुबंति श्रीविद्यां संतु
ष्य वर्जयन् धर्मेण पालयन् पृथ्वीं जितशत्रुर्जितेंद्रियः सर्वानि क्षितिपो राजा स चतुः सागरावधिं धरि
त्रीमखिलां भुंक्ते द्वीपमाखंडलो यथा एतद्विज्ञाय कर्तव्यमस्माकं हितकांक्षिणां राजधर्मप्रवर्तनं
मास्मत्पूर्वजैः सदा इति भागवतो राजन् राजधर्ममनुत्तमं नवोधवंतिते नित्यं भग्नपक्षे सर्वसौख्यदं नक
त्वा मंत्रिणां वाक्यं मंदहासमभवोन्नृपः श्रीवैष्णवेभ्यो लोके स्मिन्मुक्तिदायराः हितोपदेशाके सुमंत
एव हितबोधकाः श्रुतानान्तस्मादिष्य कर्माणि पिशुमसि पः वैष्णवैः सह तत्वार्थलग्नचित्तः सदाभ
वत् मंत्रिणोपि सदा राज्ञे वैष्णवानां च भेदने अभवन्यायमनपोधिशुद्धा वैष्णवानां तत्पराः तत कदाचि
द्भूमीशो महाभागवताग्रणीः राजराजो महातेजाः स्ममज्ञो वृन्तस्ममः विशालवक्षा रक्तोत्पलपाणिपाद त
लोचितः पूर्णचंद्राननः सुभ्रुबिंबोष्ठसुभनासिकः विशालभालफलको नीलकुंतलशोभितः स्वर्णश्री
वृतरामालः स्वकपोलः सुचिस्मितः महाहनुर्गूढजत्रुः कंबुग्रीवो महाभुजः गंभीरनाभिः [illegible]
गोकुचिश्योलः सज्जानुजंघायुगलः पादपद्मविराजितः दिव्याम्बरवस्त्रविलिप्तो दिव्यचंदनलेपितः
किरीटहारकेयूरकुंडलांगदशोभितः मणिमयपदमंजीरकंकणाद्यैर्विराजितः तोयकनकमणिलसत् [illegible]
नमणिमंडपे [illegible] हितकांक्षि [illegible]

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्रीभा०उ० उपहासमज्ञमोनिंदंतिमामिति एवंनिश्चित्यमनसा सचिवानब्रवीन्नृपः लोकेतिष्ठतियस्तावत्तद्
पं० ४२ तिरस्करणात्कृतं हरिनिंदाकृतेनापि येनमवाप्नुतिनाकृतं निंद्यायेनमवामानुयत्नात्पद्धतिपराते तत्र
स्यतिकेनापिवदंतिहिमहद्भयः तस्मात्युष्मत्कृतोहेतं हि ममोभक्त्यापवादता महेंद्रोपिहियुष्मा।
न्वेत्तुंजातुनशक्नुयात् तथापिमपगटीकृत्यलेपलवेदमेवषूह दंडंकरोतिचेत्तुष्मान्नतिष्ठेल्लोके
प पराक्रमंस्थिरं तस्माद्दाक्षिवत्तोहंयुष्मा त्वचसमयन भगवद्भक्तिष्ठत्वेषु वेषुमहात्मसु स।
द्धर्मसंपन्नलोपुरस्त्रीपरवल्लभः यिमुषेमुत्रिभुवनेपवित्रचरितेषुच [illegible] अर्थकामानयेतेषु स।
र्वलोकसुहृत्सुच क्रोधलोभातिरिक्तेषुज्ञानवैराग्यशालिषु एवंस्वभावेष्वेतेषु भवद्भिर्दुष्टमानसैः से
पमारोपितंमहंयपरिमार्ष्टुंसमुद्यतः इमांतांतुकरिष्यामि निशंकेनांतरात्मना स्वामिकार्यंहि भृत्यस्य।
कर्तव्यंखलुसर्वदा इत्युक्त्वोविधिंचोरस्थापयित्वा द्युदंतरे सौवर्णीं घटिकां चैवराजासंपूर्णमानसः पुरे। म
हिताव्दंधुवर्गान्नुराजास्तुहृदरावच तथापौरजनानाहूसमानिन्येदर्शवीत् जनासर्वेशृण्वंतु धर्मेवाक्यंस
त्येवदाम्यहं कदाचिदपिलोकेषुनमस्तेनिहरिप्रियाःसत्यं सत्यमिदं सत्यंसत्यमेव नसंशयः इत्युक्त्वाप
श्यतोतेषांसर्वेषांकुलशेखरः कुंभेनृसफणाव्याले कुंभांतर्गतःस्थितं गृहीत्वा स्वर्णीं घटिकां करेणधृतवान्
भृत्कुर्वत्येवंमहाराजेपश्यंसर्वेनिर्जराः नभोगताः प्रशंसंतोदसंतत्स्महद्भुतं विस्मयंपरमंगत्वा पुष्पवर्षा।
एयमोचयन्त् अनादयन्दुंदुभिश्चननृतुश्चाप्सरोगणाः इतिश्रीमद्भागवतउपपुराणेमहामीमांसायामहीनेमे

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

ध्यतानिमपालये तस्कराःकेसमागतास्ममुख्यंमन्त्राधुनाहंनि संदाहष्मास्तुतिष्ठतारदयंकुर्वन्तुसर्वतःस्नेपमे
नाहरंलोकेपत्रकुत्रापिनास्तिहि अथ नेवानंमयक्षं मेमभयस्थानि विलोक्यते नोचेन्नाशयामितिकंदंडंकरिष्यामि।
निःसंशयः एवमुक्तोलनृपतोसर्वेसाधुसकंपिताः वध्वतुदीनवदनाः नयोकुरुष्वामिभाषितंसुषुमा
त्वाःपुरःस्थित्वाप्रणम्यनृपपुंगवं। कृतांजलिपुटाःसर्वेवाक्यमूचुःशनैःशनैः राजन्स्वदत्तपापाचौर्यना
मापिश्रूयतेनहि एतावत्कालपर्यंतंकदाचित्सर्वभूतले एतेभयंगताःसर्वेभवंतिवाधिताभृशं कं
थमन्वेषणंकुर्वन्तुचारगामीतिचाब्रूहि लोकेराजःगृहीतेसेतिराज्ञानःस्त्यनेकशःसदानिवारि
तश्चाग्नखेलेवंभवादृशाः त्वन्मेहिरण्यहारेतुयादृशाः५रुषाश्रुपि सर्वेन्निवारितानस्युःष्वेतमरणात्र
धारणात् यथावातिवृःतिष्ठांतेनवसर्वेवसभूपते. चिंतेस्याकंतुसंदेहोवेदमवेभवत्नायते त्वान्विनोभय
एगन्यन्येनगन्हेतिनपोस्मत्वमेवशोधयितातान्वाहि छभरणानिते नकुत्राकुःकृतंवाक्यंमंत्रि
णांदुष्टचेतसां धिग्धातृकरोहिरध्दोमगावन्नामसंस्मरन् सुराणिननिरीक्ष्यतेयुष्माकमपचेतसां
मेवमध्यप्यमेसन्तिरूपाणिराममाः नहिसंभाषितंयोग्यंभगवज्जनतिंदकाः दर्शनात्यातकं
दामिलाभत्वराप्रुरवःसंक्रुद्धंनृपमालोक्यमेछिगापतिन्ताभवि दंडंकुरुपयोतेनोदंडाहमाय
शीलिनःइतिब्रुवालोभ्युनदाऽमात्यपुरुकेलसेखरः श्रीवेंकमवानांनिंदांतापरिहार्यततमरं॥
मंत्रिणोदंडपिष्याहंतीत्यादिडेनकर्मेणेन स्याकेनरवेदमवेमुककाविषयाधिनःमंत्रिणो

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

गंत्राले कोदंडदंडाग्रविलंबत्वामदोर्दंडमन्येन गृहीतकांडं नानामणिश्रेष्ठलसत्सुवर्णात्तूणीरयुग्मं
श्रीभाग चित्तपृष्ठभागं मणिज्वलत्कंकणानूपुरस्यूतचर्चेत्सुरांगदकंकणादिभिः विभूषितोभयभिन्नमध्यमे
प०४३ पं श्रीवैजयंत्या वनमालयोज्ज्वलं कस्तूरिकाकुंकुमचंदनगंधलेपितकंदर्पकोद्धासलसमानसुंदरं विद्यु
ल्लताद्योतितगात्रपावृतं जगज्जनन्याखिलभूतसंचपा संरक्षयंत्या करुणावलोकनैर्विदेहपुत्र्या
खिलविश्वरूपया समाहितेनाग्रजदास्यभोगिना सौमित्रिणा सेवितमन्वहं विभुं दुग्धाब्धिफेनद्युति
43 रत्नदंडलसन्महाचामरवीज्यमानं पुरोऽसंकाशसितातपत्रैर्वृद्धैःइहइरनुसेव्यमानं परात्परं सर्वज
गद्धरीरिणांपरेशमव्यक्तमनंतमक्षरं विश्वस्य जन्मस्थितिसंक्षयादिकेहेतोरमाद्यं पुरुषोत्तमं परं ए
वंविधं राघवमब्जमेयं दृष्ट्वा सराजा जनकानामर्षी सहर्षवाष्पाकुललोचनस्तम् ददर्श चानंदभरो
ध्वरोमा तं दृष्ट्वा सरामलक्ष्मणोऽपि महाभागवतो नमस्कृत्याय संपरिरभ्य मोहवाक्यं कृपान्वितं कल्याणगु
णसंपन्नं वैष्णवोत्तमसभूपते मत्तोऽधिकान्महाभागमद्भक्तानन्यसेनया संतुष्टोहमनेनाद्यवरेणाघ्व
वरमुत्तमं इतिब्रुवाणं श्रीरामवाक्यमुत्तममब्रवीत् नृपतिः सांजलिर्भूत्वा विनयेन समन्वितः रामरा
जेंद्रलोकाभिरामराजीवलोचन योगींद्रचिंतकमलयुग्मतोमलाग्निस्थ दिगंतविक्रान्तौदार्यपद्म
सोमनिकेतन सर्वपापौघसंहारनामधेयकृपानिधे कूर्मसेव्याद्विविनुतवक्षणानामरम्येह नः
मोहसरथराम कौशल्यागर्भसंभव ताडकाचलदंभोले कौशिकाध्वरपालक नमस्तेस्पंडको

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महायोगीमाहात्म्ये अष्टादशोध्यायः १७८ ॥ ततस्तामासे च समेवितस्सर्वेश्वरः
श्रीपतिराद्यपूरुषः श्रीरंगनाथः श्रीवत्सलक्ष्मवक्षाहृदयसिंधुः कमलासनार्चितः श्रीरामचंद्रगुह्मकृतिनावि
रामोन्नतश्यामातः कोटिरविप्रकाशः तेजोनकेनापमनंतेवीर्यं दर्शशराजापरमाहृष्टः हरिर्हवर्ज्ञमारि।
श्यामलकोमलाकृतीकपासुधावारिधिमचिंत्यवैभवं स्फुरत्कटिभ्राजितपीतवाससं हंसीदहृत्तापंकजं तकौ
स्तुभकौस्तुभमंडलप्रफुल्लराजीवविराजितानतं प्रफुल्लपद्मोत्पलपत्रविस्तृतश्रोत्रांतदीर्घोज्ज्वलचिनलोचलो
चनं महार्हमाणिक्यकिरीटशोभितं विभक्षसत्कनीलालि नवकाकुंतलं पृथ्वीपुनाणासनविभ्रमभ्रुवं चंद्रार्कवि
वाकृतिभालशोभितं बालेंदुरेखालसहस्रपुंड्रं चापेयपुत्याबन्नचारुनासिकं महार्हवैनिग्धसनाइंगोथसंसो
ष्ठसंसेवितचंचरीकं प्रवालबिंबाधरमंदहासं स्मितस्फुरत्कुंदसमद्विजावलिं सुदीर्घकर्णोज्ज्वलरत्नकुंड
लप्रभापरिशोभितगंडमंडलं कंबुत्रिरेखांचितकंबुकंधरं पीनोन्नतांसं विनिगूढजत्रुकं श्रीमत्सुसन्नो।
ल्लेमहारमुक्तसद्भुजगालयानोन्नतचारुवक्षसं स्वनर्घनानाविधरत्नसप्रभाविभोतकंठोरुहवैजयंना
चितं [illegible] कौस्तुभहेमांगदनिकेतनोदरगस्थिनाभ्युदयोत्कुल्लवनाभिपंकजं संध्यांशुसन्निभकांचनांवरपलेव।
कांचीविलसत्कटिस्थलं सुरायगानेकतदापितात्रपुश्रोणिनूपुंसुवृत्तमध्यशोभितं पुण्यपुलानीला।
वनमध्यरंभासमं महितपादं [illegible] तसंदोरुरत्नाकरांभोरुहहस्तकांत्याहृताकृतभ्राजितजानुजंघगुल्फि
प्रदाशेषजगद्धरण्यंपंशरत्प्रफुल्लांबुजपादयुग्मं स्फुरन्मणिप्रद्योतनकिरीटदीप्ताविराजितान्योपादि

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्रीभार्गे
व॰ ४४

५५

येयेहंदेवेशसर्वमेवक्ष्ट्दाःपुरा लङ्कायांमुचसङ्गत्रिंलपिभर्तितंचदेहिमे नान्यंवलोमिसर्वेसत्यंदेहिमेव
रं एवमुक्तोन्पवेरेसत्नप्रहस्योहरिः वरंतथेवदत्वाथपुनःप्रोवाचविस्मितः लीलांशजातांत्वन्पुत्रींदेहिमे
न्नारायकः भवामितेहंजामातानाथ्यसरस्त्वंभवस्वमे तच्छ्रुत्वारंगनाथस्यवाक्यंन्पशिरोमणिः ध
न्योस्म्यहंकुलंजन्मपवित्रंचममप्रभो इत्युक्त्वासपुत्रींरम्यांकृत्वालंकारसंयुतां भूषणैर्भूषयित्वा
थकन्यांपरमशोभितां वेदंकृत्यासभामध्येहुत्वाग्निंसयथाविधि श्रीरंगधरनाथायप्रविधिपीडइत्सा
त्वामरैः सवितापदस्तोराजाकन्यांतांविधिपूर्वकं सोपिजग्राहतांकन्यांराजपुत्रींमनोहरां राघवोसं
पूजितः सर्वेरनच्चैर्वसुभिःशुभैः देवैःसहपुनःप्रापस्वधामपरमंहरिः ततोन्पस्यसचिवाविस्मयावि
ष्टचेतसः प्रभावंतस्यविज्ञायगृहीत्वाभूषणान्यपि निक्षिप्यपुरतस्तस्यभूषणानिभयान्विताः राजानं
प्रणिपत्याथस्वापराधंनिवेद्यच ययाचिरेऽभयंतेभ्यःसराजाप्यभयंददौ ततःस्वपुत्रमनघंगुणवंतंम
हाबलं राज्येनिक्षिप्यसततंतस्थौवैदमवसेवया ततोनराधिपःश्रीमद्रामायणपरायणः तथारामकथा
श्रावन्राघवस्यमहात्मनः सुखचर्यानुरूपःसन्दुःखचर्यासुदुःखितः रामेणसार्धमित्यर्थोभूत्वापर
वशेस्थितः एवंविधेतराजानंदृष्ट्वापौराणिकःसदा एवंसीतापहरणंसहनेनेतिचिंतयन् मायंसीतां
जहारेतिकथयेत्तासवैहमवः ततःकदाचितद्दीपेग्रामांतरमुपागते तत्रोत्रकथयामासपुराणमनुत्तमं ग्रन्थ
ज्ञोत्वासदातेनवज्ञानंन्पतेर्मनः सीतापहरणंतस्मैयथावृत्तंशशंससः राजवयोपितकृत्वाभ

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

दंडखंडशौंडमहाभुज धरित्रिपुत्रिकापाणिग्रहणोल्लासभासुर नमस्ते भार्गवानगीलाभंगभरसंहरः मार्त्तंडान्वयरा
जीवदिनराजजितासुर गुरुराज्याभिषेचनैकैकपित्यक्तराजक निषादयोषकाधीशवंदितामरवंदित नमस्तु
भ्यमहर्षाजमनिसंपूजिताजित चित्रकूटविराधद्विमुक्तिसत्कारसत्कृत पदपंकजसंचारमेदिताखिलदंडक न
मः खरादिकव्याघ्रक्रोधाराधकपदयानत नमस्ते वनाचभिन्नमायाकुरंगक तिर्यंग्याविनयपक्षीइमोचदान
विचक्षण शबरीसंभृतफलभोक्ताभृतफलप्रदः नमस्ते वालिनिर्दलनबाणलीलाविलोकन वंधुरग्रीवा
ज्यानुग्रहविग्रह नमोभृङ्गार्थितकपिमुद्रिकाप्रदायक शरणागतपौलस्त्यभरणाभरणावृत पारावारपयो
मध्येसेतुकर्त्रे नमो नमः लंकालंकारहरणासंगरारंगशोभन सर्वराक्षससंदाहदावाग्निशमनांबुद कुंभ
कर्णमदोद्दंडदोर्दंडखंडकेसरिन् मेघनादखंडलभुजदंडभेदन दशकंधरपंचास्यसंहारशरभभो नम
स्ते ब्रह्मरुद्रेन्द्रमुखामरसंस्तुत विभीषणाभिषेकश्रीसंभृताखंडनंदगुंफित वाल्मीकविलसत्सीतारमणा
रूढपुष्पक साकेतजनजनस्यानंदकारक नमोनमः दिव्यसिंहासनारूढ सर्वलोकेश्वरेश्वर सहोदरधृतश्वेत
चामरादिपरिच्छद सर्वराजन्यसंजृंभमहासाम्राज्यवैभव नमस्ते जानकीनाथ नमस्ते नतवत्सल नमस्ते।
करुणासिंधो रामचंद्र नमोस्तु ते वेदानां देवतानां च मन्यस्त्वं रघुनंदन लक्ष्यस्य नरमात्रत्वं दृत्यतोभून्मम
धृता कृतार्थोस्मि रघुश्रेष्ठ मयास्तिम्भिनोभरताग्रज इत्युक्त्वा वसुधाधीशस्तत्प्रसादवशानुगः सर्वधर्मकृतोदि
व्यं वेदार्थसंग्रहं तेसमर्थ्यसराज्ञाभवत्सर्वाचक्रमांडलिकः बलीपोहि वदेकेवलीभिकरुणाकरः किं

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

पद्मपुष्पांचिता हरिश्यवर्णा सुवर्णा विद्युल्लतासमप्रभा तन्मध्यात्पुष्करिणी पद्मपंकजचंदनचर्चिता सक्तुः
सुनासा बिंबोष्ठी लोलकुंतल मध्या ० केयूरकंठी निम्ननाभी पीनोन्नतकुचद्वया [illegible] सुसने समासी।
नाय पद्ममाला विराजिता किरीटहारके [illegible] यूरकंकणांगद भासुरा नक्षत्र केशकाशाभ्यां कुंडलाभ्यां वि
श्री भा गे व पु ४५ राजिता दिव्यचंदनलिप्तांगी दिव्यस्रग्गंधशोभिता: तब्रह्मादयो देवा ऋषयश्च तपोधनाः गंधर्
वाप्सरसः सेद्धाः समागत्य मुदान्विताः पुष्पैः वर्षं ततो वाद्यैः शंखदुंदुभि [illegible] भिस्तदा श्रीमुदें स्व
दभमोमत्वं तो विविधैः स्तवैः ततो ब्रह्मा जगद्धात्रीं लक्ष्मीं तां लोकमातरं स्तोत्रं प्राह समस्तत्या पं
ताकरपुटांजलिः नमो नमस्ते श्रीदेवी सर्वलोकेश्वरेश्वरी लोकमात्रे नमस्तुभ्यं सर्वलोकनिवा
45 सिनि नमो विश्वशरीरस्थे विश्वसंस्थानकारिणि नमस्ते विश्वनयने नमस्ते विश्वतोमुखि विश्वपादे नमस्ते
भ्यं नमस्ते शतबाहवे सहस्रशीर्षे देवेशि सहस्राक्षी नमो नमः सहस्राङ्घ्रि नमस्तुभ्यं सहस्रकरपल्लवे दि
व्यवर्णा हरिणी सुवर्णरजतस्रजे चंद्रे हिरण्मयप्रलक्ष्मीः सर्वसंपत्प्रदे शुभे केन त्वं वीक्ष्यसे देवि जगत्येतस्मा
न्येनेकशः उत्तमेभव तेते प्राप्नुवंति यथेप्सितं विष्णुवक्षस्थलावासे वहिलासार्थमच्युतः जनयत्यखिलान्लो
कान् पालयत्यरितस्त्वया त्वन्नेत्रोदंचिताभ्यां लोकाधिपाः स्वयं अथवान्ये केचित्सन्ति तिर्यङ्नरादयः गंधर्
वाप्सरसः सिद्धाः गुह्यकाः यक्षराक्षसाः भूतप्रेतपिशाचाद्याः विद्याधरास्तथा [illegible]
सिनः यतमव्याप्यगोप्यं वमात गोप्यमदोत्कटान् कोटिपापानि ववस्ता निरस्तानि च विविधानि च श्री भगवत्र
पो नो अस्माकं पापानि च जन्मकर्मलोके विद्यं स्थानेवशाप्यतं सेवानुचे तिदनेतिकल्याणग्
रामसागरे सर्वलोकस्य [illegible] त्वमेव गालीसत्कोणीसा
वीत्वा तत्र्यधातथा सहारिणी समृद्ध्या भागवी च पार्वतीमता दुर्गा सिंहसंस्थिता त्वमेव कमलेक्षणे रोहिणी

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

त्रि संपूर्णमानसः सत्यहास्मिवाक्यज्ञापकः क्रोधसमाकुलः कथं हरति दुःषात्मा जननं ज्ञानकं मम सि
द्धिम्प्रयातपिष्यामि त्वं हि नैर्थ वक्तमः इत्युक्त्वा खड्गमादायवेगात्तुरगसंनिभे तुरंगमे समारुह्य लंका
मभिमुखोपययौ तं दृष्ट्वा देवताः सर्वे विस्मयमयाविष्टमानसः मुमुचुः पुष्पवर्षाणि तस्य वै कुलशेखरः सी॥
ताहरणभूयस्त्वेन क्रोधेन ललीषि कृते वायुवेगेन महता लंकां गच्छति राजनि तदा रघुनाथवरो राम
राजीवलोचन सीतालक्ष्मणसंयुक्तः पुष्पकेन विराजितः तस्य भक्त्या सुसंहृष्टः समागम्य सादरं
भुजाभ्यां पीनवृत्ताभ्यां परिष्वज्येदमब्रवीत् कुलशेखर योगीन्द्र मम प्रिय महायशाः हतरावणस्यांते
खड्गमादाय जनकात्मजा मैथुना आगतो राजन्नेतत्त्वं स्वस्थमनो भव इत्युक्त्वा रामचंद्रोपि भक्तिपात्रं तमा
नसः श्रुत्वा कृतज्ञता किंशोयोगीनामपि दुर्लभं कुलशेखरं समादाय जगाम स्वपुरं मुदा चरित्रमेतत्कुलशे
खरस्य महानुभावस्य हरिप्रियस्य शृणोति नित्यं पठते लिखेद्यो लभेत्सुखं सोत्र परत्र चैव इति श्रीमद्भागवे
उपपुराणे उत्तरखंडे महायोगीमाहात्म्ये एकोनविंशोध्यायः १९ ॥ श्रीनारायण उवाच नमस्कृत्य वदे
हं श्रद्धार्थं मम हेहि नौ धरण्या भवतीराणी या लक्ष्मीश्चरितं मतं मे लक्ष्मीः सर्वेश्वरी पद्माकल्याणगुणशा
लिनी कृपामयी जगन्माता विष्णुवक्षःस्थलालया संसाराब्धिनिर्मग्नान्जीवानालोक्य दुःखितो
न उद्धर्तुकामा तान्सर्वान्कृपया पापपाशभ्रमा हेमापगातटे रम्ये सर्वर्ध्या विपरिप्लुते पद्माकरसमाकुले तत्र वन
राजिविराजिते हंससारससंकीर्णे चक्रवाकोपशोभिते उत्तरस्तां समत्यन्तां सर्वलोकैकसेविता चतुर्भु
जा संस्थाङ्गी पद्मा ... सहस्रमध्यतो नकुलरत्नं

©Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्री ५

मा

त्वरायुक्ता स्नातुं यमुनेवेणी वेगदर्शयंती तिमिंगले तस्थौ तस्या नभविनत त्वया यालेत मानसाः तदाश्री
रंगनाथो पि सकलात् सुहृदवे गरुडः वृन्दारण्यसहदेवेशो देवैश्च मुनिभिः सह श्रीनेत विष्वक्सेनाद्यैः कामा
श्रीभंग वपु॰ ४६ द्यैश्च योगिभिः लक्ष्मीवर पितुश्चित्रं नगामे निचुलापुरी तत्र पांड्याधराधीशः पुत्रदुःख जगन्मतिं वेयाम
भिसमाधाय हुत्वा होमं यथाविधि पत्नीं च सुपत्नी सर्वाभरणभूषितां तस्मै श्रीरंगनाथाय प्रददौ च
[illegible] सन्निधौ ततः श्रीरंगपत्नी श्रीमाहात्म्यपूजिता तमनन्ताख्यराजानं देवेन्द्र [illegible] श्रीरंगसम
नन्नाम्यसौ वेदमये शुभे रामशतपासाद मीन्वर्याजगदीश्वरः सा लक्ष्मीर्जगतां माता सर्वजीव
४६ दयापरा रंगेशं प्राप्य भर्तारं चेतनानां भविसंस्थितान् सांईशलोकपामास [illegible] तत्पदे तदाप्रा श्री
भति लोके स्मिन् जीवाः सर्वे समाहिताः श्रियाकांसाभर्तादीन् उपासंत [illegible] यः पतिं महतां न्यास
योगेन प्रयांति परमं पदं माहिष्या रंगनाथस्य पश्चिमास्य कथामिमां पठेयुः शृणुयाद्भक्त्या लिखे
द्वा तस्य पश्यति कुलवर्ये भगवतां श्रीः तिष्ठत्यनपायिनी इति श्रीमद्भार्गवेउपपुराणे उत्तरखंडे न
श्री रनारायणसंवादे महायोगी माहात्म्ये विंशाध्यायः २० ॥ नरउवाच नारायणान मस्तुभ्यं जगन्नाथ लोका
२ए त्वत्तो मया श्रुतानापुण्या कुलशेखरसत्कथा पश्चिन्याश्च कथादिव्या सर्वपापहरा शुभा येय
भवबद्धीमाज्ञां नारायणपरायणान् योगीन कथयस्व त्वं भगवन्ता दया युक्तान् नारायण उवाच
मरुद्ध्यानदृष्टिसो निचुलापुरी सर्वसंपत्समायत्रारमेवा या नरा तैर्वृता तस्यां समीपकावे
रीनदे [illegible] यावते सा नापता मनत्राभिः श्रीवत्साराः शुभेदिने रोहिण्यां कार्त्तिकेमासे वेष्ण

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

परम

चतषसंज्ञाम भाग्यशालिन्यये: त्वमेव सर्वलोकेस्मिन् त्वदन्यं नास्ति किंचन त्वमेव विदितं विद्धि दत्तु त्वयि तेऽस्मि
ते भक्तः भक्तवृंदसर्वनीत्वाह्य सत्रिषष्ठं योगं ले यानि वानिह त्वया रिले विभवैनि जगतां पतिः नेवांग्य सर्वपाणि
ध त्वात् कमलेक्षणे श्रीनरपसिंगो विदितत्वयी लवयोगत्वात् धमायेवस्वरूपेषु तेहि पंचस्वरूपिणि भूतारम
मसेदर्वनं त्वकार्यस्य हकारिणी सर्वे चेतनरत्नांच भवती ह्रिप्सी भक्तते: रंगे मस्य प्रियेदेविरुत्पार्यसदृदादिहिनां ।
श्रीवल्ली भ्रांसिजनन्नी वात्सल्यगुणसागरे एतदारभ्य लोकेस्मिन् त्वत्कृपासागरोज्जिवः तैरेभः त्वया विना
जीवाः जगन्नाथादिदंपती उपासेनो युवांगेव भावे नास्तिवत् तेषि विभौ भववेपरिवीनीभक्ताः श्रावस्तोपरमंप
दं केस्यणा चीदाणैरेवं भवत्कृपामवलोकय त्वां पायमी त्रिदशवंदितपादपद्मे पश्यास्मनाभगवतीधनह
लयद्वे श्रीविष्णुपत्नी गजलाम धीसरी श्री त्वामहं शरणागतं वसे रंवीजप है एवं स्तुत्वा ततो पंदेवीश्रम ।
स्मितमानसः श्रुत्वा स्तोत्रं पाशाय रंगसेवनमपागनान् श्रीरंगनाथ चन्दहस्ताय कौ पतनप्रभः फलं सराम्य
स्तुतिभिस्तुत्वा पूजयित्वा यथाविधि विज्ञापयामासतदा श्रीयोजन्मचिनामहः तत्काले पांड्यवंशतिलो
रामकिंसलमः रंगनाथस्य सेवार्थंगाछन्नम्राकरमहः तः दक्षस्वविल्वयो राजा रूपलावण्यकांतिभिः श्रीयं
वक्त्रश्यामाय स्वलग्नालोत्रैरलसमेः स योपवीरस्तो देवीसजिपित्वा यथाविधि कोचनं ध्यानमारोप्य ग हृदि
स्थनराधिपः सतमाप्य चिनामकत्वा कत्वा पर्यग्नि भक्तो लां महत्व ज्ञगावत्रात्याद्गुचोपसमहमा वंपा
ततः कालेन सानिध्ये यौवने समुपास्थिता श्रीरंगनाथं रमणं कामयामास पर्यग्री तमेवसंध्यायती
कीर्तयंतिच तदृचा न [illegible] नवदितस न चिंत तानि ।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्रीभा॰ पं ४७

तस्मिन्ग्रामवरे संति ब्राह्मणास्सामवेदपारगाः नारायणपराः सर्वे सर्वेशाज्ञाविधायकाः सततधर्मनिरता विशि
ष्टभगवद्भक्तिनिष्ठिताः तत्रास्य श्रीमदीराधीशं कलिकल्मषनाशनं भजन्तः सततं भक्त्या महात्मानो विजि
तेन्द्रियाः तेषां धर्मैकनिष्ठानां कस्यचित्तु महात्मनः वेदान्तविदुषो ज्ञानशीलस्य विमलात्मनः द्विजव
र्यस्य पत्नी सर्वगुणान्विता मार्गशीर्षे महेन्द्र विशाखायां शुभे लग्ने शुभेऽहनि असूत तनयं मा
लोकेशपुत्रं भव्यं गुणैर्युतं जातकर्माकरोत्तस्य पिता नारायणात्मकं श्रीयोपनमनं चैव चक्रे पंचमव
त्सरे नारायणाभिधानोसौ केशवस्याखिलात्मनः निर्हेतुककटाक्षेण सततं भक्तिपरोभवत् पश्य।
न्नसारं संसारेऽस्मिन्निति जगुः सते ईषणा निखिलास्त्यक्त्वा वीतरागो जितेन्द्रियः श्रीरंगे स्वमागमत्तान
वान्हि द्विजोत्तमः रंगमङ्गलं भक्तवत्सलं शेषशायिनं महान्तं भक्तानाराधयंस्तस्य तत्कैंकर्यपरस्सदा वृत्तिं
माधुकरीं कुर्वन् भगवद्भक्तसंयुतः भक्तांघ्रिरेणुभिर्नित्यं स्वं व्योपयन्निवसद्द्विजः ततो गोविंदभक्तो
ऽङ्घ्रिरेणुः श्रीरंगशायिनः कैंकर्याणामशेषाणां किमिदं कैंकर्यमिति विचार्य मालाकरणमिष्टं स्म
वृत्तिमिति प्रभोः निश्चित्य मनसा तस्य कृतौ चाभागसंस्थितं उद्यानं कारितं प्रोद्यत्पुष्पं श्रीमुकुटं निति
तन्नाम्नैव रंगस्य नाना वृक्षसमन्वितं आरोपयामास वृक्षान् सेकादिकर्मभिः तस्मिन्नेवोटजे कृ
त्वा तत्रैव वास सर्वदा उषःकाले समुत्थाय स्नात्वा स्नानादिकं यथा मंत्रराजं ततो जप्त्वा जगाम तुल
सीवनं कुशाग्रस्पर्शतिभीः लुनातु तुलसीं हरिवल्लभां तोतत्र मालां बहुलां कोमलां दिव्यसौरभां से
गृह्य वेदिकोमध्ये लेखित्वानंतरं मुनिः पंचकाशोकयकुलमल्लिकायाटलादिकान् केतकी

प

47

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

वांभोधिर्चंद्रमाः नत्व समस्तिरंगेशपदध्यानामृतं पुन मन्दं वर्द्धमानो गोरोदरोदनुवर्जितः देहात्मनो
र्भिन्नात्मसेषत्वे शेषशायिनः पश्यन्ध्यानमधिपत्सोर्वकुंठमतल्लजाः रंगतेत्रे हरेर्मूर्तिं तिष्ठति विद्याप्येतत्
सा नतदेशमपि विस्थापकोवैर्यामवगाहयन् नहिसान्तरं रमे श्रीरंगाभिमुखं स्थितः भगवद्भास्तां भोज
हृद्यांबुजमध्यमं ध्यायन्संकीर्तयन्नित्यं प्रणामस्वेमसेवनः होरंगेतक स्थाणुशुणानादं तन्मधोः ऋहोरा २६
त्रंगायमानो वीक्षामानाद्यपपाशिता दिव्यगांधर्वगानेन चिरं तत्प्रोतमगायकः तज्ज्ञानं मधुरं श्रुत्वा काहे॥
विरीसंभितो हकी इवीक्षितशिलाप्रासन्नपादपाश्व मधुप्रवा यत्तिराश्नेव लिरोसस्तुलं वा पयस
न्ययतां सर्वैभगवज्ज्ञानवैभवात् कमलैः ताघातु ध्यानयज्ञार्चनादिभिः नमकेलेत्सभतेमसां मलतमेक्षीत
नात्कालो ससुत्सर्स्त्रेतस्यसदाभक्तितर्नैर्भुजः तुष्टीतं मधुरैर्दिव्यैः सर्वसंपत्प्रमङ्गते श्रुत्वाश्रीरंगपर्ये।
शोहर्षोश्रव्याकुलेक्षणाः रमामुखमवेक्ष्याहतं भुजकलाघातेविहायं च पोलार्पमन्ते वदनेचंद्रपीयूष
हिनिरेशरिद्धस्त्रविद्योतकोनिमन्नरियोभिते नमस्कार्होतेनितिप्रविर्पावसंगतः स्वमापादचूडान्त
कुर्वन्नु भवंस्तदा रंगभर्तेस्सिवैलेपरं वृजशिलासर्वगे लयं जगाम लक्ष्मीशो योगीशोमुनिवाहनः
एतां कथांपेमुनिवाहनस्य महात्मनः श्रीरंगगायकस्यैयं तत्तिभूरावीतिलि[illegible]वैष्णवस्वतम
रमच्युतपदं इति श्रीमत्पद्मपुराणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महायोगीमहात्म्ये एकविंशो।
ध्याय २१ ॥ श्रीनारायणउवाच कथयिष्यामि ते भूयो विचित्रामपरां कथां महाभाग नरश्रीम
न् समाहितमनाः शृणु हेमा[illegible] नदीतीरे संगेवोलकंदसे संदत्ता मस्तत्रासीत्संडनेभः

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्री
भार्गव
४८

48

गोमाहात्म्यं नतन्नूमायावशंयातिनतेभक्तोहिनश्यति इत्युक्तःप्रिययादेवः प्रहसन्तांविलोकयन् देवि
पश्यत्वमेमायाप्रभावमतिदुस्तरं इत्युक्त्वान्तर्हितासार्थकांचिद्रूपसमुद्भवां व्याहयनर्त्तकीवेषोज्जा।
ताभवत्सुमध्यमे इतितांसंदिदेशाथसापिजज्ञे तथाभुवि देवदेवीतिविख्यातानाम्नीसर्वजनसुसंमता भ।
गोन्यासहगच्छन्तीसेवीतरंगशायिनं तत्रस्थितंतेवमंरमंगविप्रमुनिपुंगवं कान्तेयंनेगीरानामाप्यु
यंतंमनसाहरिं कुर्वन्तंवनकर्माणिकायेनवसंस्थितं दृष्ट्वाब्रवीदिदंवाक्यंभगीनीतिसावनीतवत् मुनिमे
नंस्थिरसत्वंतंजितकामंजितेन्द्रियं कंदर्पवशगाकर्त्तुंत्वंवाहंवाब्रवीषिमे इत्युक्ताभगीनीज्येष्ठाश्रेयसे
त्ताशामहात्मनः मनोहर्तुनिरंभापिमुनिमेनंदृढव्रतं अहंतुकिंपुमस्त्ववाक्यंकरोषिविशालाकृतिंप
दित्वंमोहयस्येनंतवदास्यंगताह्यहं ततोब्रवीद्देवदेवीभगीनीदेवनोदिता अहमेनंमोहयिष्येनाचेद्दा
सीभवामिते अन्योन्यमेवंशपथंकृत्वात्यक्त्वाखिलंजनान् उपायंसाविचिंत्येमंविसृज्यप्रेरणादि
कं धृत्वाश्वेतोर्द्धपुंड्रंचतुलसीमस्तमालिका काषायवासिनीविप्रनामसंकीर्त्तनेरता मुनेरू
तिकमागम्यययाचेयदपक्ष्मयोः नाहष्टादुःखितानारीनांकुलंगोत्रंचजन्मच एष्यामिवेदितंसर्वंत
पाकपटवेषया अश्वास्यकृपयातारंतुलसीवनसेचने करणेवालवालानांसविवेशमहामुनिः शुश्रू
षमाणासानित्यंस्वांतानुहरणादिभिः भुंजाभुक्तशेषान्नेसेवयामासवत्सरं ततोतिदुःखितानाम
तामेघाशामुनिपुंगवे पुनर्गत्वात्वकंगेहंविवेशान्नावलज्जिता नदारंगेश्वरोदेवःस्वमेतामव

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

नागपुन्नागमल्लीकुंदादिकान्बहून् पुष्पाण्यानिवहंल्लूत्वामंत्रराजमनुस्मरन् चकारमालिका
रम्यांतुलसीपुष्पसंयुतां तांपेटिकायांनिक्षिप्यरंगेशस्यांतिकंगतः परिक्रम्यप्रणम्याथसंस्तुत्य
तमेभिःस्तवैः नानावर्णविचित्राद्यामालिकाःसुसमाहिताः तस्मैसमर्पयामाससर्वांगपरिशो रा
भिताः दामोदरंपुनर्नत्वापरमानंदपूरितः निर्जगामहरेस्तस्मान्मंदिराद्द्विजपुंगवः साधुकर्मामि
हात्माश्रीवैष्णवगृहेषुच ...संगत्यनिपतः प्रविश्यचेश्चास्वमाश्रमं तदंतेहरयेभक्त्यानिवे
दयपरमात्मने भक्तोच्छिष्टंतुभुंजेथविष्णौसंन्यस्तमानसः दिनशेषंचतुलसीसेवनादिशुभकर्मभि
र्नीत्वासायंतनींसंध्यामुपास्याथाटनंगतः हरिपादांबुजध्यानात्सर्वरात्रव्यपानयत् एवंप्रति
दिनंविप्रोवर्तयन्योगिशेखरः कर्मणामनसावाचातत्कैंकर्यपरंतः सदाविधीयमानोऽत्रभिक्षा
ग्गन्निराकुर्वन्मधुद्विषः कैंकर्यभोगाननुभवंकुर्वंतस्थौसमाहितः कुर्वत्येवंमुनौनित्यपरिचर्यां
महात्मनि श्रीरंगशायिभगवान्संतुष्टस्तस्यसेवया कथयामाससकलान्वैराग्यादिगुणा
न्मुनेः गुणशालानकमलान्वाविस्मयंपरमंगता ईदृशस्यापिभोगेषुमलिवेत्तेनवावकिं इतिपद्म
प्रभर्तारंतामाहजगतांपतिः एतादृशस्यभक्तस्यमदीयस्यमहामुनेः लेशमात्रोपिनास्तेनविषयेषु
मनोरथः अहंकरोमिपश्चाचेष्टितयाभिरतंनुमं भवेदेवनसंदेहोमायाममदुरत्यया तद्वाक्यमिंदिरां
कर्ण्यमाक्षिनानपंकजा तमवाचविनोदार्थं[illegible] नवमायानि

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

त्वत्सल दुस्तरंतवमायाध्वांतंतैरुस्तोडपेठिव समर्थीयोगीनःकेस्युर्जितकामाश्चयोयिवा त्वदंघ्रिनाव
भार्गव मारुह्यनरएवत्वदाश्रिताः एवंत्वदाश्रितंदेवरक्षस्वाखिलरक्षक ईतिब्रुवंत्यांपश्चात्यामवोचज्जगदीश्वरः
मयाकृतमिदंसर्वंलीलार्थमसितेक्षणे मद्भक्तिभोगामद्भक्तोएनंपापंनगच्छति अस्माद्दुःखान्मोचयामिमुधि
४२ मध्येयमस्त्रियः एवमुक्त्वारथंगेशोविभिद्यणासमर्पितं सुवर्णंचघटंक्षेप्यमादायवहुरूपघटक नाशिकायां
गत्वंप्राप्यदत्तंतस्यैवहस्ततथा मुनिमर्यंतरंतस्याःप्रस्थाप्यांतःपुरंततः स्वधामपरमंहृष्टोजगामभगवान्हरिः २६
अथराज्ञोव्यतीतायोज्ञातरराध्यकाहरेः सोप्यवरमुपागम्यजातवृद्धमयंवरं पात्रंत्वहत्वंज्ञात्वाराज्ञेसर्वैन्यवे
48 दयत् राजाप्युपायैर्वहुभिर्ध्यातोवरोपात्रकं सोयमारोपयामासश्रीभक्तोविष्णुर्जोभिधे अथराज्ञियथान्या
यंतदंडयितुमुद्यते रंगेश्वरोवासुदेवःपुरुषःपुरुषोत्तमः नीलाभ्रश्रीतिरस्कारकोमलश्यामविग्रहः निरस्तध
वलांभोजपत्रायतसुलोचनः कोस्तुकंपीनावमानघोग्यतेनोपविराजितः चंपाभ्राभापरिभवचारुहृज्जांवुनदप्र
49 भः विकसद्वक्त्रपाथोजःसोभावत्यारुणांवुजः श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कःचंदनस्रग्विराजितः किरीटहारकटका
केकरांगदैर्विराजितः शंखचक्रगदापद्मशार्ङ्गमुख्यायुधशोभितः प्रादुर्भूतोऽथराजानमुवाचजगतांपतिः मद्भ
क्तोपंमहाभागसंप्रत्योऽहंयथाद्विजः एतस्यार्थमुपादत्तपात्रंवारद्वयंनिशि तस्मात्तस्मैप्रदत्तास्तांपुण्यपा
त्रमनुत्तमं संप्रत्ययामुपविष्टंतेमस्त्रियंमामिवानिशं इत्युक्त्वानमुपस्पृश्यकरांभोजेनयोगिनं विवशाहृ
दयंतस्यसहलीलायुधःप्रभुः ततःसराजायोगींद्रमारोप्यशिविकांतरे स्वयंभुजाभ्यांसंधार्यतत्र्यंचोघपुर
३ स्कृतः पुष्पवृष्ट्योपविष्टानत्वाचयोगिन ततःसयोगीहर्षेणश्रीरंगेसंप्रापितं महात्म्यस्यनिमि
परि

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

वीत्युक्तः तवप्रतिज्ञासफलाभविष्यतिनसंशयः ऋषेोत्थापनिशायांमासंतुषशभवर्णादिकं निकुंतमयाहाहु
नस्खलेकृत्वास्वकोतनं तदावर्षशतिपर्जन्येपर्णशालांगतोनघः ऋस्वस्थमलेसंतस्थौ तत्समागमकांक्षिणी ततोदि
शोनसोदेवाद्दुस्थायद्वारसंस्थितः क्लिष्टोवृष्ट्यावृदेस्मोऽद्भिस्तिमिरेणसुसंवृतः ईदृशोत्स्वस्त्यमुलक्ष्मीस्त्रिपंचवा।
वैरागपिडितां निजापङ्कजपयापर्णशालांतांमुनिपुंगवः ततःसातस्यपादाब्जोलातर्पतिकरांबुजे रामतेनम
निनादेवाञ्जलितनेजसा इतिश्रीमद्भार्गवेउपपुराणेनरनारायणसंवादेमहायोगीमहात्म्ये द्वाविंशोध्यायः
२२ अथतंमुनिमादायगहंगत्वासितेक्षणा भागिन्येकथयामासतत्सर्वंहर्षितागति तन्मातासहमानासाथ
नंमेदेहिभ्रसुरे नोचिन्तितेगृहेभवनादद्येवत्सरितंममः एवमुक्तास्तयाविप्रोनिर्गत्यवहुनिश्चसन् वहिः
स्तत्रवेदिकामध्येतस्थोदीनमनानिशि तस्मिन्कालेजगन्नाथोरंगेशोभक्तवत्सलः जहासुसुंदरींवीक्ष्यजगतांज
ननिप्रियां साहृष्टाहसितंतस्यपप्रच्छकमलालया किमर्थंकुरुषेहास्यंप्रच्छतिभवसोवदन् भक्तोद्भुतेनमंड
कोवीतरागोजितेन्द्रियः ईदृशःनीगणिकासक्तोममायावशंगतः वेश्यागारवहिर्वेदिमध्येतिष्ठतिसोमुनिः
तेहृष्टाहसितोस्म्यायपश्यत्वममपिमत्प्रियं इत्युक्तातेनभक्तोसाहृद्धतेनविरहातुरं कृपालयाजगन्मातांज्ञा
जलीश्चहकेशवं नित्यंत्वत्कर्मकुर्वन्तंईदृशंविजितेन्द्रियं एकांतिनंवीतरागंभक्तंदास्येकभोगिनं ईदृशां
करुणाध्येत्वमकरोःकामुकंकथं पुरोक्तवन्यालीलार्थंममवाक्येनसुंदर ईदृशकामुकंकर्तुंनार्हसित्व

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

र्थं ॥भिहचांतेपरंपदं ललाभनतत्रवक्ष्याभिम्भशृणुष्वैकमनानरथ चौपुरीतिविख्यातायांउदेशेजनोहरे दि
व्यासर्गोपमाख्यायुराणापिमयावनी तस्यांवसति लक्ष्मीशोसर्वदेवर्षिसेवितः न्यग्रोधयत्रराणपीति
मुक्तिदःसर्वदेहिनां भूसुरासंतितत्रज्ञाताःशतशोथसहस्रशः वेदवेदांगविदुषःसर्वशास्त्रविशारदः दिव्यज्ञा
भार्गव नोपपन्नास्तुयज्ञानोविमलाशयाः तेषामग्रेसरःकश्चियोगविद्याविशारदः सर्वागमज्ञःशांतात्मा
५० विहंभोभक्तोजितेंद्रिय मुनिनाथइतिख्यातोहरोसंन्यसमानसः तस्यपत्नीसमभवत्गहत्मांभो
ज्ञपिमयः ज्येष्ठमासिस्वातिनक्षत्रेमिथुनेचशुभेदिनेविष्णुचितोमहायोगीमटनाथइतिस्मृतः
सतमाराधयन्विष्णुंसदानन्याशयोजकः धूपदीपैश्चनैवेद्यैर्नित्यगंधैःजदक्षतैः चंदनैःसङ्कुसंमार्ज
50 विशोधनविलेपनैः वहुभिर्दीपिकाभिश्चकलशैस्तीर्थपूरितैः स्वहस्तेनाहृतसुमनःतुलसीमालिकादि
भिःचतुर्विधैरलंकारैःनृत्यगीतोपाहितैर्वरैः सर्वर्तुकुसुमैर्वल्लैःपरितस्तुलसीकुसुमैःसंयुक्तेचित्रमारोमक
त्वातडुक्षसेचनैःविचित्रमालाकरणैर्दीर्घकारसेवक्तुवेष्टितैःस्तथा श्रीवैष्णवानापूजाभिःसर्वकालसमाहि
तः नियमहान्करणानांचसेवेवृष्णीयतेःपरं इतिमत्वामटनाथःकारेणावहुचेष्टितैः कैंकर्यामनिसंकुर्वन्सक्तो
त्रैवर्णिकोमहान् शेषशेषित्वविज्ञानभगवद्दास्यजीवनः उपायोयेपरूपेणसमाश्रितस्त्रियः कालेभवंदि
पन्नपतिं तस्मिन्न्यस्तभरःश्रीशेतन्यादन्यसमानसः निर्भरोनिर्भयोह्यात्मभरोदटनिश्चयःकालमेवंक्षि
पन्विष्णुपरिचर्यापरायणः यदृच्छालाभसंतुष्टस्तस्थौ विवरागतरसीः तस्मिन्कालेयांत्युराजा
मधुरांपारपाथन् धर्मज्ञलज्जिज्ञासुःततत्रानमेवयनस्थितः नदाकस्मिन्दिसमयो नीर्थयात्राप
CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham
ल

स्तुत्वाईश्वरं जगन्नाथपतिं मयाद्य कृष्णकर्मेदं कारयित्वा कृपांबुधे लीलाभुवनकर्त्तेत्वं किंलीलामनुभ
पसे इत्युक्ते भक्तवर्य्योगे सरंगेशो धराधरः करुणालोकनैः सोऽपि वीक्ष्योवाच सस्मितमिदं योगिन्मह्य
स्य भोगार्थं चरित्रमिदमुत्तमं कृतमस्य स्वभेयहृज्ञोपी विहरणादिकं न हत्यविज्ञेयपरंमन्त्र एव नतापटता
मपि कलौ ब्रह्मणां मुक्तिदायकं स्यान्न संशयः भमनाभव हे वृक्षेन त्वत्तालेन दिनोदने तुलसीवनमा
लानां कैंकर्य्यशालिनां त्वमितः यदभीष्टं तवास्त्येतत् कृष्णीवृद्दामिने तदा केशरंगनाथस्य श्रुत्वा हर्षसम
न्वितः भक्तांघ्रिरेणुरित्याख्यां ससंकुरुष्वमेशमे ब्रह्मीन्नाप्ति वरं स्वामिन् ईदमेवपरं वरं तथेसा हसदे
वोपि न नोयोगीवरोमशी भक्तांघ्रिरेणुरित्याख्यमुत्यर्थप्रतिपादकौ प्रावोधक श्रीमान्मारोसिषवं थाव
मतवचैः कृत्वा रंगेशयानाथस्तु मर्य्यादसद्वर्ववत् तुलसीपुष्पमालाभिः कुर्वन् कैंकर्य्यमन्वहं न।
स्यैतन्नमालभाजोनन्ज्ञानानंदमानसः श्रीभक्तपादसरसीरुहरेणुनाम्नः श्रीरंगनाथपदपद्मनि
केतनस्य श्रीमत्कथां पठति यः शृणुते परं न श्रीवल्लभस्य निलयं स लभेद्ध्रुवं च इति श्रीमद्भागवतउ
पपुराणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महात्म्ये श्रीमहात्म्ये त्रयोविंशोऽध्यायः २३ श्रीनर उवाच संश्रुता मे महा।
भाग मयाद्भुत्त्यकथाशुभाः विष्णो भक्तांघ्रिरेणोश्च महापापौघनाशिनी भूयः कथय देवेश परमव्योमवासिनां श्र
वतां स्वकथाद्दिव्याः श्रवणाद्देवकोऽक्षराः श्रीभिः सुः सदाश्च सर्वेषां सम्यत्कलुषापहाः श्रीनारायण उवाच १११
विष्णुचित्त इति ख्यातो [illegible] ः कृपयातुलमैश्व

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

रोगहतववः प्रभुः अलंख्यभुक्तं शोचसिनिक्षियोन्नतो रणो परं तर्हि ॥ श्रुत्वा मुनिगणाश्चर्यं द्विजोऽयं हरिपादहस्तता
न श्रुत्वा पुत्रपथ्यकं इति सर्वे प्रदेशेभुधी पप्रच्छा सतार्थिकः तत्कृत्वा भ्रसुराः सर्वे वेदवेदांतवेदिनः आगतानां पुरा ॥
शतशोऽथ सहस्रशः तत्र राजसभां प्राप्य राज्ञा ते प्रतिपूजिताः वादं चक्रुस्तदान्योन्यं भिन्ना मतैः स्वकैः स्वकैः एवं
भाग॰मा॰क॰ बहुविधं वादं कृत्वा द्विजाः प्रास्त्रोणान्तमे इदमेव परं तत्त्वमिति सम्यक् न च निर्णितं राजा संशयमापन्नः प्रोवाच कुलमा
५ ५१ नसः इति श्रीमद्भागवते उपपुराणे उत्तरखंडे नारायणसंवादे माहात्म्ये चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥
तत्पाप निपुणो धीशो वटपत्रशयो हरिः विष्णुर्विनेयो गिर्मध्यसदा च परात्परः सनत्कुमार उवाच कृपया विलासार्थं जगत्पतिं ॥
पांड्याराजसभां गत्वा जित्वा ब्राह्मणपुंगवान् शुल्कं द्विजसमहत्यनरत्नप्रकाशय स्वमुक्तेरमानायेशापलहंतो द्वे ॥
५ लिः तस्मे विज्ञापयामास स्वमनोऽभीप्सितं द्विजः वत्स श्रमार्जनं वा किं जलाहरणमेव च मालिकाहरणं किं वा शिखि
कावाहनं किं हि वा छत्रातपत्रव्यजनधारणं वा किमिच्छसि दीपिकवहनं वा मे किमद्यदिशसि प्रभो नगरे दश
शद्वंसाज्ञोराज्ञो दूरे भ्रमणिनां नमोऽद्य पंचिहा पाहं कथं गच्छेन्नृपालयं तत्रैकं कार्यं विना तत्र निमे संवाकथं वसेत् च
नामकिंतं नेमसत्तावादयिष्यकं पवरः तत्रैकं कार्यं विना नान्यं तन्निमित्तं धरप्रभो श्रीभगवानुवाच आगमां श्चापितः
स्वाशिदाद्या मितवत्सुरज्ञ यं च दाक्षिणात्ये लव्ह्लकजोनरे अद्य चागच्छत्वरितं पांड्यराजसभां प्रति अहमप्य
३ नुपास्यैतां वत्स प्रतियद्यैर्वर्गाः श्वश्रूलैर्देवेशे सत्तुष्टहृदयो द्विजः ॐमित्याव नम्य देवेशं ड्राय योऽनुपुरां पुरीं मध्येगतां
५ वंतीतीर्थ्या प्रविश्य मधुरां पुरीं पांड्यराजसभां विद्वज्जनकोलाहलान्वितां प्रविश्य महायोगिनिः शंके नात्वरात्मना
तेदहशुर्महाराजा दिव्यतेजोविराजितं ऊर्ध्वपुंड्रलसत्कायं हस्तपुंड्रगणशोभितं पेश्युवक्षोविशालाक्ष्यं दीर्घे ॥

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

रोमहर्षात् तत्पुरीं प्राप्य राज्ञानंदस्पर्शोतिपिपूर्वकं राजापि तं नमस्कृत्य समभ्यर्च्य यथाविधि विशेषार्घोसि
चेद्बहितत्वेसमुदाहृतः तद्वाक्यं नयते श्रुत्वा संचिंत्य पसभस्वरः निश्चितार्थं समालोक्य विदद्भिः प्राह भूपतिं प
पतिनाथ भिमासे वर्षाकालार्थमात्मवित् निशार्थ प्रयतेताहायंतं तं वयसानरः व्यर्थकार्थं च विज्ञाता तन्मे मे हे वसु
कोये यत्तु नत्र बुद्धिमान् लोके इत्युवाच द्विजः सत्तमः तच्छ्रुत्वा वचनं राजा प्रजपित्वा विसर्ज्य तं पुरोहितं समा
हूय सर्वं सु द्विजभावणं यत्नोहं परलोकार्थं मयं लोकस्य शाश्वतः साध्यं तं साधुयिष्यामि पदं ब्रूतां द्विजो
त्तमे गुरुर्मो हितकामस्त्वमत्रामुत्र पुरोहितः तमुपायं विनिश्चित्य ब्रूहि मे द्विजपुंगव एवमुक्तस्तदा राज्ञा
प्रत्युवाच पुरोहितः राजन्निश्चयं मनीषोत्कालेस्मिन्नचिता खलु ईदृजन्मेव तांपुंसा अचिताद्दृशी मतिः वेदां
तविज्ञानविद्वद्भिरुपास्यं परमं विभुं देवं तं समुपाश्रित्य मुक्तिं व्रजत दूर्लभां तं राजा पुनरप्याह नमस्कृत्य
कृतांजलिः वेदांतविद्भिर्भूप कः को वेद्यो वेदमूर्धभिः परापरेशः को देवः पुराणपुरुषोत्तमः कस्य चक्रे वाधि
लासेन ब्रह्मांडानि भ्रमंति हि विधिरुद्रार्कचंद्रेंद्रवह्निकालानिलादयः समस्तनिर्जरा यस्य कस्याज्ञाव
र्त्तिनः परतत्त्वार्थवान् कोस्ति को महान्नित्य ईश्वरः यमाश्रित्य न सीदंति तं विनिरुद्ध्य मे वद तच्छ्रु।
त्वोवाच भूदेवः समालोच्य पुनः पुनः एतत्स्वभावसंयुक्तो विष्णुर्भवत्यसंशयः स एव परमं तत्त्वमात्मा [illegible] जग
तां पतिः केचिद्वदंति तत्पुत्रपौत्रयोस्मात्तिकं परं तस्मात्तद्रूप [illegible] रुतेदांतविद्भिः [illegible]
तैः सर्वैर्यत्नसंनिश्चितं भवेत् न तत्वं समपाश्रित्य माक [illegible] उपाधिं [illegible] तदा [illegible] कृपया तु लभेश्च

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

रमापतेः इति हृष्टो बोभूयेते नेति चिंतयंतं निराशितं मंगलाशासनं तस्य कर्तुमुद्युक्तवान्मुनिः गजच्छंटेसमायुक्तता
लान्कोलाहलान्वितः सामगानस्वरोदस्तुवाचानंदसंप्लुतः सुमंगलमंगलमस्त्विरापतेसुमंगलंमंगलमच्युतायते सुमं
गलंमंगलमनंतमूर्तये सुमंगलंमंगलमस्त्वनाभते सुमंगलंश्रीनिलयोरुवक्षसे सुमंगलंपद्मभवादिसेविने सु
भार्ग॰ मंगलंपद्मजगन्निवासिने सुमंगलंचास्त्विहमुक्तिदायिने चारुहस्तपल्लवाहुदंडयोः सुमंगलंमंगलमादिपूरुषे बाला
५२ र्ककोटिप्रतिमायते विभो चक्रायदैत्येंद्रविनाशहेतवे संख्यायकोटिंदुसमानतेजसे शार्ङ्गपराणेज्वलदिव्यरूपिणे स्व
ड्गायविद्यामयविग्रहायते सुमंगलंमंगलमस्तुतेविभो तवाङ्घ्रयोस्त्वप्रतिमःशोधयशोधितु सर्वधनिबोधनाय पन्नो
गलानांचसुमंगलंचास्तुनः पुनर्मंगलमस्तुसं तते एवंकृत्वाहरेर्नीनीमंगलाशासनंमुदा दिव्यप्रबंधान् देवापदा
उ पदानसंयमीश्वरः तेन श्रीरमानाथः कृपयावीक्ष्यतंमुनिं तस्यहृत्कोरिकाभध्यप्रविवेशाश्रितवत्सलः ततःसंप्रतितो
राज्ञावस्तुभिर्वस्तुभिर्भृशैः तमनुज्ञाप्य राजानं स्वांपुरींप्रययौद्रुतं कृत्वायोरंजनंसर्वंभक्तनायस्वैभवं पुरीममं
52 गलांकृत्वानत्वायत्सेविनुयया श्रद्युकृतैःपौरजनैः प्रभुतंतस्यपूजाविधिप्रविशेसपुरीं श्रीमाताजया तेन योगी
राट् वटपत्रशयानस्यदेवदेवस्यशार्ङ्गिणः मंदिरंप्राप्यमोनीशः प्रणम्यहरिंभक्तियं तद्वनेतत्रहरितं
समभ्यच्यामुनितथा ततैकंकर्यरतोभक्तांतेमेवाराधयस्थितः इतिश्रीमद्भार्गवेउपपुराणेउत्तरखंडेनरना
रायणसंवादेमत्तायोगिमहात्मे पंचविंशोध्यायः २५ ॥ एवंकैंकर्यरतोविहमुचित्तोहरिप्रियःकृत
कृत्योपिसततमिंद्रियाणांकृतार्थतां संचिंत्यकमलाभर्तुःकर्मणानन्यगामिना कृतार्थोपितमारब्धः
कराणानिस्वकानिम तुलसीनंदनवनंगत्वाप्रवैयथाकृति दृढमावासंकुर्वन् कल्याणिचनयेवसः
CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

वाहुं लसत्वदं पराँचंद्राननं चाहश्रीवत्सतत्युं शोभितं शंखचक्रांकितभुजं सुकपोलसुचास्मितं तुलसीनलिना
सारगामलिकालग्नकंधरं जितारुंसंसजितक्रोधं यमादिगुणसंयुतं हृत्पंकजस्थभगवत्पादपद्मार्पिताशयं ह
षें वेशसहस्रोत्थायेसपुरोधाः समाहितः अत्युद्यमप्रणामायाथनिवेश्याथासनेशुभे प्रजपामासविधिवद्राजा।
परमहर्षितः नेरह्मा हर्समा नास्तिवेदशास्त्रविचक्षणाः तत्रस्थाभस्मराःसर्वेतदर्षपपराख्यिताः ततःप्रणम्यते।
राजाः कृतांजलिपुटं मुदा शेवाचतत्वजिज्ञासुरलत्वं सपुरोहितः भक्तवत्सलयोगीशनिगमार्थविदांवर त्रि
मुर्देवमुकोदेवः परं तत्वं वदस्वमे नत्छ्रुत्वाथ हमुधिन्नोपिश्रीधरं जगतांपतिं हृत्पंकजस्थंसंध्यार्प्रसाह तत्स्वरूप
यावचः नारायणापरंवृह्मतत्वं नारायणापरं नारायणापरोध्याताध्याननारायणापरं सर्वशेषिसर्वचपुःसा।
वेत्तः सर्वगोव्ययः लक्ष्मीपतिरनाद्यंतशालनपुरुषोत्तम सश्वयरमंतत्वं सत्यंसत्यं नसंशय नारायणात्परंदेवं
नास्तिनास्तिनृपर्छिजः दृढंसत्यमिदंसत्यसत्यमेववदाम्यहं श्वमुक्तोविहमुधिनेहेमरुत्कंमहत्तरं पपातशिःस्त्री
रस्तस्यपुष्पवृष्टिन्यणातच्च नेदुर्दुंदुभयश्चापिनृत्यंत्याप्सरस्त्रियः तदायहंषेराजेंद्रःपरमाल्हादनिर्भरः
तत्पादपद्मयोरासुदेवोन्नेपथानेसः संस्तुत्यस्तुतिभिर्भव्यैरलेकान्महोज्वलैः अथपरोमुर्वश्लगंधसलड्रा
लिकाभिर्मुनिश्वरं श्रीषवाह्यमारुनागमारोप्यादाभूषणेः पुरीपर्यायपामासचतुरंगवलैसह नदासर्वे।
श्वरोविष्णुःकोटिकंदर्पसुंदरः श्रीयांसहसमारूढपत्रगेंद्रत्रयीतनुं यद्यमूर्तिभवेदादिग्रमुखेत्रायिभिर्यु
तः जगामसथुरांदिव्यांसर्वमंगलशोभितां नेकुकुमसःसहमारराजस्कंधगतेमुनिं शेवदृष्यास्यवेयस्वंभवस्य

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

गृहीत्वाशाचपुत्रिकां पुष्पोपपरमश्रीतापद्माभांपद्मलोचनां गोदाभिधानंकृतवान्तस्याःप्रितमनाःपिता सा।
५३ पितृसंवर्धिताकालेदिव्यसौंदर्यसंयुता शोभितास्याधिगुणैर्युक्तायौवनारंभवेगृहा पितृवक्तं ततं कृष्णगुणान्भ
भार्गव इकराम्तवहून् गायंतितज्ज्ञात्वांतत्स्थेपरिस्थिता तातेनसावनंगताताल्लक्षणापुष्पोपनेकशःनानाविधैःप्रसूनैःसैः
पूजयत्यनिसंहरिं पित्राथायागोसकत्यस्यपद्माथंमालिकाकृता तस्मैसमर्प्ययोयाग्रासहरयेवनमालिने एवं
कालेचिरंविप्रोमालिकाभुक्तमालिकाः समर्पयत्नविज्ञायसंतस्थाहरयेप्रभु नि तदाकदाचिद्दृष्टमिल्यैतज्जोलंकृत
दर्पणे प्रतिच्छायांदर्शयंतीहरीसा तां ज्ञां मुनिः कंथ्धारयसेपुत्रिमालिकाःश्रीधरोचिताः इत्युक्त्वान्याःस्रजः
कृत्वादेवेशायसमर्प्ययत् अभुक्तोपागोदायाःस्त्राःअतोमधुसूदनः पित्रत्प्रहसंस्वोपयाचेविप्रपुंगवं त्वत्सुता।
53 भुक्तसेषाःस्त्रामालिकाश्चदेहिनः इत्येवंयाचमानंतंप्रणम्याश्चर्यमानसः ताःपुष्पमालाःतांपुत्रींचार्पयत्प्रभवे
मुदा वेदस्तुतस्पृहद्दयोमालांस्तांशिरसावहन् अद्भुतमेवलोकन्याभिर्मांकालेनमत्प्रियां नावतिष्ठःततोगेहेक
न्याश्चर्यासंभवा इतिबुद्धितिसर्वेशंप्रणम्यानंदनिर्भरः सहपुत्र्याथयोगेहंस्वकीयंप्रयोगास्ततः ततःकदाचित्
गोदानारायणपरायणा तत्कथाश्रवणासक्तातत्याद्न्यस्तमानसा पितरंतंसमासाद्यप्रणिपत्येदमब्रवीत्
श्रीवत्सतातःसत्यतत्त्वदेवदेवस्यात्मांगिरीशोः सुलभाश्चकिंदृशोलोकेश्योसर्वाधिकारिणां तेषुप्रसिद्धानाचक्ष्व
कृष्णाभिरूपेत्रसोरव्यसन् येषांस्वनाम्ना मात्रेणाश्रीकेनमत्सदेहिनः एवंतायाप्रस्नौतीहरूपमस्तद्धैवानपिता प्रश
श्यवस्तुभिर्वाक्यजगदेवंवचःसुता दिव्यगत्स्वतमलोकेस्थचाष्टमहमनुत्तमे श्रीरंगमेवप्रवक्ष्याम्यष्टोत्तरशतान्यक्षरा।
यकं इतिश्रीभविष्योत्तरपुराणेश्रीनारायणस्वाद्वेमाहात्म्येगोदामहात्म्येषड्विंशोध्यायः २६

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

आलवालानि मे देवि पुष्करिण्याः पुष्पमालावनं च वनं संरक्षयन्म तस्यो भूयपुत्रमिव संततं ततः खनित्र
मादाय तुलसीमूलमन्तरे खनति तिति देवेन्द्र विश्वमुचितेन महात्मने पावादेयं सर्व फालतया
शुभलग्ने शुभेऽहनि तुलसीमूलमेदिन्याम वृष्यतशुभावहा बाला भक्ष्य राजापरा चंद्रे
खवरोदि दृष्ट्वा मरकतश्यामा दिव्यलक्षणलक्षितां गृहीत्वा संपरिष्वज्य कयमस्याः कथं भवं इति चिंतापरो
सीतरामा हाशरीरिणी अस्याः समुद्भवं वेदेत्य भूयोगोस्वरस्वरः सत्यो जलसमं गोत्र विष्णुनानादेनः सा
मुह्यत् कामस्यां भामे वाराहे वपुराश्रितः महार्णवं प्रविश्याथ धरामुद्धृत्य मधरः रामसतया देव्या नवनेश्र
हमेः सती नवेष्टः केन रत्नलोकेयज्ञाकाकनमप्रिया वदस्व देवदेवेशगुह्याद्गुह्यतमं तिमं तच्छ्रुत्वा भग
वानाहप्रियामालिंग्य संभ्रमात् शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रहस्यमिदमुत्तमं भक्तो नेनयराद्देवी मम शम
स्मा हिताः सन्नवयज्ञोमे प्रीतिः सर्वेषां जगदनुत्तम सुमनः यज्ञायरतां मम मुक्तिर्नेनकारिणा सर्वामिहा
नामदत्वा शरदेवान्यं वेयदं तच्छ्रुत्वा भगवद्वाक्यं देवी हरिवल्लभा अस्तुनेमालिकां पद्मोकरिष्याम्याय ते
श्रीयो कीर्तनेन च करिष्यामि तस्ये वगुणाकमेणा इति संचित्यमनसा तपोयोगे चरेस्वरे विष्णुभानगन्मा
ताज्ञे सीतायथापुरा कृपयायोषयस्वेनापुष्पिकांगुणमालिनी स्यानं चयाप्त... व्याप्रासने सर्वसिद्धि
मान् तच्छ्रुत्वाकाशवचनं प्रहृष्टो पृष्टजसत्तमः गहमागतमोयोयें प्रदेरोपु निकां भुंभो प्रोवत्वनत्याव तानं

बलस्त्वरायशोः गोविंदोयोगीभिर्ध्येयः संस्थितः कालिधेनुर्देशो वर्द्धनगिरिवरे गोपवेषो हरिः परः तारयत्यखिलान्व
भार्गव त्यीन्भवाब्धेः स्वसेवया भवब्धिस्मितान्नृणां भवच्छेभक्तलोचनः कलौनृहरण श्रीमान्रक्षयत्यखिलान्जनान्न
५४ गोमंतपर्वते स्मानीवननिर्झरशोभिते सदास्ते भगवान्शौरिर्विकसत्कंजलोचनः हरिर्वा मेहापुण्यकलौच हरण
बरे भक्तौर्दनोस्ते सततेजगत्यतिहृयास्यते सितासितेमहानद्यावभतापत्रसंगते तस्मिन्प्रयागेमहति
क्षेत्रेपरमपावने उमाधवार्धेविंदरो माधवः सेवितः सदाः दर्शनात्सर्वलोकेभ्यो ददातिपरमंपदं गयायांतु
पवित्रायां सर्वलोकाधिवोमहान् गदाधराह्वयः श्रीमानास्तेसर्वफलप्रदः क्षेत्रोत्तमेमहापुण्ये गंगासागरसंगमे
54 विश्वजगत्पतिस्सर्वैः सेव्यते योगिभिर्वरैः विचित्रकूटैर्बहुभिर्हृन्नैः परिशोभिते नानामृगगणाकीर्णेनानाक
नलशोभिते चित्रकूटेमहाशैलेराघवसहलक्ष्मणः श्रितामयप्रदः शत्रुभयदाताजगत्पतिः सीतयाक्रीडतेशा
र्दैवाल्मीक्याद्यैर्निषेवितः नैमिषाख्येमहानानेदोरक्षसमृद्धः सनोगणैः उपासितोमुनिवरैर्बहुभिर्भक्तिशालिभिः प्र
भसेभास्करक्षेत्रे देवब्रह्मर्षिसेविते विश्वरूपाधिवतेविश्वकृद्विश्वभावनः श्रीकूर्मश्रीकरपुण्यंसरोवरविराजितं
प्रख्यातंश्रीकारः श्रीमत्कूर्मरूपधरोव्ययः नीलाद्रौमहतिक्षेत्रेसर्वलोकैकपावने देवर्षिगणगांधर्वयक्षकिन्नर
सेविते बलभद्रसुभद्राभ्यां भगवान्पुरुषोत्तमः सेवयात्वजंसादस्यपतितानामपिप्रभुः ददन्मुक्तिदयासिंधुः श्री
मान्नित्यपावनः निवसत्यखिलात्मेशः सर्वलोकैकनायकः सिंहव्याघ्रगजाकीर्णोपुरपर्वतेपरशोभिते सिं
हाद्रौश्रीमहासिंहः सुपर्वदेवतागणैः तुलसीकाननेरम्ये दिव्यगंधमनोहरे नम्मागदिनविख्यातो भगवान्क
मलेक्षणः कृतौचेत... भक्तिमुक्तिप्रदो

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

श्रीभगवानुवाच: श्रीवैकुंठेमहालोकेवासुदेवसनातनः मुक्तैश्चेश्वरमंशोपासकैरात्मवेदिभिः सारूप्यधारिभिर्मुनिभिःसेवित
स्संस्थितःसदा श्रीमोदलोकेपरमेतद्धामेकर्मणास्थितः प्रमोदाख्येनिवसतिप्रद्युम्नोभक्तवत्सलः सामोदंपरमेस्ताकेनिरुद्धः श्रि
तवत्सलः सदातिष्ठतिसङ्कर्षणोरानंदमयविग्रहः सत्यलोकेमहाविष्णुःसर्वलोकशिरोमणिः द्वादशाक्षरमंत्रज्ञैःसेव्यतेसुसे
१६ त्रमे पद्मासोभ्राजतेलक्ष्म्यासूर्यमंडलमंदिरे श्वेतद्वीपेनित्यमुक्तैःसूरिभिःपरिसेवितः दुग्धाब्धीमध्यभागोऽस्पयने।
भोगमंडपे शेषशायीस्ति भगवानशेतेविष्णुःसनातनः श्वेतद्वीपेहरिःश्रीमान्तारकब्रह्मसंस्थितः देवर्षिनारदाद्यैःसन
तैवंदनमुख्यैः स्तूयतेनमकाद्यैश्चदेवैर्वृत्यभयादिभिः बदर्याश्रमाश्रितोदेवःपावनापन्नशरणः नारायणोयोगिवर्यैःसन
म० कोटिमुनिश्वरैः नारदाद्यैश्चसनकःसेवितःसुरसत्तमैः तत्त्वज्ञानरहस्यार्थान्बोधयन्भक्तवत्सलः नैमिषपरमक्षेत्रेशौनकादि
२७ महर्षिभिः सपूजितस्तत्रयोगहरिस्तिष्ठतिमुक्तिदः हरिक्षेत्रेमहापुण्येशालग्रामस्वरूपवान् दरभ्रुर्कैपराशराद्यौर्म
षिकंबुसेवनात् संस्थितोमुनिकन्यायागोऽस्याम्मुदितोहरि अयोध्यायांमहाभागस्सानुजःसहसीतया सहसेवप
तनसरस्वणावृत्तदीक्षितः राघवोवसतिश्रीमान्परमात्मासनातनः मथुरायांबालकृष्णःप्रपन्नजनवत्सलः सुरैःस
पूजितःसर्वैःसंस्थितःपरमेश्वरः मायायांमतदेवोमधुरिपोर्भक्तवत्सलः कलाद्विप्रसुतनयासहितोभीष्टदायकः।
काश्यांभोगोऽस्यनोब्रह्मरुद्रादिभिस्सुरैः पूजितस्तत्रभक्तेनसंस्थितेनकपर्दिना तारकब्रह्ममंत्रंस्वयमुपदायय
तिनिसंततं अवंत्यामवनीनाथस्तपयामाभिःस्तुभाल्यः आश्रिताघहरःश्रीमान्सेव्यतेमुनिभिस्सदाः द्वारव
त्यांयादवेंद्रःसंस्थितोहरिरव्ययः शरण्यःसर्वलोकानांशरणागतवत्सल नंदव्रजेसगोगोपवृंदश्यामसुंदरः विरह
तानिशंकृष्णोगोपस्त्रीभिर्यदुनंदनः राघवेनेनमेरम्येनंदस्तनुसेस्तुमि सप्रज्ञनेनभक्तवर्येपरिसेवितो।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

द्विः सखबलमर्थिते महावराहरूपेण हरिरास्ते स्वयं प्रभुः महिताख्ये महापुण्ये आश्रिते यमलोचनः मध्येकवेरकन्या
पाद्धिकेः पेमहतिपुत्रके श्रीरंगमिति विख्यातं सर्वलोकैकमंगलं पावनं परमं पुण्यं क्षेत्राणामुत्तमोत्तमं तस्मिन्दिव्या
भागी मानमुत्तुंगमाम्नायस्वरविराजितं अस्ति रत्नमये रम्ये प्रणवाकारमव्ययं तन्मध्ये पन्नगो शेषवपुः पर्यंकमध्यग
व ५५ कूपारत्नकरः श्रीमाननंतचिंतामणिः प्रभुः श्रीयाचभूसमलीलाभ्यां शेते श्रीरंगनायकः इक्ष्वाकोर्वरदः साक्षात्संवृत्यपरः
मः योगीनामभजितैर्योगपादैर्दृष्टो नाभिर्नैव ध्यायतः सस्वयं परमं ब्रह्म तदेव परमं पदं सा कावेर्येव विरजा ज्ञाततत्रैव मानेनवः मोक्ष
पीसेवितः प्रभुः श्रीवैकुंठं यथा तथा श्रीरामेरवपदे दिव्ये ज्ञानकीरमणाख्यतः श्रीनिवासस्थले पूर्णो पर्णहृत्स्य चांतरुधेः तस्मल
ग्रीनगरे सुवर्णाख्यः हरिवरः प्रभदेव्या व्रजनगरे महाबाहुरवस्थितः श्रीकाशनगरे चित्रहरिस्तत्र विराजितः उत्तरमत्त्रिकक्षेत्रे
55 सौरिरिति ख्यातिसाख्यतः मल्लिको वात्सलाम नगो ज्ञायां विरिचति महाप्रभुः विश्वतेजस्य नगरे महाहरस्मर इतिख्यतः विश्वस्यो नंतुविम
लेभक्तिदः पृथिव्यांविततः विश्वोत्पूर्वस्व श्रीकृष्णमेलम्बी नारायणाख्यतः श्वेताद्रीसहविरेतु शांतमूर्तिरिति स्थितः अग्निहोत्रपु
रंगेशे श्रायते वैसुरश्रियः भर्गस्थाने भार्गवाख्ये से व्यतेसुरुते जैः वैकुंठाख्ये महाहसे माधवः पूज्यते बुधैः श्रीमान्कम
स्थ्यः श्रोनीगरिष्ठे पुरुषोत्तम सुदर्शनश्रीविख्यातो ... तीर्थे जनार्दनः कुंभकोणपुरे पुण्ये तमे सुमे सर्वोत्तनासने शार्ङ्गपाणिस्थिति
स्यातो मुक्तिदः सर्वदेहिनां भक्तिभक्त्या ... निवसति प्रभुः कालुवर्दक ... गजानीविद्रुपाहरिः गोविंदो योगाभि
षेयः संस्थितः श्रित्रकूटके अनंतामाङ्गु ... सदा स्थितः स्वचित्रशिखरे ... यमलोचनः पार्थस्य लोह
षीकेशः परब्रह्मेति कीर्त्यते ... सदा महानेद ... विराजितः विद्याधि
पास्थ भगवान् ... विराजते उत्तमे सगमग्रामे श्रीधरोऽसौ उच्यते सत्यपाख्या हरिर्देवः शालग्राम उत्तमे धाने

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

नृणां सर्वेषामद्भुत इति यस्मात्तेन महाक्षेत्रे साक्षिनारायणः स्मृतः गोदावरीतटस्थायां धर्मपुर्यां दयानिधिः।
योगानंद इति प्रोक्तो नरसिंहो नतवत्सलः कृष्णवेणीनदीतीरे कोल्हेलोधुनायकः अहोबलस्य सर्वोहि तस्य
कलिमयांतकः पांडुरंगे रविंद्राक्षो विठ्ठलः परिकीर्त्तितः श्रीवेंकटाद्रिशिखरे वनराजिविराजिते श्रीशेषाचलस्य
श्रेष्ठपुण्यतीर्थैः समन्विते स्वामिपुष्करिणीतीरे श्रीनिवासः श्रियोज्वलः अनंतकल्याणपरिपूर्णोस्ति पांडुपः गु
अरिष्टो विकटानां च कालानामप्यभीष्टदः यदेकं किमपि श्रीमान् रमया रमते हरिः इति श्रीमद्धर्मार्थे उपपु
राणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महायोगीमाहात्म्ये समविंशोध्यायः २७ विष्णुचित्त उवाच ततो यादवशै
ले ईयरमे शयरात्परः नारायण इति प्रोक्तः सदा भक्तैरुपासितः घटिकाद्रौ श्रीनृसिंहो घटिकामात्रसेवया मनु
नोनां दद्यात् मुक्तिं भक्त्याश्रितवत्सलः वेगवत्यां महानद्यास्तटे पुण्ये मनोहरे श्रीहस्तिशैलशिखरे
देवयोगीन्द्रसेविते भगवान्भक्तमंदारः श्रितानां वरदायकः वरदः सर्वलोकेशो देवराजो दयानिधिः श्रीमता
न्तिहरः श्रीमौक्तिकप्रसूविराजितः तस्मिन्क्षेत्रे पुरे दिव्ये हरिः कमललोचनः यथोक्तकारी च तथा परमेशः कृपा
नृसिंह ग्य लयः तथा पांडवदूतस्त्रिविक्रमः प्रवालवर्णो देवेशो भोज्ञैश्चाष्टभुजसंज्ञिकः श्रीरंगधाम्नि सरस्सरितोरन्मतोवि
जपरायवः तो रंगशायन नाम्ना भाति जगत्पतिः गजस्थले गजेन्द्रार्तिचूर्णः दृश्यते मुनिसत्तमैः वल्लिपुण्यां
पवित्रायां वीरराघव महाबल भक्तिसारमहाक्षेत्रे प्रोच्यते जगतांपतिः रंगे भक्ते मरेच्यासते एहि श्यावितसदा सं
स्थितो देवदेवेशः सर्वेषां कमलापायहः गोपुर्यां मनोज्ञायां गोपतिपरिकीर्तितः श्रीमत्कोश्रीमंतसंत्रस

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव
५६

णयत्यभस्तंवींद्माहात्म्ययोगिमहात्म्येअष्टाविंशोध्यायः २८ एवंगोदामहाभागाजनकेनमहात्मना अर्चोवृहानतिप्रियःकृतामम
दत्ताभवत् ततोर्चाःसंस्मरंतीसागायमानादिवानिशं तदृतेनैवमनसानान्यंसस्मारसुंदरी सर्वार्चाम्‌त्तेयःश्रीमद्रंगनाथ म.
मपाइति मत्वातमेवरंगेशममंत्लरमणंसदा सदास्मरंतीरंगेशंतच्चितानत्पराङ्मुखी सन्तुवंमोहरैर्दिव्यैःप्रबंधैर्भगवत्प्रिये बभ्र
वतन्मयदेवीकेशव्यपरपीडिता एवंस्थितायांगोदायांरंगनाथोजगत्पतिः वैनतेयंसमारुह्यनित्यमुक्तैर्महात्मभिः प्रास
नभवोंघश्चदेवैर्मुनिभिःसदा सिद्धचारणगंधर्वैःसेव्यमानोप्सरोगणैः वेदैर्दिभिस्तूयमानःसच्छत्रचामरशोभितः प
रितोनंतपर्यंकगोदाधन्विनगरमुत्तमं विष्णुचित्तोमहायोगीयैरैःपरिवृतस्तदा अनुजगामसंहृष्टोननामचपुनःपुनः
विनयेनसमानीयरंगीणांभक्तवत्सलं प्रवेशयामासगृहंमहेंद्रभवनोपमं तत्रसिंहासनासीनंकृत्वायोगविदांवरः प्र
56 जयामासविधिवदर्घ्यपाद्यादिभिर्हरिं ततोदिव्यमहेकल्पमेधपुष्पाक्षतादिभिः तस्यामग्निंप्रतिष्ठाप्यहावयामास।
शास्त्रतः ततोगोदांसमानीयभूषितांभूषणोत्तमैः अनेनसमीपंदेवायमंत्रेणचाक्षतापूर्वकं श्रीरंगनाथोगोदायाःपाणिंसंप
गृह्यपाणिना लाजहोमादिकंसर्वंततःकृत्वायथाविधि अग्निंप्रदक्षिणीकृत्यमुमोदसहभार्यया विष्णुचित्तेनमहतादेव।
नैसंपूजितः कासारादैर्योगीमुख्यैर्विवाहेद्रुममागतैः तमनुज्ञाप्ययोगींद्रंगोदयासहरंगराट् श्रीरंगमित्ययायस
देवैःसपरिच्छदैः श्रीभूमिनीलागोदाभिःसततंरमयन्सदा शय्यानोभोगिशयनेतस्यामुक्तैरदन्तरां विष्णुचित्तोमहाभा
गवतोरंगमभ्यपेत तत्कैंकर्यंसदाकुर्वंततस्याशास्यैकजीवनः चरित्रमेतत्कलिकल्मषापहंसुतोक्तइदं श्रीहारीचित्रयोगि
नः पठंतिमत्यारयंतिलिखंतियेजनाःभुंजीतलक्ष्मीमपदंचसंपदः इतिश्रीमद्भार्गवेउपपुराणेउत्तरखंडेनारायण
संवादेमहायोगीमहात्म्येएकोनत्रिंशोध्यायः २९ श्रीनारायणउवाच मताभागवताश्रीमन्तत्यहमपराकमां पां

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

शेषधर्मदं क्षेत्रे विभाति जगदीश्वरः कालमेघाकृतिर्देवो मोहनेति मनोहरे मधुरानगरे श्रीशः सुंदरः शोभने महान् भाति ते परमस्याः
ऽमधुरेपहव्यभपर्वते श्रीमद्रंगपुरे क्षेत्रे नाथनामा हरिः स्थितः कुरुकायां महापुर्यां विधाता निरमात्सव मोक्षपुरंदमदं गोष्ठी
पतिरधिसीनः पावने दर्शने शयने शयने भाति राघवः धन्विमंगलके दिव्ये शौरिरात्मजगत्पतिः श्रीमति भूधरस्थाने वलोद्धा
भ्राजते प्रभुः पूर्णेंद्रवदनः पूर्णः कुरंगे लोकमंगले सर्वतः सर्वगो विष्णुस्तिष्ठत्येकांतदीश्वरे रुद्रनद्यां पवित्रायां
च्युतः परिकीर्तितः श्रीनेत्रशयने भद्रप्रदे पापनाशने पद्मनाभोत्र क्षेत्रे परत्रेश्वरपसंस्थितः एवमादिषु देशेषु यामे
गामेषु गेहे गेहे अर्चावताररूपेण स्थितः सर्वेश्वरो हरिः प्रजनामात्रेण सर्वेषां ददाति परमं पदं परस्वरूपाद्धि हेभ्यो विभवेभ्यो …:
अर्चास्वरूपा सौलभ्यामृक्षि ददाति देहिनां तदर्चने … सगोधवासौ लेकारचर्मिणां तदर्चिता … मज्जेलो … मापोडरत्नयां म
… तिपरमे स्थाने योगिनामपि दुर्लभे यत्र यत्रापि मैन्नहरेरर्चा शुभा वेहा तदेव परमं स्थानं सैव विष्णुपरान्यः अर्चास्वरूपिणा …
… धामाधियस्य च नास्ति वन्नस्ते माधिकं भेदो वा नास्ति पुत्रके चतुर्णामपि सर्वेषां अर्चारूपं हरिं विभुं योवमन्येत … तो लभ्या
… दायकं धर्मार्थकामा … परं चाधिगच्छति तस्मादर्चास्वरूपस्य हरेर्वा सत्यसालिनः कैंकर्यं … लिनसा
धने संसारसागरांभोधेः तर्तुकामा सहस्रात् अर्चास्वरूपिणं देवमर्चयंति सदा बुधाः ब्रह्मापि विष्णु … लोजो नाधिको महान्
अर्चाविग्रहरूपेण … लभाभ्यो … शौतविज्ञायरंगेशं त्रिकालमर्चयेत्सुधीः शिवोपि … माधवं … गोधुः
… भक्त्या … जपति … मत्वाहं प्रजयितानं … याति … योगिनः सनकाद्याश्च नारदाद्याश्च ऋषयः ब्रह्मर्षयोप
… भास्कराद्याश्च … सर्वे भरतखंडेस्मिन् पर्वतेषु नदीषु च अर्चारूपं हरिं नित्यं त्रिकाले पूजयंति हि तं नित्यं पूजयन्त
… अर्चाविग्रहरूपिणं गंधैः पुष्पैस्तुलस्या च नैवेद्यैर्धूपदीपकैः अर्चा स्थानादि … नित्यं पठन्ति ये श्रवं
ति श्रोत्रपुत्रमेतत् स्मरंति मनसा सदा तेषां भवति परमं पदं विष्णोः सुदुर्लभं इति श्रीयदु … गेश्वरपपुराणे उत्तरखंडे नरना

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

लेमहाभागेमहाभागवतोत्तमे तस्यदत्तोतमश्रिवत्सं श्रुत्वाचोलक्षितीश्वरः धनंसर्वंवैष्णवेभ्योददात्युत्तमंश्रमात्मिनि।
हेतोर्नाज्ञापयामासक्रोधसंरक्तलोचनः समानयधनंनिखिलंपरकालंममाक्तिकं हृत्वात्सुलरिनगतास्मिवैष्णवेभ्यसमनं ५२
भार्गव निरस्तांस्तनस्मद्रोषिन्त्यमेत्यन्यवेदयत् ततोराजाभृशंक्रुद्धःचैरंगवल्लिसह परकालपुरींगत्वारुरोधमितविक्रमः परका रा२
व ५८ लोपिहृतंधनंराज्ञानमरिमर्दनः श्रुत्वातत्परंविनिर्गत्ययुयुधेसवलोवली हस्त्यश्वरथपत्त्यातंगयदातिश्चोलभूपतिं परका
लेनसंग्रामेचक्रेयुद्धमनुत्तमं उभौमहान्तौसंग्रामेविनिघ्नन्तौपरस्परं कृतप्रतिकृतौछत्रध्वजचापादिकृन्ततौ सुमुद्धे
तेमहावीरौचिरंयुद्धविशारदौ ततस्तिरुबलोराजावाणौघैःपीडितोभृशं स्थातुंनत्वशक्तोऽशक्तःप्रदुद्रावपराङ्मुखःस्वकं
स्वपराजयंज्ञात्वाधनलोभाद्दिनेदिने धर्मेणयावद्दत्वेमेत्वयादेयंपरांतकः तावन्नाविस्वस्तितिषेधयामासमंत्रिणाः तद्रा
58 जवाक्यंसंश्रुत्वात्रिभिर्दिनैःपरांतकः इदंतुधर्मेणवेतिसंभाव्यगीचकारसः वैष्णवाराधनार्थंतद्धनंसर्वंमहद्व्ययः के
नोपायेनसंग्रह्यराज्ञेदेयंधनंबहु एवंतस्मिन्चिंतयतिश्रीहस्तिगिरिनायकः स्वप्नेतंसमुपागम्यतेस्तसन्तकृपहृवैः कां
चीमागच्छदास्यामिधनंतुभ्यंमहायशा इत्युक्तोनद्धेत्वाभिनुवुध्वायपरांतकः कांचीपुरीययौतूर्णंमाद्यापन्नपमेरूणाः हू
ष्मवारणशैलेशंवरदंभक्तवत्सलं सन्तप्येदेडवद्भूमौनमोवंगहहांचिन स्तुतिभिःस्तोत्रयामासकृतांजलिरसिचांजलिः।
एतस्मिन्नंतरेश्रीशोमर्त्यरूपमुपाश्रितः दत्वाधनममात्येभ्योप्रेषयामासदेवराट् इतिश्रीमद्भार्गवेउपपुराणेउत्तर
खंडेमाहात्म्येमहात्म्येनरनारायणसंवादेत्रिंशोध्यायः ३० ततःपरांतकोभार्ग्यसमालोक्यात्रचवचः कस
चिदपिनस्याद्यंवैष्णवाराधनव्रतं धनंनास्तिकथंकुर्मिवैष्णवाराधनंशुभे परकालउवाच राजायंवैष्णव
द्वेषीनाहंगीयमसद्धनं नवासयोग्याभस्यदत्तंनाहंतितल्लुखं तस्माद्दस्यधनान्यत्रहत्वंलेपतोषया।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

॥ श्रोतॄणां विस्मयकरां शृणु ह्येकाग्रचेतसा हरकर्मसाधनसमं परकालस्य योगिनः वैश्रवाराधनान्नित्यं कथां सांप्रतं त
।या चोलदेशे सुरम्ये कुरुकापुर्यां स्वयं पद्मे कार्तिके कृत्तिकायां तु जातो ऽंशः शार्ङ्गधन्वनः परकाल इति ख्यातस्तत्र तस्य भगवद्वि
यः कालेन वर्धितो भक्त्या योगविद्याविशारदः धर्मज्ञः परतत्त्वज्ञः भगवद्धर्मकोविदः निखिलशास्त्रविशेषज्ञः सत्यवादी महाबल
सर्वशास्त्रार्थविज्ञानो युद्धमार्गविचक्षणः चोलराजमहाराज्यभारं सर्वं समुद्वहन् सदाहितैरनन्तस्य वभूवासामन्तसत्तमः
तस्मिन्काले नागपुरीं गते कुम्भो ऽमलांबुजे मनोज्ञे ऽस्य तु सरसि कुमुदोत्तरे सरस्यां कामिनीकांपुष्पपत्रान्तिपंकजान
नां कश्चि कन्या वनोद्देशे ऽनुयत्नो ऽप्यत्यकास्तथा नाम्ना त्वास्य भार्यार्थी यदृच्छा सा वर्द्धिता तथा तस्यासौ हृद्यशीलादिगु
णानुस्मृत्वा परांतकः तस्यासक्तमनाः द्विजं गत्वा नागपुरीं शुभां ययाचे पितरं तस्याः कन्यां देहीति सत्वरः तस्मा
हद्विजनकः सम्यक्संपूज्यासनादिभिः सहस्रविष्णुभक्तानां भोजयेयस्तु संततं तस्मै दास्याम्यहं कन्यां सरवचक्रा
कितायवै इति पूर्वं प्रतिज्ञातं मया सद्धर्मकोविदा तथा करिष्यसे त्वं हि प्रतिज्ञाय परांतकः गच्छ गच्छ निजां कन्यां भि
क्षभक्तिपरायणा इति तस्मिन्ब्रुवाणे तु महाभागवतोत्तमे परकालस्तथा कर्तुं भोजयिष्ये महन्वहं सहस्रं हरि
स्कं दासानां सत्येनैव शपामि ते एवमेव प्रजपन्नो ऽहं भगवद्धेतिचिह्नितः इत्युक्तो ऽनेन दत्तां तामुपयेमे विधानतः ततस्सपाम
हेतोः हपुरीं गत्वा बंधुजनैर्वृतः अह ससम्भ्रमविवेश स्वमंदिरं परांतकस्तदारभ्य भार्यया भर्तृदेव्या श्रीनिवासं धियासहस्रा
४ नसहस्रं भक्तितो ऽन्वहः चंदनाभ्यंगवस्त्रैश्च गन्धपानच्छत्रशयोः समभ्यर्च्य तान् स्वाङ्गुलतः मनोज्ञं चतुर्विधं भोजयन् षड्रसाय
तं भक्तो ऽप्येवं वयं ततः भुंजन्नर्थितनां चैलैः स्तुतिभिश्च प्रहर्षयन् श्रीसोऽस्य नगरो राजा वैश्रवास्य समं ददौ ...
सतां लोके भुंजानः शतिसंस्मरन् तदीयदासनिरतस्त्वासौ सहस्रमानसः स्वं कुर्वं निर्कं कर्यं नदासानां महात्मनो परका

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

त्रपात्मासविविधैरुत्तमस्तवैः ततस्ताभ्यामनुज्ञातः स प्रविश्य स्वनिकेतनं ॥ अन्वहं विष्णुभक्तानां कुर्वन्नारा
धनं स्थित इतिश्रीमद्भार्गवेउपपुराणे उत्तरखण्डे महायोगीमहात्म्ये नरनारायणसंवादे एकत्रिंशोध्यायः ॥ ३१ ॥
भार्गव एवंयरांतिकेनित्यंसंयथिकेभ्योधनंवहु हरतित्यक्तोतद्धर्मपथिकोश्वान्यगामिनः श्रीचेत्मवेणुसर्वेषुपीडितेषुगृ
५८ धातया विनयनयनेस्थित्वालोकयन्सकेल्यादिशः वृत्तस्थितोनिराहारः तपोऽकतमत्यवर्तत ततस्तस्यमनः प्र
हृष्टियमभक्तस्ययोगिनः ज्ञात्वासतुसहृदयोमहाभक्तस्तुचेहरिः अनेनाविनित्यमुक्तोशठकोपादियोगिभिः सन
कादिभिर्मुनिश्रेष्ठैः पद्मजेशादिदैवतैः विनतासुतमारुह्य जगन्मात्राश्रियायात्तत समागत्य महाराजंपरकालनि
59 केतनं परांतकोयंयोगीशोममभक्तावशिष्मरः ममप्रियाणांसाहस्रमनाराध्यदिनेदिने नभुंजितस्वयंभक्त्या।
प्रियया तुल्यशीलया एवंबहुसमास्सोयंकुरुतेमामकार्चनं अनोगतेषुयोषेषुधनाभावाद्दृढव्रतः निराहारोम
दीयानांप्रत्यक्षमनुस्मरन् आयापियाप्यागमनंच भार्तस्मनुप्रतिष्ठते मृजायाममभक्तानांप्रनाश्रेष्ठोतमा
प्रिया अनयाप्रजयालक्ष्म्यातेनसहृदयोस्त्यहं मुस्याभिहंवशस्यामौमुक्तारंगेस्मरोभवाः स्वयंश्रीमन्महाभागामा
यामनुजत्यति मत्वादिव्यंसमारुह्यगरुडंतुरगाकृतिं वेधुक्षमाश्रितैर्भक्तैःदेवावसनकादिभिः पुरोधसत्त्राभैः
रागेसरैणसमन्वितो भूषितेमकौरोर्दिव्यैरत्नैर्वेश्मब्रमहाधनैः चामराभ्यांवीज्यमानोयांडुरछत्रशोभितो सर्ववादि
त्रानिर्घोषैन्नतमीतैमनोहरैः वधुवरोदर्शयन्तोऽसंख्यधनसंपदः प्रकालेनसंहृद्ध्यंयोनमभिजगमत परकालः
स्थितस्तत्रभक्तार्थेचार्थलालसः वरदण्डधरोहस्ते नानाबहुन्संपदन्विनाच विष्णुभक्ताराधनार्थदैवादेवागतेध

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

[illegible]

र्निबंधनं त्विदमपि यत्कर्म भगवद्भक्तिसाधनं पुराण्युच्यते नोच्यते देवियोगहिंसायथापि चौरवृत्ति॥
करिष्यामि वैष्णवाराधनायवै नेशापस्तेपुत्रः स्यात्मेविषयार्थमकुर्वतः अस्माद्भयायोनास्त्यन्यो वैष्णवव्रत
तरेण इत्युक्त्वात्मसमैः शूरैः खड्गचापधरैर्भटैः चर्मखड्गी स्वयं सार्द्धं अथ धनीतद्व्रटवाकुसः अवीत्सम गीर्गा
हन्येस्थितोरत्नादिकं धनं विप्रश्च यज्ञविहीनेभ्यः पथिकेभ्य सदाहरन् अत्यहं वस्तुना तेन वैष्णवानां महात्मनां
ममाराधयन् सहस्राणि तस्यो संपूर्णमानसः कुत्राश्चित्परकालस्तु विभावर्यां स्वयं बली जगाम नगरं कांचिद्धना
र्थी वैष्णवप्रियः स तत्र वैष्णवकागार द्वारोपांते स परांतकः गुरुभ्यो नमः इत्युक्त्वा मा विवेश गृहं पुनः तद्दत्त्वा।
वैष्णवधनमिदं क्षितिभयाकुलः पुनः पात्रे विनिक्षिप्यद्वारि तत्रैव संस्थितः सा देवी सहस्रोपेतमभ्रे सर्वं न्यवेदयत
न वैष्णवोत्तम श्रुत्वा तं वस्तां तेस्हार्थेन श्रीवैष्णवाराधनमिति श्रेष्ठं वस्तु परांतकः इदं स्थानोऽर्हतितस्मात्पुनर्यं धनमाहरन
क्षिति एतस्मिन्नंतरे ह्यः स्वयं पात्रं हस्ताद्धृ पुनः स्पर्शं सं न सेमेतद्धृतीनां शोवाच सद्धारितः पश्चात्तस्मात्कौतुकी कियो
च वस्त्रततः मया किमपि नो कृतं तं शो तं माचार्य्य वंदने अप्येतदा किमर्थं तं नाशंसस्ता वदः तद्वचो वैष्णवानस्मानिति
ज्ञात्वा परांतकः अनर्द्धारिविनिष्क्रांतो वैष्णवं वस्मितिते नैभागवतकैंकर्यं विरोधं कृतवत्यसि ब्रूहि मम दयापान्ति।
ग्रहास्यति अयाच्छतः श्रीवैष्णवाय राम स्तुन नस्यति कदाचनः स्वेभाग्यं भक्तेतिस्मिन कत्वापरांतकः गरुंच
विप्रतस्याशीश्च शीत्यपत्यसमब्रवीत् अयाज्ञानकृतमिदं महात्मन्वैष्णवोत्तम मेपराधं क्षमस्वैनं भगवान्नते
विष्णुरो धन्योस्मि कृतकृत्योस्मि मेद्य भागस्मिस्त्रु धूतः इति तस्मिन्त्रार्थे पतिते रक्षायपरांतकं अग्नुत्तमो।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

यमहात्मने ततस्तं भगवान्वीक्ष्य कृपापूर्णविलोकनैः संभाव्य संपरिष्वज्य स्वधाम परमं ययौ इति श्रीमद्भागवतेउ
यपुराणे उत्तरखंडे महायोगिमाहात्म्ये नारदाम्बरीषसंवादे द्वात्रिंशोऽध्यायः ३२ ततः परांतकः श्रीमान् परि
भार्गव- वारसमन्वितः गत्वा रंगेश्वरं देवं ददर्श ह्लादनिर्भरः तत्पादराजीवयुगलं आगम्य पादमस्तके संस्पर्शनप्रीतिहृ।
५८ ष्टांगहृष्टो गद्गदनिःस्वनः संस्तुत्य कुर्वंस्तत्सेवां दिनानि कतिचित्स्थितः ततः श्रीवेंकटाधीशं द्रष्टुकामः परांतकः रंगेश्वरे
णानुज्ञातः प्रययौ वेंकटाचलं मध्ये कांचीपुरीं प्राप्य तत्पुरोपवने स्थितः॥ क्षुधासंपीडितं दृष्ट्वा नृसिंहो भ्रमजाह्न
यः आश्रितस्य क्षुधार्त्तिं नाम सेहत् द्विजस्यधृक् तस्मै च मत्स्यवर्गं भोक्तुं दत्तवान् अनुत्तमं परांतकोपि तद्भुक्त्वा दिव्या
न्नममृतोपमं कस्त्वं किं नाम ते प्रोक्तमिति पप्रच्छ भूसुरं अहं कांचीपुराधीशो नृसिंहो हि भुजः स्मृतः इत्युक्त्वांतर्दधे विप्रो
५९ विस्मितोऽभूत्परांतकः तत्पादपद्मले न्यवसद्भक्तनिधे दिनत्रयं ततः श्रीशैलनाथोपि श्रीनिवासो जगन्मयः दिव्यपी।
तांबरधरः शंखचक्रविराजितः चतुर्भुजस्सुंदरांगो वनमालासमन्वितः किरीटहारकेयूरकुंडलाद्यैर्विभूषितः दिव्यचंद
नलिप्तांगः श्रीभूलीलासमन्वितः द्रष्टुकामस्वभक्तं तं समेत्यालिंग्य तत्तनुं करांभोजेन संस्पृश्य स्थापितवत्पला।
लयत् तमाद्य क्षपायां सोपि श्रीणिप स परांतकः नत्वा तेनाभ्यनुज्ञाय स्वगृहं पुनरागमत् अथ श्रीरंगनाथस्य कीर्त्यै देवालयम
के इति संकल्प्य मनसा स्तेयोपार्जितवस्तुभिः शिल्पिभिः कारयामास सप्तसालान्सगोपुरान् एतस्मिन्नंतरे भावाद्भुतस्य।
सर्वविचिंत्य यत् जयंतीपुरि तिमां स्वर्णमयीं नागपुरे स्थितां श्रुत्वा जनैः स्वयं तत्र गत्वा सह वैष्णवैः उपायैर्बहुभिर्हृत्वा नाम
रायपरांतकः रंगक्षेत्रमुपागम्य दत्वा तां शिल्पिनां मुदा संपूर्णान् कारयामास प्राकारान् आयतान् दृढान् शिल्पिभ्यो वस्त्व।
दत्वैव द्वात्रिंसन्मंडपांस्कृतेः कारयित्वा वसुलाभे याचितेभ्यः परांतकः शिल्पिभ्योऽस्य न्यूनं नैव तत्कथं दास्याम्यहं परं

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

तं इति संहर्षितो भक्तो खड्गी चर्मी महाबलः सहस्रैर्महाबाहुरसिचर्मधरैर्भटैः निवारयामास जनं समस्तं तं वरायुधैः
भूषणानि महार्हाणि रत्नानि विविधानि च विचित्राणि च वासांसि कौशेयानि तथैव च अपहृत्याथ दंपत्योः स
र्वाण्याभरणान्यपि अनर्घ्याणि समादाय हर्षसंपूर्णमानसः वामस्य करशाखायां हृद्यं रत्नांगुलीयकं दृष्ट्वा वि
चित्ररत्नाढ्यं भवेद्भागवताय च इति संकल्प्य मनसा दंतैरादायत द्रुतात् एतत्सर्वं दृष्ट्वा कालविन्निःस्वियमुनीश्वरः
धनमात्रं संगृह्य तं शंकः सर्वशंकितः ततो महाबलो लक्ष्म्या सहितः स्थापितो ह्यदः परकालः कालसंक्रांतिकृद्यो महा
बलः बद्ध्वा पुरो धसंह सम्यक् पुच्छेदंडनाघातैः भारोऽयं मे कृतः चिंतो बुद्धिमन् भवनामापि नो वरः किमप्यहं न जा
नामि मंत्रं तस्करोऽस्वरः अपमेव महामायो वरो मे किं करवच इत्युक्ते भगवान् लक्ष्मीसहस्त्वाक्यमब्रवीत् मयैवमंत्रितो भा
रोपेन मंत्रेण हृद्वरः तन्मंत्रमुपदेक्ष्यामि समागच्छ महाबल इत्युक्त्वा भक्तः सोऽतिकं नीत्वा भक्ता नारायणेत्यकं नमस्तेऽस्तु नि
क्षिप्य करयहं बभुज्युतः तस्कराग्रे ददिशोऽस्य मंत्रमष्टाक्षरं स्वभा स्वरूपं यदि देवस्य गात्रं शरणं तदा ततः स्वरूपं द
र्शयामास ततः स भगवान् हरिः शंखचक्रधरो देवो पीतवासा जनार्दनः किरीटी कुंडली हारी वनमाली जगत्पतिः नीलोत्
पलाभः कोटि मीनकेतनसुंदरः नित्यमुक्तैः परिवृतो देवैर्ब्रह्मपुरोगमैः ऋषिभिर्नारदाद्यैश्च सेवितो नारदाद्यैर्गणैः वामां
कस्थितया लक्ष्म्या भूमिलीलादिभिर्युतः बालव्यजनयुग्मेन चामरैश्चातपत्रेणापरोऽभितः वेदांतवेद्यो भगवान् कोटी
सूर्यसमप्रभः तं दृष्ट्वा जगतामीशं प्रत्यक्षं नारायणात्मकं सोऽभ्यस्तावासविविधैः स्तवैर्निगमोक्तिभिः हर्षेणाम
हताविष्टः आनंदाश्रुपरिप्लुतः कृत्वा सर्वं धनं रूपपादे देवदेवस्य शार्ङ्गिणः तस्मै समर्पयामास सर्वाधरा।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

विधिनाम्बुभोदसहबांधवैः ततो रामानुजः प्राप्तो गत्वा कांचीपुरोत्तमं वरदं सर्वलोकेशं कोटिसूर्यसमप्रभं नीलमेघद्युति
श्यामं दिव्यपीतांबरोज्वलं चतुर्भुजं शार्ङ्गगदावनमालाविराजितं श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कं दिव्यचंदनलेपितं प्रसन्नमुखांभो
जं नलिनायतलोचनं हारकेयूरमुकुटकुंडलांगदशोभितं शंखचक्रधरं लक्ष्मीभूमिनीलादिसंयुतं पारिषद्भि
भार्गव- ६० रनंताद्यैः सूरिभिः परिसेवितं सुरेशैर्ब्रह्मरुद्राद्यैः सनकाद्यैश्च सेवितं दृष्ट्वा हृष्टमना साहर्षबाष्पाकुलेक्षणः सु
णम्य स्तोत्रयामास संस्तवैर्निगमोक्तिभिः अथचो हस्तिशैलेश श्रीमन्नारायण प्रभो चरणौ सर्वलोकानां शरण्यं ते व्रजे वि
भो नमो विश्वशरीराय नमः आत्मेश्वराय च विश्वनिर्माणनाथाय नमस्ते सर्वेश विष्णो नमः सर्वनियंत्रे ते लोकभ
र्त्रे नमोस्तु ते सर्वभोक्त्रे नमस्तुभ्यं धर्मशीलेन नमो नमः यत्त्वं समस्तभूतानामादिमध्यान्ततः सतां यते पंचविंशतितत्त्वा;
60 विहेतुर्जगतां विभो अजस्त्वमनादिरूपोऽसि तत्त्वानसि काधव परंज्योतिः परंब्रह्म परमात्मा परात्पर सहस्रमूर्ती।
विश्वात्मा सहस्राक्षः सहस्रपात् नित्यः सर्वगतो यज्ञो यज्ञेशो यज्ञभुग्हविः अच्युतः सान्वतकर्मा लोककृद्धो। श्रीभ ६
क्रतुः सर्वलोकाधिपः श्रीमान् कल्याणगुणसागरः अकारवाच्यं देवं लोकायमिमभुः त्वमेव विश्वं ततो हन्ता व्याप्य तिष्ठति।
हृदयांगुले उत्तमतत्त्वस्थेन त्वमेव पुरुषोत्तम त्वमेव व्यापको मंत्रो वासुदेवः सनातनः आदिमध्यान्तरहितः शुद्ध
सात्विकविग्रहः वेदवेद्यस्त्वमद्यस्त्वं वेदवेदान्तकृद्विभुः त्वमेव सर्वभूतात्मा भूताशयः परः अव्यक्तस्त्वमप्यत्वं सर्गं।
स्थित्यन्तकारणो त्वमेव षड्गुणाधीशः सर्वेषामादिच सर्वगः चतुःपंचनवव्यूहभेदरूपस्त्वमेव हि निस्सङ्गो निर्विकारस्त्वं हेयप्रत्य
नीको हरिः त्वमेव विदधिन्नाथः त्वच्छरीरमिदं जगत् त्वमेव सर्वविद्वानो प्रेरकः सर्वकर्मणां त्वत्कटाक्षवशाल्लोको
गच्छंति परमां लोकान् त्वं पिता माता लोकानां त्वयाचैव प्रवर्तिता त्वय्येव परिलीयंते त्वय्येवांकुरिताः पुनः॥

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

मुक्तिर्भवेदिहास्यामि नत्वैकर्म्यसमृद्धिदां इति निश्चित्य मनसा नावमारोप्य शिल्पिनाः कावेरीसलिले गाधे निमज्य त्रिः
पतिं हरिं प्रार्थयामास शिल्पिभ्यो मुक्तिदे हरिं तिरामानी एवं स प्रार्थितस्तेन भक्तेन भक्तवत्सलः अप्यवर्गं ददौ तेभ्यः सर्वेभ्यो
योगिदुर्लभं ते चापि शिल्पिनः सर्वे विमानैर्मणिशोभितैः पश्यतां सर्वलोकानां प्रजग्मुः परमं पदं ततो वौधाजनाः सर्वे
तं विज्ञाय परांतकं सुवर्णप्रतिमाचोरं राज्ञे सर्वं न्यवेदयन् तेषां तद्वचनं श्रुत्वा पाण्ड्यराजो महाबलः स्वदूतैरानयामास।
परकालं निजं गृहं पाण्ड्यराजसभां गत्वा सर्वान् बौद्धजनानपि निगमान्तोक्तिभिर्जित्वा नृपेण परिपूजितः मत्तमातंग
मारूढो घोषयन्विजयं स्वकं कार्त्तिकेयोऽसौ संजातः सर्वविद्याविशारदः जित्वा शैवगुरुं कंचित्कावितेन पूजितः श्वास
साद्पुनः श्रीमद्रंगक्षेत्रमठत्तमं ततः परांतको भूत्वा विरक्तः सह भार्यया श्रीरंगपतिनानुज्ञां प्राप्य भक्त्या स्वमंदिरं
प्रविश्य तत्र संतस्थौ योगी योगसमाधिना एतां कथां पठेन्नित्यः शृणुते योपि भक्तमान् रंगेशदासस्य पतिभोगपरांतकस्य तस्या
स्यानीलपुरुषोत्तमसंपद्भाग्याया हरेर्निलयमव्ययमीश्वरस्य इति श्रीमद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखंडे महायोगिमहात्म्ये
नरनारायणसंवादे त्रयस्त्रिंशोध्याय ३३ नर उवाच सर्वेषां सूरिणां तत्र भक्तलेकथ्यते त्वया शेषस्यापि महत्त्वस्य
स्यमेदेहेः सदा कथ्यते नावहा स्तु नारायणमुनीश्वरः इति ब्रुवति मौनीसे नरे नारायणो मुनिः कथामितो प्रवक्तुं
मे संतोषो जायते महान् शृणुष्वावधानेन वक्ष्ये पुण्यकथामिमां द्राविडे विषये दिव्ये सर्वभूतमनोहरे पुण्ये पुण्यपुरे
रम्ये कांच्यामनतिदूरके महाभूतपुरीनाम्नि येपुण्ये वेदवस्मात्रियया तिकः जज्ञे पुण्यवतः पुत्रोऽनंतांशेन ततोसौ चैत्र
मासे शुभाद्रायां शुभलग्ने शुभे दिने तस्य रामानुज इति पिता नामाकरोन्मुदा स तातेनायनीतः स न्यपंचवत्सरात्
संस्कृतः अधीतो निगमान्सर्वशास्त्राणि विविधानि च ततः पिता सुतं दृष्ट्वा सम्यगुपस्थितयौवनं कृत्वा विवाहे

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

भार्गव
६१

चीमुपागम्यकृष्णसर्वमयवाश्रितं ॐ याऽस्वेतेपरितृप्यतुष्टोचयत्नस्वामिनंसदा सर्वोपचारैस्यंचैतस्यौरामानुजोमुनिः
इतिश्रीमद्भार्गवेउपपुराणेउत्तरखंडेमहायोगिमहात्मेनरनारायणसंवादेचतुस्त्रिंशोध्याय ३४॥ ॥१॥
ततकालेगतेतस्मिनलक्ष्मणार्यो महामुनिः महापूर्णमुनेरंघ्रियुग्मंतत्समुपाश्रयत नारदउवाच महापूर्णमु।
निःकोनकस्यांशःकोनुसत्तमः एतत्सर्वंममाख्याहिनारायणकृपालयः श्रीनारायणउवाच शृणुनारद।
एकनामेकावेरीतटसंस्थित ईश्वराख्यपुरेविख्यातोभक्तरोवैष्णवोत्तमः तस्यपुत्रोमहावज्रेविष्वक्सेनस्यमंवि
णः गजाननस्यांशभूतोनाथमहामुनिः तस्यनाथमुनेर्जातः ऋषिश्रीगर्भसंभवात् पुत्रईश्वरमौनीतिधर्मतत्परतत्त्ववित्
तेनपुत्रेणसहितोमहात्मानाथसंयमी विष्णुक्षेत्रेषुसर्वेषुयातितीर्थेषुनित्रयं वसिष्ठायमुनातीरेगोवर्धनमहागिरौ योगा
न्निष्ठामुपोष्यायसाक्षात्कृष्णंवल्लभं ततध्याननिरतोयोगीचिरकालमुवासह ततश्रीमान्तयाशाप्यनारायणपुरं
पुनः अद्वैतकामोनिखिलोविनिहाद्याविडश्रुति कुरुकासमनुप्राप्यतिरिणीमूलमाश्रितं उपासयामासचिरंयोकुरु त
मुनिभूति शुष्यपरांकुशसिद्धः तस्यशाहूरमत्यरः तंदृष्ट्वाशतोसौनाथयोगीमहामतिः तस्यांगेहनितरामखि
लद्राविडश्रुति न्यासंचपरमंगुह्यंसर्वपापहरंतथा सहकृष्णारणादेवमुक्तिदंशुभंशुभं गृहीत्वाथनवधियालप
३ रूपदेशंचकारसः ततःसपुंडरीकाक्षेजयतेनोस्मसभवं कुलेकौस्तचलीलासंजातंयोगविशारदं मपुत्रेचसमाहूय
वाक्यमेतदुवाचह सिंहासनोपगाःपुत्रःपुत्रःतेप्रभविष्यति तस्ययामनेनाम्नांकुरुष्वसुसमाहितः पुंडरीकाक्षतंस्मै
संयोगात्ममयोगीति उपदेशंकुरुष्वहात्स्याशंचद्राविडागमान् कुरुकेशान्तयाचायाणिवागस्तस्मैप्रदीयतां एवमा।
ज्ञाप्यतत्रयोगिःसप्तवर्षेगतेगते स्वदेहेविहायाथपरंविष्णोः पदंययौ ततसपुंडरीकाक्षः कुमारतांगसंभवं।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

त्राण्यत्वं शाश्वतस्त्रासि सर्वेषां सर्वपालकः यतो भीतस्सदा त्वं हि भक्तानामातभदोष्यति सर्वलोकशरण्यस्त्वं प्रपन्नानां म
हात्मनां विश्वं सर्वं यथाविदं वासि परमं पदं एवं त्वयि निरालम्बनाः सेवन्ते नामीपलक्षणाः भक्तोनेषामधीनो निश्चितस्त्वागतवत्सलः
त्वमेव सर्वलोकानां मुख्यो येय वाचकः त्वमेव सनातनो गोप्तासि तदन्यको भवेत् प्रभुः प्रसीद प्रभो देवेश प्रसीद प्रसीद प्रपन्नवत्सला
धिनाथ प्रसीद प्रसीद प्रसीद प्रसीद प्रपन्नार्त्तिहारिन् प्रपन्नोऽस्म्यहं पदाब्जे मुकुंद एवं स्तुतो देववरो रामानुजमुनीश्वरः
वरदं सर्वलोकेशं तत्राविशेषिपाकरोत् तत्र वेदान्तसद्भाष्यमधिकार्थं समाचरत् प्रसाध्य तस्माद्देवात् तमपि कुर्वन्
रामानुजमुनिः तस्यां श्रीहस्तिशैले शेषे च यत्प्रापि सर्वदा तथा चोलधराधीशपुत्रिका ब्रह्मराक्षसः संगम्य मंत्रं ततो ब्र
नशको भक्त्या निवारितं ततो राज्ञा समाहूतो यादवः सहलक्ष्मणः सर्वैश्च शिष्यैः सहितो गतो राजपुरीं प्रति तां रक्षो
ग्रहसमग्रस्तां भितकः सर्वमंत्रविदः उक्तवी जातु रघुनेरुग्न गोमंत्रैरमंत्रयत् तद्दृष्ट्वा तत्सोऽहं सा यादवं यतिसत्तमं
उवाच ग्रहसन्तां यावानिखिलजन्मवित् श्रीवेंकटाद्रियात्रायां गदाद्रिश्च मेनुजे स्मर संकीर्णो वनिमध्ये वित्तशालेमः
मनोहरे तटाकसंनिवाल्मीकोरगो युग्मत्वं पूर्वजन्मनि यदिकानां वेदभवानां भक्त्याशेषाच्च भोजनात् इह त्वं समगम
च मनुजन्म मुक्तोऽभिज्ञको ऽथ विद्वर्वै याजकलं प्रकुर्वन्ति महाध्वरे मंत्रलोपवशाद् ब्रह्मराक्षसतामुपागतः इहेत्तत्वया
भिज्ञोऽनशक्योऽहं निवारितं सर्वं वेतन रक्षार्थमवतीर्णं दयानिधिं यत्नेशेषांशं सम्भूतं रामानुजमुनिं विना नान्यः कुमा
समर्थः स्यात् मज्जन्मेरं निवारितं यद्येको जन्मगतो ह्यहमय माशांस्दाति चेत् इत्युक्तो लक्ष्मणामुनेः यादवः पदद्वयो
पादवार्यमाप्रार्थितो लक्ष्मणामुनिः ददावनुज्ञां गोविन्दमुखेन त्वत्कालिमोतनं इत्थं तेन लक्ष्मणमुनेः मुमुक्षवः मुनेर्नां
स्पर्शनात् राक्षसत्वं परमं पदमवलोकं सर्वे वा पश्यतोऽयं ययौ संप्रजितस्तातोरक्षालक्ष्मणः सह यादवः पुनः कां।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

गर्हितः उपवीती शिखी योगी ... त्रिदंडी लक्ष्मणो मुनिः यथा निःस्पृहतिनद्धलेभवस्यैः सुमुखिनः इत्युक्तो यादवो मा।
त्रामेभ्लादेन तत्कृतघ्न निष्कृतिस्त्वस्य धर्मेऽस्मिन् प्रदिशाम्यभिनिश्चितं स्वाशक्तोऽहं करिष्यामि कथं भगवन् प्रहितं इति संचि
भार्गव न्त्य त्रिदंडाश्रये देभिक्षुको नमः तस्य स्वप्ने देवराजः शेवाचेदं वचः शुभं यदा लिंगाकुलस्थलेन लक्ष्मणाय्यस्य योगीनः तेन त्वं ल
६२ भ्यसे भक्तिं शद्वातिरोपलं यतेत तच्छ्रुत्वा तत्र गत्वा यमानं त्यक्त्वा महामुनेः प्रलिपत्य पदांभोज हंद्धे लक्ष्मणयोगीनः तावकं कु
र्वो गोऽस्म्यरण्यागतवत्सलः इत्युक्त्वा तं परिक्रम्य मूर्ध्नि बद्धांजलिर्यतिः सोत्रपामासयोगीन्द्र लक्ष्मणो यतिशेखरं रमानुजः
लोसंस्कारैः पंचभिः शुभैः उपनयनं क्रमात्तत्रुकेयादवस्य त्रिदंडिनं ततः श्रीरंगनाथेन समाहूतः सलक्ष्मणः।
62 श्रीरंगं समनुप्राप्य कावेरीसरितावरां ददर्श लक्ष्मणो योगी पुण्यां क्षितिनिषेवितां त्रिदश ध्यानसंकीर्णां कीर्तितां वेदतं नं
सदा देवर्षिगणगंधर्वकीत्तराप्लुतजीवनां निर्मलांत्युत्तलसंछत्त्रामंभोजवसंकुलां सौगंधकैर्विकसितैः कुमु
दैलपशोभितां कुसुमैरवसंछन्नां विपुलतलसुवाहकां गंधवीरभैर्वेकुश्भिः कीर्णांगंभीरामभनिस्वनां राजहंसैश्चकोकैः सारस
रभिकूजितां चकोरहंसैः पुष्पीलैरसशोभितां मत्स्यकच्छपनक्राद्यैः सर्वैर्जलचरैर्युतां दर्शनात्पापनाशिनी
सर्वेषामखिलेष्टदां दृष्ट्वा स्नात्वा विधिनाजप्त्वा परमं जपं श्रीरंगनिलयं गत्वा ददर्श श्रीनिकेतनं मकुटांभोजनय
न्यं स्फुरन्मकरकुंडलं इंद्रनीलमणिश्यामं स्वर्णाद्भुतसमप्रभं कीरीटहारकेयूरकंकणांगदशोभितं श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कं व
नमालाविभूषितं सुरम्यौतावरधरं दीर्घबाहुविराजितं मन्दस्मितमुखांभोजं पुंडरीकायतेक्षणं सर्वलोकैकशरण्यंचरणां
भोजराजितं भौमलीलासहितं सुरायुस्सेवितं सुगामयंश्वमुद्यैनमस्त्रयामास लक्ष्मणः स्यच्चरंगभर्मणकर

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

शिष्यः श्रीरामभिक्षार्य्यं समासाद्य प्रहर्षितः न्यासं च ब्रह्मविद्यां च पानुपादस्य रहस्यवित् स्वरूपाख्यमुनेः पुत्रो भविष्यति।
महामुनिः ततद्दत्त्वा न्यासं च ब्रह्मविद्याममेव च इत्युक्त्वा पुंडरीकाक्षः स ययौ परमं पदं ततो यामुनमुनिर्द्रुः संजातो भ
गवत्प्रियः सिंहासनोद्भवः श्रीमान्नीमाराध्यस्य वेदवित् तस्मै श्रीरामभिक्षार्य्यः सर्वज्ञाय महात्मने ददौ न्यासविद्यां
सरहस्यां ब्रह्मविद्यामपि तस्य पंचाभवं श्चिष्यायामनुत्तमहात्मनः कुमुदाक्षस्संभूतो महात्मा ब्रह्मतत्त्ववित् श्रीशैल
पूर्णश्च महात्मा पुरुषोत्तमो हरिप्रियः संकर्षणांशसंभूतो श्रीचोरर्णाम्नसंयमी गोविंदाख्यश्च विज्ञाता पुंडरीकांशसंभवः श्री
मालाधरनामा च वामनांशसंभवो गजो महात्मा स्नेत सर्वे महात्मानः सर्वज्ञास्तत्त्वकोविदाः मनुजान्यानपं तस्मै हरिदेवेषु संस्कृताः
महापूर्णस्ततो गुरुसेवानुवर्त्तयन् तेन विज्ञापितार्थेश्वरहस्यार्थोभवद्बुधः पितृजित्यापि ततः सर्वान् यामुनाचार्यगीस
तम स्थापयित्वा मनेविशेषाभिज्ञकाश्रमाश्रितः महापूर्णेन सहितो श्रीदेवेभवासह ते महापूर्णेन वहमानाश्रयामासतत्।
को स्वभ्राः देवराजेन संदिष्टः श्रीपूर्णमहामुनिः महापूर्णाय पंचसंस्कारणाय महात्मने यामुनार्येणानिर्दिष्टं रहस
मखिलं ददौ इतिश्रीमद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखंडे महायोगी महात्म्ये नरनारायणसंवादे पंचत्रिंशोऽध्यायः ३५॥
ततो रामानुजो योगी देवराजस्य सन्निधौ गुरोर्भगवतो विष्णोस्तु वास कतिचित्समाः ततो रंगनाथयोगी रामानुजमपि तु सर्वं
वेदवित् सुमतिर्यस्संज्ञातो नाम्ना समरधीर्महान् श्रीविष्णुचिह्नमिश्रश्च सर्वतेजासंभवः उभौ कौचि समागम्य
तस्मरणं तपनीश्वरं॥ आश्रयामासतुस्तेन पंचसंस्कारसंस्कृतौ सेवयंतौ सदा तस्य पादौ तु जगद्गुरुः तत्र स्थया
दवंशाहतस्सात ततनयं दृप्ति शिरस्वोपवीतेस सर्वेषामाम्नायाणांहि कारणे तेनानंतानार्हिसपुत्र स्तत्वा गोपनास्य।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

नमस्ते नमस्ते नमो रंगशायिन् नमस्ते नमस्ते प्रपन्नार्तिहारिन् नमस्ते नमस्ते श्रीताभीष्टदायिन् प्रसीद रंगाधिप देव देवम।
श्रीदलक्ष्मीशरंगन्निवास प्रसीद मायाहिकृपाम्बुराशे प्रसीद भद्रप्रद रामभद्र स्वंस्तुता रंगनाथ माभितामरभूरुहे रंगोत्त
मे नदत्त श्रीविभूतिक्षुवैभवः स्थित्वा ततस्तु वयाकंचित्कालं गमानन्ताे मुनिः महाप्रतानसंदिष्टो गा प्रापुरमनुत्तमं रह।
भार्गव संकटाचिह्नेदिने शिष्यैः परिशोभितो गोष्ठीपूर्णमुनिं तत्र प्रणम्य श्रीमान् मानसः तस्मादित्यागतत्वार्थं सर्वेषामुपदिष्टवा
६३ न पुनस्तं समयज्ञं सवाक्यमाह यतीश्वराः गोप्तव्यं नाम तं त्वरहस्यार्थं मिदमप्रमुप सर्वेषां तारणार्थाय प्रादीकृतवानहं।
तस्मात्कां कृपयकिं भेरुतां गसमयाकरे कृपामसौ किं कीतस्य गोष्ठीपूर्णो विलोकयन् संतुष्टहृदयो भूत्वा त्वं सर्वजनरक्ष
कः इत्युक्त्वा तं परिष्वज्य प्रशंसच पुनः पुनः ततस्तेनाभ्यनुज्ञातः श्रीमान्माधवयोगिने आश्रित्य तस्मात् तेनाप रहस्या नदृ
63 विद्याममान् पुनः श्रीरंगमागत्य शिष्याणां ज्ञानशालिनां वेदांतशास्त्रमतुलं सततं पाठयन्मुनिः ततः काशीपुरं वरं
विद्यागमान् धतिरस्यवरं वाप्यत्वाश्रितंद्वूवादिनं विशामे सर्वसार्वभौमपरास्थौ क्तिभिर्वरैः जीत्वा त्रिदंडिनं
कं डिनमागतं यतिरस्य वरं वाप्य त्वाश्रितं कूवादिनं विगामे सर्वसारेश्वपराश्यौक्तिभिर्वरैः ज्ञीत्वा त्रिदंडिनं क
कंडिनमागतं यतिरस्यवरं ... इति श्रीमद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखंडे नूतनायंपुरामंवा।
त्वारहस्यार्थोनवेदिनं शिष्यमात्मसमं चक्रे लक्ष्मणो योगिपुंगवः इति श्रीमद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखंडे नूतनायचरामं वा।
देमहायोगीमहात्म्ये चतुस्त्रिंशोऽध्याय ३४ ततोऽनपायी समुनिः कर्तुं भुवि प्रदक्षिणां शिष्यैरसंख्यैः सहितो जगामचपती २
न्यः स्थानानि सेवयन्विद्योसत्र तत्र जगत्पतेः नाशयत्कुमतीन्सर्वान्स्थापयन्स्वमतं महत् काशीप्रयागमथुरा
ऽयोध्यावामतीश्रुभा वदर्यां नैमिषारण्यं हरिद्वाराम यादयः येयेसंति हि देशास्तेषु महात्मनः स्वशिष्यान्स्थापयि
त्वाथ शारदापीठमायसः अन्युक्तः शारदायां तस्यालेभवरान्मुनिः स्वकृतं शास्त्रमखिलं दृष्ट्वा तस्यामहायशाः स्व
श्रीभाष्यं तत्कालं भारतिप्रसन्नसंसतं ... ततस्तया भ्यनुज्ञातो गत्वा श्रीपुरुषोत्तमे · सर्वेश्वरं जगन्नाथं परात्

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

गोप्यस्त्वं तव श्रीपचिंतामणिर्गिरिर्विभ्रतिद्वयपालकः वेदांश्च नमस्तुभ्यं अव्ययापपरात्माने ज्ञानवीर्यबलैश्वर्यतेजः स ।।
क्तिगुणापते आदिमध्यांतरहितरूपाय तु नमो नमः विश्वं त्वयैतत्सर्वं धरातेजोऽनिलादयः गिरा तवस्मृत्य त्वां वेदाः
पश्यन्ति च मेदिनी श्रवणश्च माहृत्तश्चांभोजातो शाणे नेत्रे विभो नेत्रेणा नवसंज्ञातो द्योश्च भानुर्महेश्वर आकाशेऽहं ससंज्ञा
तौ त्वत्कर्णे नवनाहेन ज्ञाता दिक्पालयोः सैते विश्वि तेन क्रमेलक्षण तन्मन्त्रत्वमसौ मामुक्तं ब्रह्मश्च त्वसते त्वमेव विष्णु
रुद्रमेरुस्त्वमेव तु महाबुद्धं त्वमेव गायत्रेकं दोवाहो दिव्यपरमेशु वि वनस्पति हैयय धीश्चचंद्रमः सुरेश्वरभो गतेजेषु
गृहेषु वर्केसर्वेम नत्पुसर्वतः संस्थितं परमं ब्रह्म त्वामेवाचक्षते छ्रुतिः हरिरात्मयवपुर्यस्य भुवि यस्तु विरिंचयि ।
तामेवपरमात्मानं प्रसंशातिपराश्रुतिः ॐकारस्त्वं परस्त्वं वषट्कारश्च हूं हविः सर्वेशस्त्वं हि सर्वेशो विश्वेदेवाः सनातनाः
स६ त्वमेव पुंडरीकाक्षः सर्वेशो श्रीमांपतिः त्वमेव सर्वं जगतां पिता माता सुहृद्वीभुः त्वमुपास्यो सि जगतां ज्ञोचाः सर्वेसुपास
काः सर्वेश्व तनिर्यन्तात्वं भूतभव्यो च भूतभृत् अनंतार्कप्रकाशस्त्वमनेकगुणसंयुतः दिव्यरूपोऽसि भगवान्सर्वत्र च
श१ गदाधरः उग्रश्च दिव्य विकल्पसुदर्शकाद्युभेजणः अत्र यः सर्विसि पलोवाचर्यस्यद्य विदुर्भूरं परात्परं परं ब्रह्म वदंति
७ निरसाहैकं त्वं नित्यश्चासि नित्यानां चेतनानां च चेतनः बहूनामेकस्त्वासन्नदृद्रासोऽस्मिता न बहुत्व कामांश्च वि
विधान् ग्रामुग्रचापि त्वमीश्वरः यांदोनेच्छुनश्रय हे तेप्रायन्त्यात्वमुपासकाः लत्वं त्वामेव कलात्मा त्वं न विभ
राकृतिभिः ॐकारं धनुषाशेऽसियप्रयत्निरहिताल्मना लक्ष्यं तद्ब्रह्मलीबुल्हस्त्वापस्वैनिवसितः नमस्ते शेष
पर्यंकशायिने विघ्नघ्ने नमः श्रीधरायनमस्तुभ्यं पद्मनाभाय ते नमः वासुदेवाय कृष्णाय प्रद्युम्नाय नमो नमः
दिव्यभूषणभूषाय नमस्ते पीतवाससे दिव्यचंदनलिप्ताय दिव्यमाल्यधारिणे नमः नमस्ते नरकासुरविनाशविष्णो

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

यमहात्मने १

नमोस्तु शाश्वतानंतमूलकंदाय योगिने नमो विनिर्गतो यावि स्वरूपाद्वेष्टाय तेनमः नमोस्तु जगतां पित्रे यो गीध्यो
यात्मनेनमः नमो नीलाद्रिनाथाय सभद्राग्रजवल्लभ वल्लभद्रसमेताय जगन्नाथाय तेनमः सकृत्प्रपन्नजननो
रत्नाचूतधारिणे कोटिकंदर्पलावण्यनिधये नमो नमः नमस्ते नेककल्याणगुणार्णवाय वेधसे विभूति द्वयनाथा
भार्गव ६४ यवैकुंठ पत्ने नमोस्तुते प्रसीद मे श्रीपुरुषोत्तमाय प्रसीद नीलाचलनीलमेघ प्रसीद लक्ष्मीशपरात्परेश मा प्रसी
द मां पालने श्रयन्ते इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महायोगीमहात्म्यवर्णनं त्रिंशाध्यायः ३१
।एवं स्तुत्वा जगन्नाथं रामानुजः मुनीश्वरः तेन सम्मोदितः श्रीमान्स्वनागोदधिनाम्भसि ततः श्रीकूर्मं मासाद्य कूर्मनायकं
पूज्य सः सिंहाचले वसंप्राप्य संसेव्य नृहरिं विभुं श्वेताद्रौ श्रीनृसिंहं च काकुलाधीश्वरं हरिं नारायणं पारमात्यं ।
श्रीपर्वते च महाबले संसेव्य वेंकटगिरिं जगाम यतिपुंगवः पद्मकालादयः द्वेषोरूपभिभगिरिं नारोहं तोषितुं
पना रुह्य सहस्रधरं सप्तर्षितोयतानहन्तेः त्रितीर्थस्नानपुरःसुतुः समारुह्य महीध्रं तं महाद्रुहरत्ने नसानुगे श्रीशैल २
पूर्णंद्रमणाम्यविनयान्वितः स्वामिपुष्करणीतीर्थे मुक्तिदां कल्मषापहां विगाह्य ततस्तेजेनाप रमेजयं भवराहे
प्रणम्याथ श्रीनिवासस्य मंदिरं परिक्रम्य प्रविश्याथ ददर्श श्रीपतिं हरिं कोटिसूर्यप्रकाशं कालं मदनायुतसुंदरं सु
वर्णवसनं दिव्यं चंदनस्रग्विराजितं श्रीभूमिवल्लभं विष्णुं भास्वत्कौस्तुभवक्षसं चतुर्भुजं विशालाक्षं रदिंदुसमान
नं शंखचक्रधरं तुलसीदामविभूषितं हारकेयूरकटकं कुंडलाद्यैर्विभूषणैः भूषितं परमात्मानं परेशं परात्परं प्रणा
म्य बहुशो भक्त्या शंखचक्रपताकाद्यैः कृतांजलिपुटो भूत्वा स्तोत्रयामास तं विभुं श्रीमत्केशवतापीश श्रीनिवास नम
स्तुभ्यं नमः पर्णायश्रीशाय कारणाय तेनमः नमो नमस्ते श्रीशाय कारणायनमो नमः स्वर्गदायनमस्तुभ्यं सनातन

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

रमजेयिमं निरालंबोनिर्भयामंसहस्रनरशिवप्रभे भ्रमयतौमर्भावितैर्दिव्यैःकांचनांगुकपाणिनं दिव्यचंदनलिप्तांगवनमा
लाविभूषिते वरमंडपंसभद्राभ्यांसमन्वितमजादिभिः सेवितुंसंग्रंथिभिर्नित्यंसंस्थितंसनकादिभिः दृष्ट्वाप्रणम्यतन्यादेशो
त्ययामासतेमुनिः श्रीमन्नीलाचलाधीशशरणागतवत्सलप्रभो यपद्मेचरणौदेवभ्रमरेणपादसरोजनत्वः नमोनमस्तेश्रीशाय
श्रभवेलोकसाक्षिणे सर्वेश्वरायसर्वायसर्वभूतात्मनेनमः जगत्कर्त्रेनिधनतुभ्यंजगतांक्लेशहारिणे जगद्रक्षणकर्ता
यजगन्नाथायतेनमः पुरुषायनमस्तुभ्यमच्युतायाविकारिणे पुरुषोत्तमसंज्ञायपुराणायनमोनमः परमात्मनेनमस्तु
भ्यंपरमानंददायिने परात्परेशायनमःपरमायुनमोनमः त्वयासृष्टमिदंसर्वंत्वयिस्थावरजंगमं त्वयासंहृत्यतेनित्यंत्व
यैवपरिलोप्यते आत्माप्रजापतिस्त्वत्तोनमः सर्वेंद्रियाणिचत्वत्तस्त्वप्रजायतआदिमावसवस्तथा रुद्रादित्याग्निसर्वो
गिणजायंतेतवपुत्रवहि ब्रह्मरुद्रादयोदेवाःसर्वाःत्रियतमास्तव अथमात्मेश्वरसर्वेत्वव्याप्तोसिमहतोमहान् मूर्ति
पौरुषमणोश्चापिमेतुनोहृद्गुहालयः निष्कलंकोनिराख्यातःशुद्धस्कन्मातनः ततोनारायणादेवान्निद्वितीयोसि
कस्त्वत् चतुर्व्यूहनमस्तुभ्यंचतुरात्मन्नमोस्तुते नमःपंचस्वरूपायपाचकालिकयोगिभिः पंचस्वापेचकाले
षुत्रयत्नेःपूज्यतेसदा अर्थपंचकतत्त्वज्ञाःपंचसंस्कारसंस्कृताः पंचावस्थास्वरूपंतेविजानंतिसदाप्रभो चतुर्गे
कांद्रिपर्णाभिर्जेयज्ञानिविदुस्तव नेप्रसराःसर्वंजगद्व्याप्तिनवर्किकराः नमस्तेवासुदेवायकारुण्यामृतवार्धि
णे विश्वमेवत्रिजगद्व्याप्तेमुक्तुसनायतेनमः जिष्णवेत्रिजगद्धात्रेमुक्तिदायाखिलात्मने विश्वरूपायवेद्याय
जगन्नाथायतेनमः नित्यमुक्तैकभोग्यायश्रीभूलीलाधिपायच पुरुषोत्तमदेवायपादवैकुंठायतेनमः नमस्तेसच्चि
दानंदरूपायपरमात्मनेनमः निरपायनिर्विकारायनमस्तेहरिहेनवे नमोब्रह्मेशरूपायत्रिगुणातीततेनमः

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

त्वं ब्रह्मा त्वं हरिर्नाम विश्व आदित्यवर्णस्तमसः परस्ताज्ज्योतिरच्युतः त्वमेवैकार्णवीभूते शेते मायावटच्छदे जग।
त्स्वजठरे कृत्वा तस्मिन् शेषे सनातनः एकस्त्वमग्रतः सर्वात्मा विष्णोर्नारायणोऽव्ययः नैव ब्रह्मा न शिवो देवा।
भार्गव मायायोगिन मानवाः नेमे द्यावापृथिवी च न चन्द्रः सूर्य एव च अग्निर्वा न हि लोकाश्च कृतश्चाभासिवाहरः।
५५ पुनस्त्वय्येव सृज्यन्ते लोकाः सर्वे यथाकामं दासभूतं तवैतद्धि सचराचरं जगत् नावलोकयसे त्वं मि श्रीः
मां लोकान् कृपया यः पते भवितुं नालमेवैते असि प्रवृत्तिः कुतो भवेत् त्वमेव ... श्रीयादेवः स्रष्टासि कवि।
रहः त्वमेव पुण्डरीकाक्ष त्वमेव पुरुषोत्तमः तवायुतायुतशतभागे कोटिरश्मिनं जगत् त्वं प्रसीद सर्वे।।
65 लोकेशभक्तानां शरणं हरे सर्वदेवाधिमुच्यास्तु प्रपन्नामर भूरुह नमस्कृतेन मे लोकमायादि
ते नमः श्रीश नमस्ते ते नमश्चतुर्भुजगदीश पंचजन्यान्तो नमस्ते तत्कृपया पयोधे नमो नमस्ते शेषनाथ तल्प
श्रीशाय नमो नमस्तेऽयहस्त कान्तः नमो नमो नमस्ते तत्कृतानमस्ते पुनश्च भूयोऽपि नमो नमस्ते प्रसीद शेषतल्प
नित्यवास प्रसीद लक्ष्मीप्रजनाधिवास अमीद विश्वाधिप वैकुण्ठेश प्रसीद नारायण सर्वशेषिन् प्रपद्ये
शरणं पदाब्जे महायोगी नाम मानसान् प्रवृत्तौ ममोपायमेतावहं चान्यमेनो विनाशतवकैनेव जानेन ना
ने आयमेवपर्यंत तमिहमेवपरंपदं अस्मात्तेत्राव्यरनास्ति नास्ति देवमितः परं इति स्तोत्रयामास निगमाद्यैः
पुनः पुनः ततो रामानुजो योगी तत्राधिवासदिनत्रयं श्रीशेषशायिनः श्रीमद्रामायणरहस्यकं विज्ञाय तेना
नुज्ञातः प्रययौ सेनसंयुतः तत्र तत्र स्थितान् सर्वान् सेव्यहरिविग्रहान् विजित्य विमतान् सर्वान् स्थापयित्वा हरे

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

किंवदामिच अनन्यार्हस्य दासस्य मकार्थस्य मे विभो नैव विनान्यगतिर्नास्ति ममकृत्यं न तो गुरो अनंभतारलोमहंते
सोमतरणं परं अहंकाराद्विनिर्मुक्तः प्रपन्नोऽस्मि मनोजितः नाराणां निबद्धानां त्वं गतिः संप्रपन्नोऽस्तु वः सर्वेषां त्वं हि सर्वात्
मानमस्ते भक्तवत्सल कैकर्प्यं देहि मे देव नमो वत्सल त्वमागरः मंत्रमंत्रेण मम लुब्धं मंत्रराजायते नमः त्वमनादि
चिदचिद्विहरस्यनु अस्मोऽहियत्तु नस्यानवाहिरावत्संस्थिताय नमो नमः ईडं प्रसिताकत्यानेकुदेवाधतानिरं
प्रभो केल्याहेस्त्रलमिलं वैतस्मै देवाय ते नमः विश्वतः चक्षुषे तुभ्यं नमो विश्वमुखाय ते विश्वतस्तु भवत्स
पविश्वपादाय ते नमः सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् सलोकान्सर्वतो व्याप्तास्तु नमितहस्तांगुलं
उतामृतत्वस्येशानः यदन्नेनाधिरोहति यद्भूतं यच्च भाव्यं तत्सर्वं च समाभवत्तथा पतिर्विश्वस्य जगतः आत्मना
मीश्वरः प्रभुः हिरण्मयस्त्वं भगवान् परमात्मा जगत्सृष्टत् यामासि जगतामेको नासि नाथ समागति यत्त्वं रमेश
रजोक्तः आकाशमव्यः स्वरेमहान् परो महेश्वरो देवो वेदान्तेषु प्रतिष्ठितः विभर्ति हृदयनाथ त्वं परमेष्ठी परात्परः
भक्ती स्वाधिपः स्वामी नित्यमुक्तोऽसि सेवितः यज्ञो यज्ञमयो यज्ञी यज्ञकृद्यज्ञभृद्विभुः यज्ञभृद्यज्ञपुरुषस्त्वमेव पर
तः परः तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः ऋग्यजुः सामानि जज्ञिरे अश्वाश्चापि व्यजायन्त गावश्च पुरुषादयः ब्राह्मणा
स्त्वन्मुखाज्जाता बाहुभ्यां क्षत्रिया स्मृता ऊरुभ्यां जज्ञिरे वैश्याः पद्भ्यां शूद्राः प्रजज्ञिरे त्वत्तो भूमिर्भवत्पृथिवी॥
शिरसो द्यौरजायत मनसश्चन्द्रमा जातश्चक्षुषो जायते रविः मुखादग्निर्महेन्द्रश्च प्राणाद्वायुरजायत ना
भेर्वृक्षाश्च गगनं दिशः श्रोत्रात्प्रजज्ञिरे एवं सृष्टा जगत्सर्वं नित्यलीलासमुद्भवं त्वमेव परमात्मा

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

कान्तोहितकामया श्रीनारायण उवाच पुरा कश्चिद्द्विजः सर्वधर्मबहिष्कृतः पापात्मा कामुकः क्रूरो चौरो
हिंसारतस्सदा सुरापी ब्रह्महा स्तेयी गोघ्नो स्त्रीघ्नो दुराशयः कश्चित्त्रिवासी संगम्य निषादैः सह भक्ततो चौ
रवृत्त्या रतस्तेषां च लाभानि समागतान् श्रीवैष्णवांश्चैव प्रजहार धनं सर्वशः नत्वा तैर्वैष्णवाः शान्ताः स्मरन्तो ह
भार्गव रिं सदा यं चौरं तं मधुरैर्वाक्यैः रसविज्ञानकोविदाः कृतिनस्तस्य कारिस्यद्यवत त्वमस्य तस्कर दुःखास्यस्य तस्यैव
६५ विलुण्ठ्य त्वा बहून् जनान् किं च करोषि द्रव्यमनेन चौर त्वं धनार्थिनं करोषि यदि चेत्सो राजेन दुर्योरासतां
परकालं वलं च नाकरो वैष्णवाचने कथं नाप्नोषि सुखं दुस्तराद्दुःखसागराच्च तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां दुर्मतिः पुन
रब्रवीत् भार्यां विहाय सुखदां प्राणेभ्योऽपि गरीयसीं पुत्रानात्मप्रियां श्चापि कथं भागवतार्चने स्त्री
सुखस्य न त्वाकां महाभागवतोत्तमाः प्रहसन्तोऽब्रुवन् त्वां कामुकं मूढचेतसं कथं तद्दुःखदां भार्यां सुत
66 निःस्वं च मन्यसे मोहं विहाय पश्य त्वं स्त्रियो देहं जुगुप्सितं चर्ममांसास्थिमेदोऽसृग्विण्मूत्रनखा
भृति मज्जाशुक्रादिभिः पूर्णं मलमयं व्याधिसंयुतं वदनं श्लेष्मसदनं नेत्रे नक्री नासिकाबिले निश्वासा
निर्गमास्तस्य विदूषिता तु नासिका जिह्वा दंतस्थविंडा लालाश्राम्बु चिवुकाधरः कुचौ नुयोनि नगं वि
रह स्त्रीवक्त्रे यदीक्षतो योनिश्च मूत्रसंश्लिष्टा नित्यं वीमलपूरितः ईदृशे कुत्सिते योगे शुभे निन्दिते बुभुक्षात्मभिः त्वां
विना स मुक्ते लोके को मोहयति बुद्धिमान् तथैव च वर्गभागेवती म्या धृवासगृहायथा तदा कं दर्शयन्त्वहं
लनित्रासा पियोषितः कान्ता भार्या च ह्यं तस्य सर्वं नश्यति मङ्गलाः गन्धाचन चन्दन पश्यन्ति मदलमः

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

ष्ठं आत्मसात्पुनः श्रीमद्दाम्यसमकारार्थस्यमेकिमा तांविनान्यगतिमर्तविभुः सर्वचेतनवासन्नात्यरिहलं तु
बुधः वासैर्दैहभिर्दुष्टैस्त्यक्तवैदैःकृतुधिभिः नैर्धिर्गुरः...त्मसांनित्यनांकुयुक्तिभिः सर्वतःसंकुलंलोकविज्ञह्वाद्वि
मवं उद्धर्तुलक्ष्मलोयोगोकृतात्मोभाद्ध्यमुतम पाषंडवोद्भवार्वाकमायावायैहेतार्दिकान् सैभ्योंकृमतान्तवीनपा
कथ्येमुनेमतं लोकेभिन्नागतोचक्केविदेमाद्य यतसंमहत् ततसदासुरख्यातोसंरवे निधेसर्वावैःसेवितोवाचय
तेभ्यः सत्कालायक्तिशेहरे कुर्वीभनित्यंवैक थेसंमिलितानांभ्रमहरः तेषुइश्वात्मत्वतोदत्त्युक्तिमताःसख्य सन
सोरत्नमेतयोगीमदायोगमंस्माधिना इवेनारायणाध्यानयोगेनप्रतिपुंगवः सुमहायाविविस्मरूपपरमंपदं।
आमुयात् एतंकथाकीर्तिसुरलोकिगमीतभाग्यवान्स्यतत्नप्नमुने अनुवान्यादेव्यःसंश्राप्यभागवतभक्ति
महोत्तमः श्रागेत्यदंविधिविधिवार्थिनमश्रुतस्य: इतिश्रीमद्ब्रह्माण्डे उपपुराणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महा।
योगोमहात्म्ये पूर्वविभ्रेषोध्याय ४८ श्रीनारायणउवाच एतेह्वादशास्लोकेस्मिन् महाभागवतोतमाः स प्रवीव
श्रीयुतनारायणप्रसादिनाः ब्रह्मरुद्रादिदेवेभ्यः सनकादिभ्यएवच सर्वेब्रह्मपुत्रेभ्योयोगिभ्यस्तैधिकाभुवि
किंभायोननवहुनाम्नाख्यवत्याभिस्मृत मनस्वाधिकामेश्रीभर्मिकाभ्यामधिश्रियाः मनस्प्रापाःपरातेवांह।
नामसेवावगेंक्षा भारायणेतियेश्च मोरता-भागवतोत्तमान् तेषामधेविधरमेपदंहृल्लंभमस्तुतंनकेमंव
हितेभक्तिश्चयोगोज्ञानमनुत्तमं तेषामायधनारेवमुक्तिंवानिवरायणं एवमुक्तेमहाभागेनरानारायणंमुनो
प्रणम्योवाच वचनंस्तत्तदेभवंमहत् नारैवाच॥ महाभागवतान्सर्वान्वंदित्वानरामुनिः येनाकृति
पदेविधिमा ला न्वदसवमम शमो भगवद्भक्तार्गवरिविमोहसाधनं तस्मातन्होतुकामोहंसो

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

हरिसेवकाः संप्राप्य कुमुदाख्यात्तान् निर्भर्त्स्य यमकिंकरान् विमोचयित्वा तं विप्रं विमाने स्थाप्य सान्निभे त्र्या
रोप्यांडमतीत्याथ त्रिपाद्भूतिं सनातनीं प्रविश्य हरिणा सार्धं स्थिता हि हरिपार्षदाः सर्वेश्वरोचितं इहाभक्ता
नामिष्टदायकः सर्वेभ्यो नित्यमुक्तेभ्यश्च श्रेष्ठतमं मुदा यमभक्त्यास्तथा सर्वे द्विजं गत्वा तं कोनिकं दे।
भा॰गी॰ व॰६७ यमालायं प्राप्योचुः कृतांतं यममहात्मने किंकरा ऊचुः भूलोके भूसुरं केचित्त्वा पिष्टयन्तिं शठं गृही।
तानत्वसान्निध्यं त्वयैनं तु समुद्यताः तदागत्य च ते दासा विष्णुपार्षदसत्तमाः कोटिसूर्यप्रतीकाशाः शं।
खचक्रगदाधराः पीतांबरधराः सर्वे वनमालासमन्विताः स्फुरत्किरीटकेयूरकुंडलांगदधारिणः चतुर्भुजाश्च
मालाढ्याः चकोरस्थाः शुभाननाः दिव्यचंदनदिग्धांगा मुक्ताहारोपशोभिताः अप्रमेया महात्मानः
चौ सर्वज्ञाः सर्वसेविका तमागत्य निरस्यास्मान् मोचयित्वाथ भूसुरं विमाने स्थाप्य तं कांतमारोप्य सह वै व ते
67 गतैवोर्द्ध्वपदं धामावद्ध्यैतस्य कारणं इति श्रीमद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महायो
गीमहात्म्ये एकोनचत्वारिंशोध्याय ३९ ॥ ततो मोवचः श्रुत्वा नातो विस्मितमानसः पुनः श्रीविष्णु
भक्तानां सत्कृद्धर्त्तेन वैभवं प्राप्य विष्णुभक्तोसौ वाक्यमाह महन्मुदं श्रेष्ठं तत्त्ववादि पार्थिवस्य हि तन्मे।
विमुक्तिकारणं पूर्वं विवेकागमसाधिनां अनयाद्यासहाभागाः सपाद्भूतिनिवासिनः तु तल्लिप्तमाप्नुया।
सुलभाः सर्वरक्षकाः अवतीर्णोपि सर्वजीवनार्थमहेतवे ते भागवतानां तज्जावसानां महात्मनो [illegible]
कृतिभक्तीपूजयाप्रसन्नात्मनः तत्प्रभावान्महं तस्य सर्वे नष्टमभ्युदयाः गतिं च परमां प्राप्ताः त्रिपाद्भूतिं तदुत्तमां

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

न्कृतात्तीर्थः पुत्रोप्यपि महात्मानः कृतं तेषु गुणान्विभुः पूजार्थमात्रे कुर्वंस्तत्र तथ्यनाधिकभावयोः नात्रैश्व
ज्ञेतिदुःशीलाः कदाचिद्दयिभृतले धर्मेशुप्याज्जनेनासेरत्तोच चव्ययेन तथा दुःखदेषु नमाहुतिनित्यजा।
हीयमात्रयं एवं तु याचोपु तदा महाभागवतेषु सः प्रशांत चित्तस्तान्सर्वान्प्रशाम्य शास्त्र वेत्स्यवान् पाप
पोहं महाभागाः सर्वजीवदयापराः पापा येदुस्तरात्तस्मात्तरिष्यामि कथं चन वधध्येन्द्रिमं पापमात्मना
स्थितवत्सलाः इति संप्रार्थ्येतं तमाश्वास्यात्यंत हर्षिताः यहमं तो बुद्ध्वा वाक्यमेवायनेतः परस्परं दुःखी।
ला सन्मत्तीमेयं स्तुत्यालोक्य धुनाभवान् उपविश्यासीप वृद्धयः स्नात्वा तत्कृत्यमाचिरं कालं योगीनंभ
तनामात्मयं दाह्रयं अभिमासां च योगीड्रशत्स्रोत्पमुनिश्वरं मुनिं मधुरकव्याप्यं कुलशेखरयोगिनां
श्रीवाहयोगिंद्रं भक्त्यादरज्ञो मिधं श्रीविष्णुचित्तयोगीशं परकालमुनीश्वरं त्रिदंडमंडितकरं रामानुज
यतीश्वरं द्वादशैतान्महाभागान्महाभागवतोत्तमान् आवाहयत्सद्भक्त्या कृत्वा मंत्रपविग्रहान् मन्त्रो।
पाद्यादिभिः सर्वैरुपचारैर्यथाविधि नैवेद्यैस्सूपस्वैनानुवंदनैश्चप्रदक्षिणैः एवं तमुपचर्याशु वै।
एवं भगवत्प्रेष्ठाः तेन संपूजिताः सर्वे प्रपन्नाः कदाचन तत्तस्य विप्रो तद्देवगृहे तामनिकाम्य।
भं कृत्वा प्रतिष्ठाप्य तेषां द्वादशानां महात्मनां पूजयामास विधिवत्सम्यक्लब्धनिवेदनैः एतस्मिन्
नरे काले बहवः कालकिंकराः तस्यापि च गृहे पापेहि दौ चौरभयंकरैः बध्वा ते विचकर्षुस्तं तथैव

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

तत्वंस्त्रं भवेद्वत्ते नदीयंछूरजः शापहतलमेनमन्यते समरः यसुरेवस्याद्धरितस्यपराङ्मुखः यस्तुमार्गेष
रिष्यांतंमहाभागवतंद्विजं नपूतन्यत्र्यद्वयम तयाकुर्यात्तद्भुमनोपहरं · भवमार्गश्रमोनहोभवेतस्यनसंशयः
श्रद्धयाप्रशास्त्रादिभिर्वस्त्रपूजयेद्वैष्णवोत्तमं देवैः संपूजितोविष्णोरर्चयागन्धादिभिः सदा संकल्पितवैष्णवानांप्र
भार्गव जादानादिकंनरः योनिवारयितुंचक्षेमानसंहीनबुद्धिना द्वियंप्रतिसरैस्तस्यगमनंचत्वनिवारितं दूषयेद्भग
६८ वद्भक्तंयस्तुवाक्येननराधमः सकोभवतिजन्मानिसहस्राणितनानिसः यस्तुहृष्टाहरेर्भक्तमनुत्वा यात्यतो
यदि वाक्षाराणमवाप्नोति चिरकालंसमानवः पूजयेद्भगवद्भक्तंवासोलंकारभूषणैः संयज्ञीः पुत्रपौत्रैश्चवेश।
लस्याभिवर्धते तैलाभ्यंगांगसंवाहनांबूलव्यजनादिभिः वैष्णवंतोषयेद्यस्तुतस्यतुष्टोजगत्पतिः विहतय।
68 वैष्णवान्यसुहृत्स्निग्धमर्चयेत्सदा एषात्मातस्यसाधुज्ञानप्रसन्नोहिवैष्णवः यतनधीतोहरेर्भक्तस्त्वधीता
तूर्विज्ञगुणवान् भक्तंश्रेष्ठतमोज्ञेयोभक्तिहीनोद्विजोवरः शूद्रोवाभगवद्भक्तोवैष्णवोभक्तिवर्जितात्व गतेह
सर्वलोभक्तः स्वयवादपंमोलूतां भगवद्भक्तिहीनेनयत्कृतंकर्मकृतेद्विजाः ततसर्वंराहसोग्रामंनिर्ययंचाधि
गच्छति विष्णुर्विंवप्रतिमापावैष्णवानांमहात्मानां शताधिकोप्रलिप्तेतितज्जगुःकृष्णपादिनः कृष्णपादि
पत्रर्षणांभगवद्भेतिचिह्निताः समर्पितात्मसर्वोर्थीयहिलोकगुरोर्हरेः श्वेतेभागवताश्रुतानान्येवेदविदांवर
चिह्नितंशंखचक्राद्यैःसुनमलिंगधारिणां ततसीनहितनासाग्रांदधानंसाप्तिकाहये पूजयेत्सम्यक्पाना
रायणपूतं संकीर्तभागवद्विहैर्विष्णवंप्रयतत्नंप्रपूजयेत सपञ्चम्नार्जितंतपत्यं तवृत्ता तस्यनश्यति चम्नंभो

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

नेनास्नान् श्रियान्विष्णोः पूजयेत्तिस्मरेत्यपि कीर्तयेत् तु हरेर्गेहे नेवां विं वा निभक्तिदः संस्थापयेत्ततो दृष्ट्वा दूरादेव भय
न्विताः दंडवत्प्रणामेन प्रसेतुर्वेतोयगच्छत अनुक्त्वा धर्मराजेन दूतास्ते भयकंपिताः करिष्यागमस्तुयेनु त्वागतास्सर्वे
यथागतं नेवो श्रीहरिभक्तानां सकृत्पूजाविधानतः दुःशीलाधिपदे प्राप किंपुनर्यस्तेन तार्चनात् नेवो पूजा सदा लोके ना
स्तो स्मरणमेव च गुणानां कीर्तनं चापि सर्वांगध्यानमेव च जन्मनत्त्र दिवसे पारायणमनेन नम वैष्णवेभ्यो महा
नेभ्यः स्त्रीरित्रं श्रवणं सदा शिवप्रतिष्ठापनं च भक्त्या भोज्यनिवेदनं तन्नाममंत्रैस्तनने होमं च हुतपायसैः स्नानदानं वै
ष्णवानां तानु दिव्याभिरंतरं वस्त्राभरणदानं च पुष्पकर्मफलार्पणं स्नपनं प्रदक्षिणं च सततं पूजनं वादिणा सर्वा।
एव नामिये लोके कुर्वन्सेवां समाधवः इत्याभीष्टानां सुरता देपादं ते परं पदं भगवान् तान्विपा श्रीमन्नित्र प्रजापरान्
जनान् यान्नग्नापरेभ्यश्च समन्येत परमश्रियान् नो दृष्ट्वा परमाद्भुतादः पुत्रस्तेर्मनेयथा भवतेभक्तवात्सल्याय च
नाभोजगत्पतिः कवमिश्रायामे धार्येरिष्टा प्रश्नादिभिर्वरैः गोदानैर्भूमिदानैश्च सुवर्णदानैर्महाधनैः नयोभिर्नि
यमाहारैः तीर्थयात्रादिभिर्व्रतैः अष्टांगयोगैरतुल्यैस्तोत्रैस्सत्कर्मणां फलैः वेदैः शास्त्रैः पुराणैश्च ज्ञानमार्गैः स
नातनैः नतथ्यंति जगन्नाथो नथा भागवतार्चनात् एतेषां सर्वलोकानां विष्णोरिव समुद्भवः नेवकर्मनिबंधः
स्याद्भिकृयाकमलापतेः त्वत्परिपूर्णगुणाविभूत्या यावज्जगद्गुरोः त्रिपाद्विभूतो विख्यातान् प्राकृतानां तु यां भवि:।
उत्पत्याः प्रगटीकर्तुं सुरेणो मुक्तिदायकाः अतस्तान्सजयेन्नित्यं पंडितोनन्यसाधनः विष्णुभक्तो न हिता
न् एव मर्त्यभावेन मन्यते सस सस्तापितजन्मा वितिर्थं यापिशुजापत्ते विष्णुभक्तो महाभागा मोजयस्स्त्वमं
हिरे तेनपत्तुः प्रियः प्रजाकीर्तेयणवत्सरैः निष्कामान्सर्वलोकसंवैष्णवायमहात्मने यो दद्यादन्नहेमादि

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

त्यवेद्दासौभाग्यवान्गच्छतितत्परंपदं ॥ इति ॥ श्री मह्ला गैवे उपपुराणे उत्तर खंडे नरनारायण संवादे महा

भार्गव योगी महात्म्ये चत्वारिंशो ध्याय ४० ॥ ॥ श्रीमंगलं भगवान विष्णो मंगलं गरुडध्वजं श्रीरामचंद्र

६९ शुभमस्तु श्रीरस्तु श्रीकल्याणमस्तु ॥ संवत् १८ ७७ महीने मार्गशीर्षे प्रविष्टे १ संक्रांति दिनवार भौ

यामवासिथट्टा लिखतं पाधा ठोकेराम वैराज्ञीयेनो लीखि द्विति ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

३५

C

भार्गवउपपुराण

प.सं. १-५९

Acc. 174

669

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

जयेच्चस्तुवैष्णवंहरिलोकस्नं तन्मुक्तिश्रीपतिःसान्नात्तदायागहविर्भेन दृष्ट्वावैष्णवसंदोहंननमस्यतियोन
रःगहस्तिणांनकृतिंलहं:हरिस्तस्मैप्रकुप्यते तुलसीकाननंदृष्ट्वायोप्रयेत्यसनातनः तेनसंपूजितोविष्णुर
र्विलोकयदारैतैः सा एवंयःप्रतिष्ठाप्य तिलभुञ्जरण्योत्सवे सर्वेयेवर्धितोदेवैस्त्वयोनिपुरोगमे परंमपदमा
साद्यमोदतेसपुरस्सरः श्रीयंश्रमिचलीतांचसेनेशंविहगेश्वरं अनंतादीमारिवदानभक्तान्न्यान्महात्मनः
यःप्रतिष्ठाप्यैलोकेरम्यंतेहरिणासमं कौमंलेस्तुलसीपत्रैर्वैसालिग्रामममर्चयेत् तस्यश्रीःश्रीपतिश्रे।
वसुधेनाम्नादिंदंपती गुरुर्वहरिःसाक्षात्सेनूरःस्थाङ्गरिस्सदा कुद्धोयदितदाकुद्धस्तस्मात्संपूजयेद्गुरुं
नदंडधारिलीरहायतिविज्ञानूसाधनं स्नानमेतज्जपेच्चस्तुभगवद्भक्तिमान्नरः वैवैराग्यज्ञानभक्त्यादि
रूपन्नेयःप्रदायकं महायोगीन्द्रमाहात्म्यमिदमुक्तिप्रदंनृणां आयुष्यंश्रीवरंभद्रंयशस्यंविजयावहं धर्म्यंपवित्रंपा
पघ्नंसर्वोपकारमुत्तमं यःश्रावयेत्सदान्ॣणांस्नातःपुण्यनदीसुतः सर्वयज्ञफलंलब्धाहरेःप्रियतमोभवेत् यःप
ठेच्छृणुयाद्भक्त्यामहात्म्यमिदमुत्तमं यंयंचिंतयतेकामंतंतंप्राप्नोत्यसंशयः मुक्तिकामोलभेन्मुक्तिंश्रीकामोलभेत्
श्रियं सर्वार्थसिद्धिंसंप्राप्यलभेदंतेपरंपदं लिखित्वैतत्पुस्तकंयोवैष्णवायमाहात्म्यके ददातिनस्यगृहेनित्यंश्री
निवसत्यनपायिनी महायोगीन्द्रोद्वादशानांचरित्रंयदाश्चर्यमद्भुतं संश्रयधाम्नायस्यविश्रामोश्रयतां महानदिकालात्सुलग्नेनकन्यार
राश्रीअनुकामान्विमुक्तोन्कोपिनि इत्येतद्व्याख्यानमनुत्तमं शुभेयोगीश्वराणांमहतांमनोहरं भक्त्यानरोयःश्रणुयात्।

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham